

วิทยานิพนธ์

ภาวะความยากจนและการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรไทย

ปีเพาะปลูก 2547/48

**Poverty Incidence and Income Distribution of Agricultural
Households in Crop Year 2004/2005**

นายเฉลิมศาสตร์ วิเชียรเพริศ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พ.ศ. 2550

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร)

ปริญญา

เศรษฐศาสตร์เกษตร

เศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง ภาวะความยากจนและการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรไทย ปีเพาะปลูก 2547/48

Poverty Incidence and Income Distribution of Agricultural Households in Crop Year
2004/2005

นามผู้วิจัย นายเฉลิมศาสตร์ วิเชียรเพริศ

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการ

(อาจารย์อภิชาติ ดะลุมเพรย์, Ph.D.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์นงนุช อังยุรีกุล, M.B.A.)

กรรมการ

(อาจารย์บัณฑิต ชัยวิชญชาติ, Ph.D.)

หัวหน้าภาควิชา

(รองศาสตราจารย์เรืองโร โดกฤษณะ, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์วินัย อากงหาญ, M.A.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

ภาวะความยากจนและการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรไทย ปีเพาะปลูก 2547/48

Poverty Incidence and Income Distribution of Agricultural Households in Crop Year 2004/2005

โดย

นายเฉลิมศาสตร์ วิเชียรเพริศ

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร)

พ.ศ. 2550

เฉลิมศาสตร์ วิเชียรเพริศ 2550: ภาวะความยากจนและการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรไทย
ปีเพาะปลูก 2547/48 ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร) สาขาวิชา
เศรษฐศาสตร์เกษตร ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร ประชานกรรมการที่ปรึกษา:
อาจารย์อภิชาติ คະลุมเพรย์, Ph.D. 114 หน้า

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจ ภาวะความยากจน และ การกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร ตลอดจนวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อโอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจน โดยใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกร ปีเพาะปลูก 2547/48 จำนวนทั้งหมด 11,612 ครัวเรือน ในการวิเคราะห์ภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตรกรใช้ดัชนี เอฟจีทีและค่าสัดส่วนคนจน การวิเคราะห์การกระจายรายได้ใช้ค่าเชอร์รี่ค็อกและค่าสัมประสิทธิ์จินีเทียม และการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อโอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจนใช้แบบจำลองโลจิท

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มครัวเรือนเกษตรกรที่ประสบปัญหาภาวะความยากจนมากที่สุด ได้แก่ 1) ครัวเรือนเกษตรกรที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย มีระดับการศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 และมีช่วงอายุอยู่ระหว่าง 41-50 ปี 2) มีการถือครองที่ดินมากกว่า 1 ประเภท 3) มีขนาดฟาร์มโดยเฉลี่ยประมาณ 10-19 ไร่ 6) อาศัยอยู่นอกเขตชลประทาน 4) อยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5) มีสัดส่วนฟุ้งฟิงอยู่ระหว่าง 0.51-0.75 และ 6) ไม่เคยเข้ารับการอบรมวิชาการทางการเกษตร ส่วนโอกาสในการเข้าอบรมวิชาการทางการเกษตร และการมีรายได้เงินสดเกษตรกรในฟาร์ม พบว่าส่งผลกระทบต่อการกระจายรายได้มากที่สุด

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อโอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจน ได้แก่ โอกาสในการเข้าอบรมวิชาการทางการเกษตร ทำเลที่ตั้ง ขนาดฟาร์ม กิจกรรมการผลิตทางการเกษตร ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน เขตพื้นที่ชลประทาน ลักษณะการถือครองที่ดิน สัดส่วนฟุ้งฟิง อายุของหัวหน้าครัวเรือน เพศของหัวหน้าครัวเรือน เงินสดจากการเกษตรในฟาร์ม เงินสดจากการเกษตรอื่นๆในฟาร์ม และ รายได้จากนอกภาคการเกษตรในฟาร์ม

การศึกษาครั้งนี้ให้ข้อเสนอแนะว่า ภาครัฐควรเพิ่มโอกาสให้เกษตรกรได้รับความรู้ทางการเกษตร ที่ถูกต้อง ขยายเขตพื้นที่ชลประทาน สนับสนุนการทำบัญชีครัวเรือน ขยายโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน และ ให้การสนับสนุนด้านการตลาด ซึ่งจะเป็แนวทางในการลดปัญหาความยากจน และ การกระจายรายได้

Chalermstart Wichienprerd 2007: Poverty Incidence and Income Distribution of Agricultural Households in Crop Year 2004 / 2005 . Master of Science (Agricultural Economics), Major Field: Agricultural Economics, Department of Agricultural and Resource Economics. Thesis Advisor: Mr. Apichart Daloonpate, Ph. D. 114 pages.

The objectives of this research were to study economic situations, poverty, and income distribution of agricultural households, and to analyze factors affecting poverty problems. Socio-economic survey data of agricultural households in crop year 2004/05 were used. Poverty was analyzed using FGT index and dependency ratio. Income distribution was analyzed using Shorrocks index and pseudo-factor Gini coefficient. Moreover, the logit model was employed for the analysis of poverty problems.

The results showed that agricultural households found to have poverty problems had the following characteristic: 1) head of the family was male, educated at grade 4 of elementary school, and 41-50 years old 2) land holding more than one type 3) farm size about 10-19 rai 4) living outside irrigation area 5) living in north-eastern Thailand 6) dependency ratio between 0.51-0.75 and 7) never participating in agricultural- knowledge training. In addition, participating opportunities in agricultural knowledge training and cash farm income mainly affected the income distribution among agricultural households.

This research also found that participating opportunities in agricultural knowledge training, region, farm size, agricultural activities, educational level of family head, irrigation area, land holding, dependency ratio, age of family head, gender of the family head, income from additional in-farm activities, and non-agricultural income were factors affecting the households' poverty problems.

This research suggested that the government present should support further agricultural knowledge, increase irrigation areas, support more financial sources and marketing in order to decrease poverty and income distribution problems.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

/ /

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อ อ.ดร.อภิชาติ คະລຸນເພັດ
ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผศ.นงนุช อังยุริกุล กรรมการสาขาวิชาเอก อ.ดร.บัณฑิต
ชัยวิญญาติ กรรมการสาขาวิชารอง และ ผศ.นฤกุล กรเย็นยงค์ ผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัย เป็นอย่างสูง ที่
ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำ ตลอดจนแก้ไขวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จสมบูรณ์

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณต่อเจ้าหน้าที่สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ที่กรุณาสนับสนุนข้อมูล
งานวิจัยในครั้งนี้ นอกจากนี้ต้องขอขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับ คุณอัชฌา แก้วเฉย สำหรับแนวทางการ
วิเคราะห์และการใช้โปรแกรมสำหรับการจัดกลุ่มข้อมูล เพื่อนร่วมรุ่นที่คอยให้กำลังใจและเทคนิค
ในการวิเคราะห์ และอีกหลายๆท่านที่ไม่ได้กล่าวถึง

ขอขอบคุณ คุณณัฐพล (คุณพ่อ) คุณอรุณี (คุณแม่) คุณปิยบุตร (น้องชาย) วิเชียรเพริศ
คุณอภิรักษ์ พิชโรภาสวัฒนกุล และ คุณสุรชัย ประชาไฉนย์ ที่คอยชี้แนะแนวทางแก้ไข และ ให้
กำลังใจเสมอมา

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขออุทิศความดีอันเกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้แด่ คุณกอง และ คุณทองดี
วิเชียรเพริศ หากมีข้อผิดพลาดประการใดผู้วิจัยขออภัยไว้แต่เพียงผู้เดียว

เฉลิมศาสตร์ วิเชียรเพริศ

กันยายน 2550

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	(2)
สารบัญภาพ	(6)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	9
ขอบเขตการศึกษา	9
ประโยชน์ที่ได้รับ	9
นิยามศัพท์	10
บทที่ 2 การตรวจสอบเอกสาร	12
ทฤษฎีแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
กรอบแนวคิดการวิจัย	45
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	48
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	48
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	48
บทที่ 4 ผลและวิจารณ์	59
ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล	59
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	91
สรุปผลการวิจัย	91
ข้อเสนอแนะ	94
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	96
ภาคผนวก	100
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	114

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงการเปรียบเทียบประชากร แรงงาน และผลิตภัณฑ์มวลรวมในและนอก การเกษตรของประเทศไทย พิจารณาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 3 5 7 และ 8	2
2	อัตราการเติบโตของเศรษฐกิจ และรายได้เฉลี่ย ตามแผนพัฒนา เศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-8 (2504-2544)	3
3	สัดส่วน และ จำนวนคนจน ทั้งประเทศไทย ปี 2531-2547	5
4	เป้าหมายอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อัตราการเจริญเติบโตที่เกิดขึ้น จริง และ เป้าหมายทางการกระจายรายได้ของประเทศไทย ตาม แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 1-9	6
5	ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ของประเทศไทยแบ่งตามรายได้ ปี 2529-2547	8
6	ลักษณะทั่วไปของครัวเรือนเกษตร ปีเพาะปลูก 2547/48	60
7	จำนวนร้อยละครัวเรือนเกษตร และรายได้สุทธิฟาร์มเฉลี่ย จำแนกตามขนาดการ ถือครองที่ดิน	62
8	จำนวนร้อยละครัวเรือนเกษตร และรายได้สุทธิฟาร์มเฉลี่ยต่อคนตามลักษณะ การถือครอง	64
9	จำนวนร้อยละครัวเรือนเกษตร รายได้สุทธิเฉลี่ยต่อคนจำแนกตามกิจกรรม การผลิต	66

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
10	จำนวนร้อยละครัวเรือนเกษตร และรายได้สุทธิเฉลี่ยต่อคนจำแนกตามการได้รับน้ำชลประทาน	68
11	องค์ประกอบของรายได้สุทธิเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตร จำแนกตามแหล่งที่ตั้ง	69
12	การวิเคราะห์ภาวะความยากจนครัวเรือนเกษตร จำแนกตามลักษณะหัวหน้าครัวเรือน เพศ อายุ และ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ปีเพาะปลูก 2547/48	72
13	การวิเคราะห์ภาวะความยากจนครัวเรือนเกษตร จำแนกตามปัจจัยด้านลักษณะการถือครองที่ดิน และ ขนาดการถือครองที่ดิน	75
14	การวิเคราะห์ภาวะความยากจนครัวเรือนเกษตร จำแนกตามแหล่งที่ตั้ง	77
15	การวิเคราะห์ภาวะความยากจนครัวเรือนเกษตร จำแนกตามกิจกรรมการผลิต	79
16	การวิเคราะห์ภาวะความยากจนครัวเรือนเกษตร จำแนกตามปัจจัยด้านอื่นๆ สัดส่วนฟุ้งฟิง และ การเข้าอบรมวิชาการทางการเกษตร	80
17	ผลการวิเคราะห์แบบจำลองโลจิท ค่าเฉลี่ย และค่า marginal effect (ตัวแปรที่นำมาพิจารณาแล้วเป็นตัวแปรที่เหมาะสมต่อการอธิบายค่าความยากจน ที่ช่วงความเชื่อมั่น ร้อยละ 90-99)	82
18	ค่าสัมประสิทธิ์จีนี และค่าดัชนีเชอร์รี่ของรายได้สุทธิครัวเรือนเกษตรต่อคนต่อปีของครัวเรือนเกษตรตามภาคต่างๆ	87

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
19	ร้อยละและลำดับค่าดัชนีเชอร์รี่หรือระหว่างกลุ่ม จำแนกตามองค์ประกอบ ประชากร ปีเพาะปลูก 2547/48	88
20	ค่าสัมประสิทธิ์จินีเทียม (Pseudo factor Gini) ของรายได้ทั้งหมด (บาทต่อคน ต่อปี) ตามแหล่งที่มาของรายได้ และที่ตั้งของครัวเรือน	90
ตารางผนวกที่		
1	ร้อยละขนาดฟาร์มที่มีขนาดฟาร์มมากกว่า 60 ไร่ และ ร้อยละของขนาดฟาร์ม ที่มีขนาดน้อยกว่า 10 ไร่	100
2	ร้อยละของประเภทการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตร	101
3	ร้อยละของกิจกรรมการผลิตทางการเกษตร	102
4	ร้อยละขนาดพื้นที่ทางการเกษตรนอกเขตชลประทาน และ ในเขตชลประทาน	103
5	โครงสร้างความแตกต่างของรายได้ จำแนกตามแหล่งที่ตั้ง ปีเพาะปลูก 2547/48	104
6	โครงสร้างความแตกต่างของรายได้ จำแนกตามเพศของหัวหน้าครัวเรือน ปี เพาะปลูก 2547/48	104
7	โครงสร้างความแตกต่างของรายได้ จำแนกอายุหัวหน้าครัวเรือน ปีเพาะปลูก 2547/48	105

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางผนวกที่		หน้า
8	โครงสร้างความแตกต่างของรายได้ จำแนกตามขนาดการถือครองที่ดิน ปี เพาะปลูก 2547/48	105
9	โครงสร้างความแตกต่างของรายได้ จำแนกตามระดับการศึกษาของหัวหน้า ครัวเรือน ปีเพาะปลูก 2547/48	106
10	โครงสร้างความแตกต่างของรายได้ จำแนกตามลักษณะการถือครองที่ดิน ปี เพาะปลูก 2547/48	106
11	โครงสร้างความแตกต่างของรายได้ จำแนกตามสัดส่วนฟุ้งฟิง ปีเพาะปลูก 2547/48	107
12	โครงสร้างความแตกต่างของรายได้ จำแนกตามกิจกรรมการผลิต ปีเพาะปลูก 2547/48	107
13	โครงสร้างความแตกต่างของรายได้ จำแนกตามโอกาสเข้าถึงระบบ ชลประทาน ปีเพาะปลูก 2547/48	108
14	ผลการวิเคราะห์ แบบจำลองโลจิท	109
15	ค่าเฉลี่ย ค่ามัชฌิมาน ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด จากผลการวิเคราะห์แบบโลจิท	111
16	ตารางแสดงการคำนวณค่า marginal effect	113

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	การกระจายและสมการถดถอยที่ประมาณได้	21
2	การวัดการกระจายรายได้ด้วยวิธีเส้นโค้งลอเร็นซ์	25
3	กรอบแนวคิดในการศึกษา ภาวะความยากจน และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความยากจนครัวเรือนเกษตรกรไทย ปีเพาะปลูก 2547/48	46
4	กรอบแนวคิดในการศึกษา การกระจายรายได้ และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการกระจายรายได้ ครัวเรือนเกษตรกรไทย ปีเพาะปลูก 2547/48	47

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ในช่วงก่อนใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ภาคการเกษตรมีความสำคัญอย่างมากต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเศรษฐกิจของประเทศไทย ประมาณร้อยละ 85 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศทั้งหมด มาจากภาคการเกษตร รายได้หลักมาจาก การส่งออก ข้าว ไม้สัก ยางพารา และดีบุก ส่วนการลงทุนในส่วนของการเกษตรมีไม่มากนัก มีแรงงานในส่วนของการผลิตนอกภาคการเกษตรเพียง ร้อยละ 8.5 ของแรงงานที่มีงานทำทั้งหมด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545) ต่อมาได้มีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (แผนฯ) ขึ้นเป็นฉบับแรก เมื่อปี 2504 และมีการจัดทำทุกๆ 4 ปี (ยกเว้นแผนฯ 1 มีระยะเวลา 5 ปี) โดยวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คือ การวางเป้าหมาย และกำหนดทิศทางของการพัฒนาประเทศ ให้มีแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องร่วมกันทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคม

เนื่องจากเศรษฐกิจของประเทศไทยพึ่งพาภาคการเกษตรเป็นหลัก ดังนั้น ในแผนฯ ฉบับแรก จนถึงในช่วงแผนฯ ฉบับที่ 3 นั้น จึงให้ความสำคัญกับภาคเกษตรมากกว่านอกภาคการเกษตร โดยสาระสำคัญของแผนฯ ในช่วงดังกล่าว คือ การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และ ระบบสาธารณสุขไปก่เป็นหลัก เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร และ ยกมาตรฐานการครองชีพของประชากรให้สูงขึ้น จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิต โดยรัฐให้ความสำคัญกับการผลิตนอกภาคการเกษตรมากขึ้น ในช่วงปลายแผนฯ ฉบับที่ 3 ส่งผลให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในภาพรวมทั้งประเทศอย่างรวดเร็ว จากเดิมในช่วงแผนฯ 1-3 มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ อยู่ในช่วงร้อยละ 6.6 – 7.3 (ดังตารางที่ 1) เมื่อมีการปรับโครงสร้างการผลิตจากภาคการเกษตรมาเป็นนอกภาคการเกษตรมากขึ้นนั้น ทำให้อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศอยู่ในช่วงร้อยละ 5- 10.9 (ช่วงแผนฯ 4 ถึง แผนฯ 8) เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของทั้งสองช่วง พบว่าเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศไทยมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น 14.39 เปอร์เซ็นต์ และเมื่อเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ แผนฯ ฉบับที่ 3 มีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศประมาณ 346.5 ล้านบาท

หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศแล้วนั้น ช่วงแผนฯ ฉบับที่ 8 ผลผลิตทั้งหมดรวมภายในประเทศเท่ากับ 4,807.21 ล้านบาท เพิ่มขึ้น คิดเป็น 13.87 เท่า ของผลผลิตทั้งหมดรวมภายในประเทศในช่วงแผนฯ ฉบับที่ 3

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบประชากร แรงงาน และผลผลิตทั้งหมดรวมในและนอกรการเกษตรของประเทศไทย พิจารณาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3, 5, 7 และ ฉบับที่ 8

รายการ	แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ (พ.ศ. เริ่มต้นแผน)				ร้อยละตามแผนฯ ฉบับที่			
	3 (2519)	5 (2529)	7 (2539)	8 (2544)	3 (2519)	5 (2529)	7 (2539)	8 (2544)
ประชากร (พันคน)	42,672	53,638	60,633	62,308	100	100	100	100
ภาคการเกษตร	29,668	34,261	36,943	35,959	69.5	63.9	60.9	56.3
นอกภาคการเกษตร	13,004	19,377	23,690	27,882	30.5	36.1	39.1	43.7
แรงงาน (พันคน)	23,600	27,814	34,484	36,337	100	100	100	100
ภาคการเกษตร	15,657	17,628	19,998	19,318	66.3	63.4	58.0	53.6
นอกภาคการเกษตร	7,943	10,186	14,486	17,019	33.7	36.6	42.0	46.4
GDP (ล้านบาท)	346.5	1,133.40	4,598.30	4,807.21	100	100	100	100
ภาคการเกษตร	92.5	177.5	507.3	524.9	26.7	15.7	11.0	10.9
นอกภาคการเกษตร	254.1	955.9	4,090.90	4,282.85	73.3	84.3	89.0	89.1

ที่มา: สำนักงานกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2545)

จากการพัฒนาประเทศที่ขาดเสถียรภาพ มุ่งเพียงการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบต่อปัญหาที่ตามมา คือ ผลประโยชน์จากการขยายตัวทางเศรษฐกิจไม่ได้กระจายไปสู่กลุ่มบุคคลต่างๆ อย่างทั่วถึง ดังตารางที่ 2 สัดส่วนรายได้ของภาคการเกษตรต่อนอกภาคการเกษตร พบว่าภาคการเกษตรมีสัดส่วนรายได้ต่ำกว่านอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 8.21 เท่า ของแผนฯ ตั้งแต่ฉบับแรก (2504-2509) จนถึง แผนฯ 8 (2540-2544) ในช่วงของแผนฯ ฉบับที่ 1 สัดส่วนรายได้ระหว่างภาค

ตารางที่ 2 อัตราการเติบโตของเศรษฐกิจ และรายได้เฉลี่ย ตามแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่ 1-8 (2504 – 2544)

แผนพัฒนาฯ	อัตราการขยายตัว(%)			รายได้ต่อคน(บาท)		สัดส่วน รายได้
	ภาคเกษตร	นอกภาคเกษตร	รวม	ภาคเกษตร	นอกภาคเกษตร	
ฉบับที่ 1 (2504-2509)	4.6	10.2	7.3	1,002	6,212	1:6.20
ฉบับที่ 2 (2510-2514)	4.1	9.2	7.2	1,373	9,418	1:6.66
ฉบับที่ 3 (2515-2519)	5.2	7.0	6.6	1,797	10,905	1:6.07
ฉบับที่ 4 (2520-2524)	4.1	6.9	6.3	3,674	20,629	1:5.61
ฉบับที่ 5 (2525-2529)	3.7	5.7	5.3	5,743	38,357	1:6.68
ฉบับที่ 6 (2530-2534)	4.6	12.6	11.4	6,943	68,597	1:9.88
ฉบับที่ 7 (2535-2539)	2.6	9.2	8.5	7,684	102,857	1:13.38
ฉบับที่ 8 (2540-2544)	1.05	-0.37	-0.22	9,187	100,772	1:10.97

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2549)

การเกษตรและนอกภาคการเกษตรเท่ากับ 1:6.2 ในแผนฯ 2 รายได้นอกภาคการเกษตรเพิ่มขึ้นมากกว่าภาคการเกษตรทำให้ค่าสัดส่วนรายได้ระหว่างภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร เพิ่มขึ้นเป็น 1:6.66 และ สัดส่วนรายได้ระหว่างภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตรมากที่สุดในช่วงของแผนฯ 7 เท่ากับ 1:13.38 เพิ่มขึ้นจาก แผนฯ 1 ร้อยละ 115

ภาคการเกษตรยังถือว่าเป็นภาคการผลิตที่สำคัญ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีประชากรมากที่สุด แม้ว่าจะมีแนวโน้มสัดส่วนของประชากรในกลุ่มของภาคการเกษตรลดลงนับแต่ แผนฯ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมาก็ตาม แต่สัดส่วนของประชากรในกลุ่มของภาคการเกษตรยังคงมากกว่านอกภาคการเกษตร โดยในช่วงแผนฯ ฉบับที่ 3 มีสัดส่วนของจำนวนประชากรภาคการเกษตรต่อจำนวนประชากรทั้งประเทศ เป็นร้อยละ 69.5 ต่อมาในช่วงแผนฯ ฉบับที่ 7 แม้สัดส่วนของจำนวนประชากรภาคการเกษตรต่อจำนวนประชากรทั้งประเทศจะลดลงเหลือร้อยละ 60.9 แต่ยังคงมากกว่านอกภาคการเกษตรที่มีสัดส่วนเพียงร้อยละ 39.1 (ตารางที่ 1) และภาคการเกษตรยังเป็นแหล่งผลิตอาหารเลี้ยงประชากรของประเทศและเป็นกันชนลดแรงกดดันจากเศรษฐกิจภายนอกประเทศ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2549)

จากความต้องการแรงงานของการผลิตนอกภาคการเกษตรมากขึ้นส่งผลให้ค่าจ้างแรงงานในตลาดแรงงานสูงขึ้น เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคการเกษตรไปยังนอกภาคการเกษตร ดังตารางที่ 1 ในช่วงแผนฯ ฉบับที่ 3 แรงงานในภาคการเกษตรคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 66.3 เมื่อเทียบกับจำนวนแรงงานทั้งประเทศ ลดลงเหลือ ร้อยละ 58 ในช่วงแผนฯ 7 ส่วนนอกภาคการเกษตรเปรียบเทียบกับ ช่วงแผนฯ เดียวกับข้างต้น พบว่า สัดส่วนแรงงานนอกภาคการเกษตรเดิมในช่วงแผนฯ ฉบับที่ 3 ร้อยละ 33.7 มาเป็นร้อยละ 42 ในช่วง แผนฯ 7 (ตารางที่ 1) ทำให้เกิดการขาดแคลนแรงงานในภาคการเกษตร เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตเดิมจากการใช้แรงงานคนเป็นหลัก เป็นการพึ่งพาเครื่องจักรมากขึ้น เนื่องจากลักษณะการผลิตทางการเกษตรในประเทศไทยส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกรรายย่อย ดังนั้นการใช้เครื่องจักรทำให้เกษตรกรต้องแบกรับต้นทุนที่เพิ่มมากขึ้น เพราะไม่เกิดการประหยัดต่อขนาด ส่งผลกระทบต่อรายได้สุทธิครัวเรือนเกษตรกรลดลงสาเหตุดังกล่าวนำไปสู่ปัญหาความยากจนของครัวเรือนเกษตรกรในลำดับต่อไป

หากพิจารณาในภาพรวมทั้งประเทศ ดังตารางที่ 3 จะใช้เส้นความยากจนในการพิจารณาแบ่งกลุ่มประชากร กลุ่มใดมีรายได้สุทธิน้อยกว่าระดับเส้นความยากจนก็จะนิยามว่าเป็นกลุ่มของประชากรที่ยากจน ส่วนกลุ่มที่มีรายได้มากกว่าหรือเท่ากับก็จะนิยามว่าเป็นกลุ่มของประชากรที่ไม่ยากจน โดยเส้นความยากจน (Poverty line) กำหนดจากต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตเฉลี่ยของปัจเจกบุคคลในระดับครัวเรือนที่ประกอบด้วยค่าใช้จ่ายด้านอาหารและสินค้าบริการจำเป็นพื้นฐานอื่นๆ ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือสำหรับวัดภาวะความยากจน ในปี 2533 มีจำนวนคนจนทั้งประเทศ 18.38 ล้านคน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 54.55 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนคนจนร้อยละ 33.69 ของประชากรทั้งประเทศ และในช่วงปีต่อมาจำนวนคนจน และสัดส่วนคนจนมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง เป็นผลมาจากเดิมที่การพัฒนาประเทศมุ่งไปที่การขยายตัวทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวเกิดปัญหาตามมามากมาย เช่น ปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ เกิดการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว เกิดแหล่งชุมชนแออัด ปัญหาสุขภาพจิต และปัญหาอาชญากรรมอื่นๆ ตามมา จากปัญหาดังกล่าวเป็นตัวสะท้อนว่า การพัฒนาประเทศที่มุ่งเพียงการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวไม่สามารถแก้ปัญหาของประเทศให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ จึงมีการเพิ่มการแก้ปัญหาความยากจนและการกระจายรายได้ ดังตารางที่ 4 ในช่วงแผนฯ ฉบับที่ 1-3 ไม่มีเป้าหมายในการกระจายรายได้และแก้ปัญหาความยากจน มุ่งเป้าของการพัฒนาประเทศไปที่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เริ่มมีการกล่าวถึงความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ ในช่วง แผนฯ ฉบับที่ 3 มีการวางเป้าหมายที่ชัดเจนในด้านการกระจายรายได้ครั้งแรกในช่วงแผนฯ 4 มีการกล่าวถึงการแก้ไข

ตารางที่ 3 สัดส่วน และ จำนวนคนจน ทั้งประเทศไทย ปี 2531 - 2547

ปี	สัดส่วนคนจน (Head-Count Ratio) (%)	จำนวนคนจน (ล้านคน)	จำนวนประชากรทั้ง ประเทศ (ล้านคน)
2533	33.69	18.38	54.55
2535	28.43	15.80	55.55
2537	18.98	10.74	56.58
2539	14.75	8.49	57.56
2541	17.46	10.24	58.67
2543	20.98	12.56	59.86
2545	14.93	9.14	61.17
2547	11.16	7.02	62.90

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2546)

ปัญหาความยากจนเป็นครั้งแรกในช่วงแผนฯ 5 และมีการกำหนดเป้าหมายลดสัดส่วนคนยากจนลงเป็นครั้งแรกในช่วงแผนฯ 7 ดังตารางที่ 3 ในช่วงปีก่อนที่ประเทศไทยจะประสบวิกฤตเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2539 จำนวนคนจน ลดลงเหลือเพียง 8.49 ล้านคน ลดลงจากเดิมในช่วงปี พ.ศ. 2535 ร้อยละ 46.27 และสัดส่วนคนจนลดลงเหลือเพียงร้อยละ 14.75 ซึ่งจากผลของการเพิ่มเป้าหมายในการลดปัญหาความยากจนถือว่ารัฐประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งที่สามารถลดจำนวนคนยากจนลงดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแต่เป้าหมายของการพัฒนาประเทศในส่วนของ การลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้นั้นกลับไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 4 เป้าหมายอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อัตราการเจริญเติบโตที่เกิดขึ้นจริง และ
เป้าหมายทางการกระจายรายได้ของประเทศไทย ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 1-9

แผนพัฒนาฯ	เป้าหมายทางการกระจายรายได้
แผนฯ1 (2504-2509)	เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญไม่มีเป้าหมายการกระจายรายได้
แผนฯ2 (2510-2514)	เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญไม่มีเป้าหมายการกระจายรายได้
แผนฯ3 (2515-2519)	เริ่มกล่าวถึงความเป็นธรรมในสังคม และกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค
แผนฯ4 (2520-2524)	เริ่มมีเป้าหมายและมาตรการส่งเสริมการกระจายรายได้เป็นครั้งแรก
แผนฯ5 (2525-2529)	ให้ความสำคัญกับเสถียรภาพทางเศรษฐกิจเป็นอันดับแรก และมีการกล่าวถึงการ แก้ไขปัญหาความยากจน
แผนฯ6 (2530-2534)	ให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตและการจ้างงาน รวมทั้งมีแผนพัฒนาชนบท พร้อม กับแผนพัฒนาชนบท พร้อมกับแผนพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งตะวันออก
แผนฯ7 (2535-2539)	มีเป้าหมายลดสัดส่วนคนยากจนลงเป็นครั้งแรก จาก 23.7% ในปี 2531 เหลือต่ำกว่า 20% ในปี 2539
แผนฯ8 (2540-2544)	เน้นการพัฒนาคนและคุณภาพชีวิต แต่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจ โดยมีปัญหาทั้งวิกฤติ ค่าเงิน(Currency Crisis) วิกฤติสถาบันการเงิน (Financial Crisis) และภาวะเศรษฐกิจ ถดถอย(Recession)
แผนฯ9 (2545-2549)	อิงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีเป้าหมายฟื้นฟูเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพและมี ภูมิคุ้มกัน และมีเป้าหมายลดสัดส่วนคนยากจนให้อยู่ในระดับไม่เกิน 12% ในปี 2549

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2548)

การกระจายรายได้จะแบ่งกลุ่มตามระดับรายได้ออกเป็น 5 กลุ่ม โดย กลุ่มควอไทล์ 1 (20% แรกจนที่สุด) เรียงตามลำดับ จนถึง กลุ่มควอไทล์ 5 (20%สุดท้ายรวยที่สุด) พบว่าในช่วงปี พ.ศ. 2529 รายได้ทั้งหมด 100 เปอร์เซนต์ กระจายไปที่ กลุ่มควอไทล์ 1 (20% แรกจนที่สุด) เพียง ร้อยละ 6.05 รายได้ส่วนใหญ่กระจายไปสู่กลุ่ม ควอไทล์ 5 (20%สุดท้ายรวยที่สุด) ร้อยละ 49.24 แม้รัฐจะมี เป้าหมายในการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในด้านการกระจายรายได้ ในช่วงแผนฯ ฉบับที่ 4 จนถึง ช่วง แผนฯ 7 พบว่าการกระจายรายได้ไปสู่กลุ่มผู้ที่มีรายได้ กลุ่มควอไทล์ 1 (20% แรกจนที่สุด) กลับแย่ลง มีการกระจายรายได้มายังกลุ่มนี้เมื่อ ปี พ.ศ. 2539 (ช่วงปลายของแผนฯ 7) เพียง ร้อยละ 4.2 ซึ่งลดลงจากในปี พ.ศ. 2529 รายได้ส่วนใหญ่ยังคงกระจายอยู่ในกลุ่ม ควอไทล์ 5 (20%สุดท้ายรวยที่สุด) ร้อยละ 57.7 หรือเมื่อพิจารณาสัดส่วนที่เรียกว่า ดัชนีความแตกต่างของรายได้ (Q5/Q1) ในปี 2529 ดัชนีความแตกต่างของรายได้ เท่ากับ 8.1 และค่าของดัชนีความแตกต่างของรายได้มี แนวโน้มเพิ่มขึ้น จนกระทั่งปี พ.ศ. 2539 (ช่วงปลายของแผนฯ 7) ค่าของดัชนีความแตกต่างของ รายได้ เท่ากับ 13.5 ซึ่งถือว่าแม้รัฐจะบรรจุเป้าหมายการลดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ไว้ใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแล้วก็ตามแต่การกระจายรายได้ยังเป็นปัญหาที่ยังต้องได้รับการแก้ไขต่อไป

ปัญหาความยากจนของครัวเรือนเกษตร เป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศที่ขาดสมดุล ดัง ได้กล่าวข้างต้น การที่รัฐมุ่งการพัฒนาประเทศโดยการให้ความสำคัญกับการผลิตนอกภาค การเกษตรทำให้เกิดปัญหาของการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาประเทศที่ไม่ได้กระจายไปสู่ ทุกกลุ่ม เกิดปัญหาความยากจน และการกระจายรายได้ เมื่อนำผลของ ตารางที่ 2 ตารางที่ 3 และ ตารางที่ 5 มาพิจารณาร่วมกัน ตารางที่ 3 แสดงถึงดัชนีความยากจนของทั้งประเทศ พบว่าความ ยากจนในภาพรวมทั้งประเทศมีแนวโน้มลดลง แต่กลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์จากการขยายตัวทาง เศรษฐกิจเป็นกลุ่มผู้ที่มีรายได้มากที่สุด 20 เปอร์เซนต์แรก ดังแสดงในตารางที่ 5 และการกระจาย ของรายได้ส่วนใหญ่จะอยู่กับกลุ่มนอกภาคการเกษตรมากกว่าภาคการเกษตร ดังตารางที่ 2 ดังนั้น จากเหตุผลดังกล่าวจึงสะท้อนว่าปัญหาความยากจนของครัวเรือนเกษตรยังคงเป็นปัญหาที่ยังคงเป็น ปัญหาหลักที่รัฐควรที่จะแก้ปัญหาอย่างจริงจัง แม้ความสำคัญของการเกษตรจะถูกลดทอนลง เนื่องด้วยเหตุผลของการพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างการผลิตของประเทศ แต่ต้องไม่ละเลยกลุ่ม ประชากรภาคการเกษตรที่ยังคงมีสัดส่วนที่มากที่สุดเช่นกัน

ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งหวังเป็นอย่างยิ่งในการที่จะศึกษาถึง ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะ ความยากจน ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อโอกาสที่ครัวเรือนเกษตรจะประสบปัญหาความยากจน

ตารางที่ 5 ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ของประเทศไทยแบ่งตามรายได้ ปี 2529 - 2547

ปี	2529	2531	2533	2535	2537	2539	2541	2542*	2543	2544*	2545	2547
ค่าสัมประสิทธิ์จีนี่	46.6	48.5	52.4	53.6	52.7	51.5	51.1	53.3	52.5	50.1	51	49.9
ประชากรควอไทล์ที่ 1 (Q ₁)	6.05	4.6	4.2	3.9	4	4.2	4.2	3.8	3.9	4.2	4.2	4.2
ประชากรควอไทล์ที่ 2 (Q ₂)	9.72	8.1	7.3	7	7.2	7.5	7.6	7.1	7.2	7.7	7.6	7.8
ประชากรควอไทล์ที่ 3 (Q ₃)	14.02	12.5	11.5	11.1	11.6	11.8	11.9	11.3	11.4	12.2	12	12.3
ประชากรควอไทล์ที่ 4 (Q ₄)	20.97	20.7	19.2	19	19.6	19.9	19.8	19.3	19.9	20.5	20	20.3
ประชากรควอไทล์ที่ 5 (Q ₅)	49.24	54.2	57.8	59	57.7	56.7	56.5	58.5	57.6	55.4	56.2	55.2
ดัชนีความแตกต่าง ของรายได้ (Q ₅ /Q ₁)	8.1	11.78	13.76	15.13	14.43	13.5	13.45	15.39	14.77	13.19	13.38	13.14

หมายเหตุ: * ข้อมูลสำรวจในปี 2542 และ ปี 2544 เป็นการสำรวจเพิ่มเป็นกรณีพิเศษเพื่อหาผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ แต่มีขนาดตัวอย่างน้อยกว่าสำรวจปกติ

** ควอไทล์ เป็นการวิเคราะห์การกระจายรายได้ของครัวเรือน โดยแบ่งลำดับของรายได้จากน้อยไปมาก และแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 5 กลุ่มเท่าๆกัน ตามสัดส่วนรายได้ที่ได้รับ โดย ประชากรควอไทล์ที่ 1 (Q₁) จะแสดงถึงกลุ่มประชากรที่มีรายได้น้อยที่สุดร้อยละ 20 ของรายได้ทั้งหมด ต่อมาคือ กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้รองลงมาจากรายได้ต่ำสุด (Q₂) รายได้ปานกลาง (Q₃) รายได้รองจากกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้สูงสุด (Q₄) และกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้สูงสุด (Q₅) ส่วนในการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างชั้นของรายได้จะเปรียบเทียบโดยใช้ดัชนีความแตกต่างของรายได้ คือ เทียบกลุ่มรายได้ที่มีรายได้น้อยที่สุดร้อยละ 20 ของระดับรายได้ทั้งหมด (Q₅) เปรียบเทียบกับกลุ่มรายได้ที่มีรายได้น้อยที่สุดร้อยละ 20 ของระดับรายได้ทั้งหมด (Q₁) จะได้ผลลัพธ์ในรูปของ จำนวนเท่า ของความแตกต่างทางด้านรายได้ (Q₅/Q₁)

ที่มา: พิสิทธิ์ บวรสุภศรี (2548)

รวมถึงการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตร โดยหวังว่าการศึกษารุ่นนี้จะเป็นประโยชน์ในการนำไปเป็นแนวทางในการวางแผนนโยบายที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา ความยากจน และการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงลักษณะทั่วไปของสภาพทางเศรษฐกิจ รวมถึงโครงสร้างรายได้ของครัวเรือนเกษตร ในปีเพาะปลูก 2547/48
2. เพื่อวิเคราะห์ภาวะความยากจนตามปัจจัยทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตร ปีเพาะปลูก 2547/48
3. เพื่อวัดการกระจายรายได้และวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรที่มีผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ ปีเพาะปลูก 2547/48

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษารุ่นนี้นั้นศึกษาเฉพาะครัวเรือนเกษตร โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรในช่วงเวลาของ ปีการเพาะปลูก 2547/48 หมายถึงระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2547 ถึง 30 เมษายน 2548

ในการวิเคราะห์ความยากจนในตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับลักษณะครัวเรือน ใช้เกณฑ์ของการแบ่งกลุ่มแรงงานจ้างที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน ในหมวดที่ 4 การใช้แรงงานเด็ก มาตราที่ 44 “ห้ามมิให้นายจ้าง จ้างเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีเป็นลูกจ้าง”

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

สามารถสะท้อนถึงปัญหาทางด้านการกระจายรายได้และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาความยากจน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย ที่จะช่วยลดปัญหาความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันทางด้านรายได้ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นิยามศัพท์

ปีเพาะปลูก 2547/48 หมายถึง ระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2547 ถึง 30 เมษายน 2548 ดังนั้น การเพาะปลูกพืชใดๆ ก็ตามของปีการเพาะปลูกนี้ จะต้องเป็นพืชที่เก็บเกี่ยวในคาบระยะเวลาดังกล่าว โดยไม่คำนึงถึงว่าพืชชนิดนั้นๆ จะทำการเพาะปลูกเมื่อใดก็ตาม รวมถึงการเลี้ยงสัตว์(ปศุสัตว์และสัตว์ปีก) การเพาะเลี้ยงสัตว์ประมงน้ำจืด และ ประมงชายฝั่ง จะต้องมีการเพาะเลี้ยงอยู่ในคาบระยะเวลาดังกล่าวด้วย

การประกอบกิจกรรมทางการเกษตร หมายถึง การเพาะปลูกพืช การทำปศุสัตว์ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยแบ่งกลุ่มกิจกรรมตามการศึกษาออกเป็น 7 กลุ่ม ประกอบไปด้วย กิจกรรมทางการเกษตรปลูกข้าวเป็นหลัก กิจกรรมทางการเกษตรปลูกพืชไร่เป็นหลัก กิจกรรมทางการเกษตรปลูกไม้ยืนต้นและไม้ผลเป็นหลัก กิจกรรมทางการเกษตรปลูกผักและไม้ดอกเป็นหลัก กิจกรรมทางการเกษตรทำปศุสัตว์เป็นหลัก กิจกรรมทางการเกษตรเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นหลัก กิจกรรมทางการเกษตรแบบผสมผสาน ใช้เกณฑ์ในการจำแนกโดยใช้รายได้ที่เป็นตัวเงินเป็นตัวแบ่ง โดยกิจกรรมการผลิตใดที่มีรายได้มากกว่าร้อยละ 50 ของรายได้จากฟาร์มทั้งหมด จะถือว่าเป็นกิจกรรมทางการเกษตรนั้นเป็นกิจกรรมหลักของครัวเรือนเกษตรนั้น และหากครัวเรือนเกษตรใดไม่สามารถจำแนกได้ตามที่กล่าวไว้ข้างต้นจะถือว่าเป็นกิจกรรมทางการเกษตรแบบผสมผสาน

การชลประทาน หมายถึง การที่ได้รับประโยชน์จากน้ำชลประทานถึงที่ดินผืนนั้น

ในเขตชลประทาน หมายถึง อาณาบริเวณหรือพื้นที่ที่ถูกพัฒนาหรือจัดการให้มีการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์แก่การเกษตร การอุปโภค บริโภค หรืออื่นๆ โดยใช้การชลประทาน จากเขื่อน อ่างเก็บน้ำ ทานบ เขื่อนฝาย รวมถึงแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น คลอง หนอง บึง สระน้ำ บ่อน้ำ บ่อน้ำบาดาล และอื่นๆ ให้มีการส่งเพื่อเพาะปลูก ด้วยวิธีการให้น้ำไหลไปเองด้วยแรงดึงดูดของโลก ไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำโดยการสร้างอาคารทดน้ำ และฝายทดน้ำ

นอกเขตชลประทาน หมายถึง เป็นพื้นที่ที่อยู่นอกเหนือเขตชลประทาน การได้รับน้ำที่ได้มาจากน้ำฝน หรือการดำเนินการใดๆเกี่ยวกับการนำน้ำมาใช้เพาะปลูกพืชที่เป็นส่วนตัว หรือกลุ่มบุคคลเพียง 2-3 คน เท่านั้น ให้ถือว่าเป็นอยู่นอกเขตชลประทาน

เนื้อที่ถือครอง หมายถึง เนื้อที่ที่ครัวเรือนเกษตรถือครองอยู่และใช้ประโยชน์ทางการเกษตร ซึ่งอาจจะเป็นของตนเองหรือผู้อื่นก็ได้ โดยที่อาจจะดำเนินกิจการเองหรือให้ผู้อื่นดำเนินการหรือดูแลแทนได้

การถือครองที่ดิน หมายถึง การเข้าไปทำประโยชน์บนพื้นที่ผืนนั้น โดยแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ตามลักษณะการถือครองที่ดิน ประกอบไปด้วย กรรมสิทธิ์ที่ดินที่เป็นของตนเองทั้งหมด รัฐจัดสรรให้ทั้งหมดเช่าทั้งหมด ที่ดินที่ได้มาเปล่า และการถือครองมากกว่า 1 ประเภท

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการกระจายรายได้

แนวคิดทางการกระจายรายได้ โดยความหมายของการกระจายรายได้นั้น แบ่งออกเป็นสองแนวทางหรือสองความหมาย (จรินทร์ เทศวานิช, 2533)

1. การกระจายรายได้ที่แบ่งตามปัจจัยการผลิตหรือหน้าที่ในการผลิต (**Functional distribution of income**) หมายถึง การที่รายได้ประชาชาติถูกแบ่งปันระหว่างเจ้าของการผลิตชนิดต่างๆ โดยในรูปของค่าจ้างเงินเดือนของแรงงาน ค่าเช่าของชนชั้นเจ้าของที่ดิน กำไรของชนชั้นนายทุน และผู้ประกอบการ และรายได้ในรูปของดอกเบี้ยของผู้ให้กู้ยืม ในการศึกษาเกี่ยวกับผลของนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกันในประเทศกำลังพัฒนานั้น การนำเสนอการกระจายรายได้รูปแบบนี้ไม่ตรงกับความเป็นจริง ทั้งนี้เพราะประชากรส่วนใหญ่ในประเทศกำลังพัฒนานั้นเป็นเกษตรกรและช่างฝีมือที่ประกอบธุรกิจส่วนตัว นอกจากนี้การกระจายรายได้แบ่งตามปัจจัยการผลิตยังมีข้อบกพร่องคือ บุคคลบางคนอาจได้รับรายได้จากหลายๆทาง ทั้งรายได้ในรูปค่าจ้าง ดอกเบี้ย ค่าเช่า และกำไรพร้อมๆกัน ซึ่งเหล่านี้ไม่สามารถแสดงได้โดยการกระจายรายได้ในรูปแบบนี้

2. การกระจายรายได้ตามชั้นของรายได้หรือขนาดของรายได้ (**Personal or size distribution of income**) หมายถึง การกระจายความมั่งคั่งทางสถิติของจำนวนผู้มีรายได้ในกลุ่มต่างๆเรียงตามขนาดรายได้ ซึ่งเป็นรายได้รวมทั้งหมดที่บุคคลหรือครัวเรือนที่ได้รับ ไม่ว่ารายได้นั้นมีแหล่งที่มาจาก ค่าจ้าง ค่าเช่า กำไร ดอกเบี้ยหรือมาจากแหล่งเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรมหรืออื่นๆก็ตาม สิ่งสำคัญของการนำเสนอในรูปแบบนี้คือการใช้บุคคลหรือครัวเรือนเป็นหน่วยศึกษา และเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำของรายได้บุคคลหรือครัวเรือน เมื่อทำการวิเคราะห์ถึงสาเหตุของความเหลื่อมล้ำนั้น จะทำให้ทราบกลไกการทำงานของตัวประกอบของสังคม

โดยในการศึกษาค้างนี้มันจะเป็นการนำเสนอการกระจายรายได้ตามชั้นของรายได้หรือขนาดของรายได้ โดยการกระจายรายได้นั้นยังสามารถจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ

ประเภทของการกระจายรายได้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะดังนี้

1. การกระจายรายได้สัมบูรณ์ (Absolute distribution) หมายถึง การกำหนดระดับรายได้ขึ้นมาระดับหนึ่ง โดยการคำนวณหาระดับรายได้ที่พอเพียงที่จะซื้ออาหารเพื่อการดำรงชีพขั้นต่ำซึ่งเป็นการพิจารณารายได้สุทธิที่หักเงินรายจ่ายในการบริโภค เนื่องจากการลักษณะของการใช้เครื่องมือนี้ในการศึกษาว่ารายได้ที่รับเรียบร้อยแล้วสามารถที่จะดำรงชีพได้หรือไม่ เนื่องจากการคำนวณเส้นความยากจนนั้นเป็นการคำนวณโดยคำนึงถึงความต้องการอาหารและสินค้าอุปโภคที่จำเป็นพื้นฐานขั้นต่ำของครัวเรือน โดยในการศึกษาค้างนี้จะแบ่งกลุ่มครัวเรือนเกษตรยากจนจากการนำรายได้จากทุกแหล่งรายได้ ไม่ว่าจะมาจากในภาคการเกษตรหรือนอกภาคการเกษตร รายได้ที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน ซึ่งก็คือรายได้จากการขายผลผลิตจากฟาร์มและประมาณราคาเฉลี่ยผลผลิตที่ไม่ได้นำออกสู่ระบบตลาดหรือเพื่อใช้ในการบริโภคในครัวเรือนมารวมเป็นรายได้รวมทั้งหมด หักด้วยรายจ่ายต่างๆยกเว้นเพื่อการบริโภค เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับเส้นความยากจน (Poverty line) หากครัวเรือนใดมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนจะจัดกลุ่มให้ครัวเรือนนั้นอยู่ในกลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่ยากจน

2. การกระจายรายได้สัมพัทธ์ (Relative distribution) หมายถึง ความแตกต่างระหว่างฐานะรายได้ของแต่ละคนในสังคม โดยจะพิจารณาจากค่ากลางโดยมากจะใช้ค่าเฉลี่ยเป็นค่ากลางแล้ววัดรายได้ว่ามีค่าความแปรปรวนออกจากค่าเฉลี่ยไปเป็นอย่างไร หากมีความแตกต่างมากเราก็จะเรียกว่ามีการกระจายรายได้สัมพัทธ์สูง ถ้าระดับค่าของความแปรปรวนของระดับรายได้มีค่าน้อยแสดงว่าระดับรายได้มีความเท่าเทียมกัน

กล่าวโดยสรุปคือ เราจะเรียกการกระจายรายได้สัมบูรณ์ว่าสภาพความยากจนของประชากร เนื่องจากการพิจารณาของการกระจายรายได้แบบสัมบูรณ์นั้นจะพิจารณาจากเส้นความยากจนที่กำหนดระดับรายได้น้อยที่สุดที่ควรมีเป็นตัวชี้วัด และเรียกการกระจายสัมพัทธ์ว่าความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ โดยในการศึกษาค้างนี้มันจะศึกษาปัจจัยทั้งสองชนิดทั้งศึกษาถึงปัจจัยใดที่ส่งผลกระทบต่อความยากจน และปัจจัยใดที่ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ เพราะการศึกษาความยากจนจะเป็นการศึกษาถึงสาเหตุว่าปัจจัยที่เป็นปัจจัยที่ส่งผล

กระทบต่อความยากจนมากที่สุด และความเหลื่อมล้ำจะเป็นตัวอธิบายว่าปัจจัยใดที่ส่งผลกระทบต่อ การกระจายรายได้มากที่สุดซึ่งจะมีผลต่อสาเหตุของการเข้าถึงโอกาสในการสร้างรายได้ในอนาคต

สาเหตุที่ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในการกระจายรายได้ระหว่างบุคคล

การที่การกระจายรายได้ระหว่างบุคคลหรือครัวเรือนในประเทศกำลังพัฒนามีความเหลื่อมล้ำกันมากขึ้น ก็เนื่องมาจากสาเหตุ ได้แก่ (รัตนา สายคณิต, 2537)

1. การกระจายของกรรมสิทธิ์ในทรัพยากร การให้กรรมสิทธิ์ในทรัพยากรของประเทศต่างๆ มีความไม่เสมอภาคกันทั้งปริมาณและคุณภาพ โดยเฉพาะประเทศที่มีศักดินา ซึ่งพวกกลุ่มน้อย เจ้าขุนมูลนาย ทหารและข้าราชการระดับสูง ทำให้คนกลุ่มนี้ได้กรรมสิทธิ์ในทรัพยากรมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ยังผลให้ได้รับผลตอบแทนจากสินทรัพย์ในอัตราสูง และมีโอกาสที่จะสะสมทรัพย์ขึ้นไปอีก ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งมีเนื้อที่ถือครองต่ำหรือไม่มีเนื้อที่ถือครองเลย ทำให้พวกนี้ได้ผลตอบแทนในอัตราต่ำ เมื่อเศรษฐกิจขยายตัว มีการพัฒนาอุตสาหกรรมมากขึ้น เจ้าที่ดินรายใหญ่ๆ ก็จะเปลี่ยนแปลงจากภาคการเกษตรไปเป็นพ่อค้าหรือนายทุนได้ง่าย ดวงกันข้ามกับเกษตรกรและพวกรับจ้างทำงาน จะไม่มีโอกาสพัฒนากฐานะตัวเอง จึงทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในการกระจายรายได้ ระหว่างบุคคลยิ่งขึ้น

2. ความเจริญเติบโตของภาคเศรษฐกิจต่างๆ เป็นไปอย่างไม่สมดุล ภาคเศรษฐกิจบางภาคได้รับการพัฒนาให้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วกว่าภาคเศรษฐกิจอื่นๆ โดยที่ภาคเศรษฐกิจบางภาคไม่ค่อยจะได้รับความสนใจ เช่น การที่รัฐบาลได้ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรม มีการส่งเสริมการลงทุนในภาคนี้มากจึงทำให้เกิดการขยายตัวโดยมีการนำเข้าทางด้านเทคนิคและเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยขึ้น เป็นผลให้ผู้ประกอบอาชีพภาคอุตสาหกรรมได้รับรายได้สูงกว่าผู้ประกอบอาชีพในภาคเศรษฐกิจอื่น สาเหตุดังกล่าวเป็นปัจจัยที่ทำให้รายได้ระหว่างบุคคลมีความเหลื่อมล้ำกันมาก

3. การกระจายตัวของประชากร ประเทศที่กำลังพัฒนาส่วนใหญ่มักจะมีอัตราการเพิ่มที่สูงในแถบชนบท โดยเฉพาะกลุ่มที่มีรายได้น้อยในสาขาการเกษตร การมีลูกหลานเพิ่มขึ้นก่อให้เกิดปัญหาการแบ่งแยกที่ดิน ซึ่งเป็นสาเหตุให้ที่ดินถูกแบ่งออกเป็นแปลงเล็กแปลงน้อย ส่งผลให้ประสิทธิภาพการผลิตของที่ดินลดต่ำลง ทำให้เกษตรกรมีรายได้น้อยลง นอกจากนี้แรงงานที่ล้นงานในสาขาเกษตรส่วนหนึ่งได้อพยบเข้าไปหางานในเมือง ทำให้ปริมาณแรงงานมากขึ้น จึงเป็นแรง

กีดกันอีกประการหนึ่งที่ทำให้ค่าจ้างแรงงานผู้ไร้ฝีมือในสาขาอื่นๆลดต่ำลงเช่นกัน สาเหตุดังกล่าวทำให้เกิดความไม่เสมอภาคมากยิ่งขึ้น

4. การศึกษา การฝึกหัด และการอบรม บุคคลที่ได้รับการศึกษาและอบรมให้มีความรู้และความชำนาญ จะทำให้มีโอกาสประกอบอาชีพที่ทำรายได้สูงกว่า ส่วนบุคคลที่ไม่ได้รับการศึกษาและอบรมไม่มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษ สำหรับประเทศที่กำลังพัฒนา การกระจายบริการทางการศึกษาของรัฐบาลไม่ทั่วถึง ทำให้ในแถบชนบทยังขาดการศึกษาอยู่ ซึ่งเป็นสาเหตุของการกระจายรายได้ที่แตกต่าง

5. การแข่งขันของตลาดเป็นไปอย่างไม่สมบูรณ์ ทำให้บุคคลบางกลุ่มมีอำนาจผูกขาด ทำให้บางกลุ่มอยู่ในฐานะได้เปรียบทางเศรษฐกิจ และมีโอกาสได้รับรายได้สูงกว่ากลุ่มอื่นๆ ซึ่งเหตุการณ์นี้ผู้ประกอบการบางรายการมีอำนาจผูกขาดกำหนดราคาค่าจ้างแรงงานทำให้คนงานได้รับค่าจ้างในอัตราต่ำ ผลตอบแทนส่วนใหญ่จึงตกอยู่กับผู้ประกอบการซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย การกระจายรายได้จึงไม่เสมอภาค

6. ความแตกต่างในความสามารถส่วนบุคคล บุคคลที่มีความสามารถพิเศษหรือมีพรสวรรค์ มักจะมีรายได้สูงกว่าหรือผู้ที่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาวะแวดล้อมได้เป็นอย่างดี มีสติปัญญา ไหวพริบดี เฉลียวฉลาดในการแสวงหาช่องทางที่ทำให้เกิดรายได้ มักจะได้อายุที่ต่ำกว่าบุคคลอื่นๆ

7. การว่างงาน บุคคลที่ทำงานย่อมได้รับรายได้ แต่ถ้าบุคคลว่างงานก็ย่อมไม่มีรายได้ ดังนั้นถ้าประเทศมีปัญหาว่างงานมากไม่ว่าจะเป็น การว่างงานโดยเปิดเผย ซึ่งเกิดจากสาเหตุใดก็ตาม ทำให้บุคคลว่างงานเป็นระยะเวลานานๆ หรือว่าเป็นการว่างงานแอบแฝง คนที่ว่างงานเหล่านี้จะไม่มีรายได้ และถ้าบุคคลที่ว่างงานเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ยากจนจะทำให้ครอบครัวเดือดร้อน ทำให้ครอบครัวยากจนลงไปอีก ดังนั้นระยะที่เกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอย การว่างงานสูง และคนที่ว่างงานส่วนใหญ่เป็นคนจน การไม่มีงานทำก็จะยิ่งเพิ่มความยากจน การกระจายรายได้จึงเหลื่อมล้ำมากยิ่งขึ้น

8. ภาวะเงินเฟ้อ ผลของเงินเฟ้อทำให้บุคคลบางกลุ่มซึ่งร่ำรวยอยู่แล้ว ได้แก่ ผู้ผลิตผู้ประกอบการ จะมีรายได้เป็นตัวเงินเพิ่มสูงเร็วกว่าการเพิ่มของระดับราคาสินค้าได้รับประโยชน์ ส่วนผู้เสียประโยชน์คือคนงาน ลูกจ้าง กรรมกร ซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะค่อนข้างจนอยู่แล้ว รายได้ที่

เป็นตัวเงินเพิ่มขึ้นช้ากว่าการเพิ่มของระดับสินค้า ทำให้รายได้ที่แท้จริงลดลง ดังนั้นทำให้คนร่ำรวยยิ่งร่ำรวยมากยิ่งขึ้น ส่วนคนจนยิ่งจนลง การกระจายรายได้จึงยังมีความไม่เสมอภาคมากขึ้น

9. ปัจจัยทางด้านสังคมอื่นๆ ได้แก่ เพศของหัวหน้าครอบครัว เชื้อชาติ ความแตกต่างในเรื่องอายุและสุขภาพ ภาวะการณ์ทำงานของสตรี ฐานะของครอบครัวและวงศ์ตระกูล และทำเลประกอบอาชีพ เป็นต้น

ความยากจน

แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน ประกอบไปด้วย ส่วนแรกเป็นการวิเคราะห์ภาวะความยากจน โดยจะใช้ดัชนีภาวะความยากจน (Poverty index) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ซึ่งดัชนีภาวะความยากจนส่วนใหญ่จะใช้ค่า Head-count ratio และ FGT index เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ส่วนที่สองจะเป็นการวิเคราะห์ โดยจะใช้วิธีการวิเคราะห์สมการถดถอยแบบโลจิสติก (Logistic regression analysis)

ดัชนีชี้ภาวะความยากจน (Poverty index)

1. การวัดความยากจนแบบสัมบูรณ์ในรูปแบบ Head-count ratio ซึ่งจะแสดงถึงสัดส่วนของจำนวนประชากรที่มีรายได้ของครัวเรือนทั้งหมดเฉลี่ยต่อคนต่อปีต่ำกว่าเส้นแห่งความยากจนหรือเรียกว่าอัตราส่วนความยากจน ซึ่งสามารถหาได้โดย (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2548)

$$H\text{-ratio} = q/n$$

q = จำนวนประชากรที่มีรายได้ของครัวเรือนทั้งหมดเฉลี่ยต่อคนต่อปีต่ำกว่าเส้นความยากจน

$$n = \text{จำนวนประชากรทั้งหมด}$$

การวัดความยากจนแบบสัมบูรณ์ในรูปแบบ Headcount ratio นี้ทำให้เราทราบจำนวนของครัวเรือนที่ตกอยู่ในภาวะความจนได้ ว่ามีจำนวนเท่าไร นั่นคือ ถ้าค่า Headcount ratio มีค่ามากก็แสดงว่ามีกลุ่มประชากรนั้น หรือสังคมนั้นมีสัดส่วนของคนยากจนอยู่เป็นจำนวนมากนั่นเอง

แต่อย่างไรก็ตามการวัดความยากจนโดยใช้ค่า Headcount ratio ยังคงมีข้อบกพร่องบางประการ คือการหาค่า Headcount ratio ไม่เป็นไปตามหลักของ Monotonicity axiom และ Transfer axiom ซึ่งหลักการทั้ง 2 เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ซึ่งรายละเอียดของหลักการทั้ง 2 มีดังนี้ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2548)

monotonicity axiom สะท้อนว่า สังคมใดหรือกลุ่มประชากรใดเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้รายได้ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ยากจน(อยู่ใต้เส้นแห่งความยากจน)ลดลง สังคมนั้นหรือกลุ่มประชากรนั้นจะต้องมีภาวะความยากจนมากขึ้น

Transfer axiom สะท้อนว่า ถ้าสังคมใดหรือกลุ่มประชากรใดเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้รายได้บางส่วนของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ยากจน (อยู่ใต้เส้นแห่งความยากจน) มีการเคลื่อนย้ายไปยังบุคคลที่มีรายได้มากกว่า (เรียกว่า) สังคมนั้นหรือกลุ่มประชากรนั้นจะต้องมีภาวะความยากจนมากขึ้น

2. การวัดภาวะความยากจนโดยใช้ดัชนี Foster-Greer-Thorbecke หรือ FGT index เป็นเครื่องชี้วัดภาวะความยากจน โดยมีการถ่วงน้ำหนักของค่าความแตกต่างของรายได้ของกลุ่มคนที่ยากจนที่แตกต่างไปจากระดับเส้นแห่งความยากจน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2546)

$$\text{FGT index} = \frac{1}{nz^2} \sum_{i=1}^q g_i^2$$

โดยที่ FGT index

Z = ระดับเส้นแห่งความยากจน

n = จำนวนประชากรทั้งหมด

q = จำนวนประชากรที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นแห่งความยากจน (ครัวเรือนยากจน)

g_i = ผลต่างของรายได้ของประชากรยากจนที่ i กับเส้นแห่งความยากจน

นอกจากนี้ถ้ากลุ่มประชากรสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยๆ ตามปัจจัยต่างๆ ได้ ค่าดัชนี FGT ยังสามารถพิจารณาถึงส่วนแบ่งของภาวะความยากจนในแต่ละกลุ่มย่อยที่มีผลต่อภาวะความ

ยากจนโดยรวมได้อีกด้วย ซึ่งค่าดัชนี FGT ทั้งหมดที่หาจากส่วนแบ่งของภาวะความยากจนของแต่ละกลุ่มย่อย สามารถหาได้โดย

$$\text{Total FGT index} = \sum_{j=1}^m \frac{n_j}{n} FGT_j$$

โดยที่ Total FGT index = ค่าดัชนี FGT ทั้งหมด

FGT = ค่าดัชนี FGT ของกลุ่มย่อยที่ j

j = จำนวนกลุ่มย่อย m ที่แบ่งตามปัจจัยหนึ่งๆ

n_j = จำนวนประชากรในกลุ่มย่อยที่ j

n = จำนวนประชากรทั้งหมด

$\frac{n_j}{n} FGT_j$ เป็นส่วนแบ่งของภาวะความยากจนแต่ละกลุ่มย่อยที่มีต่อภาวะความยากจนทั้งหมด

Logistic Regression Analysis

แบบจำลองโลจิสต์จะใช้ฟังก์ชันความน่าจะเป็นสะสมแบบโลจิสติก (Cumulative logistic probability function) และมีรูปแบบดังนี้ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2546)

$$\text{กำหนดให้ } Z_i = \alpha + \beta_i X_i$$

และ P_i เป็นโอกาสความน่าจะเป็นของแต่ละบุคคลที่จะตอบรับโดยกำหนดให้ปัจจัยต่างๆ เท่ากับ X_i จะได้

$$\begin{aligned} P_i = E(Z_i) &= \frac{1}{1 + e^{-(\alpha + \beta X_i)}} \\ &= \frac{1}{1 + e^{-Z_i}} \end{aligned}$$

นำ $1 + e^{-Z_i}$ คูณทั้งสองข้าง

$$(1 + e^{-Z_i})P_i = 1$$

หาร P_i ทั้งสองข้าง

$$1 + e^{-Z_i} = \frac{1}{P_i}$$

หรือ

$$e^{-Z_i} = \frac{1 - P_i}{P_i}$$

หรือ

$$e^{Z_i} = \frac{P_i}{1 - P_i}$$

หา Log ทั้งสองข้าง

$$Z_i = \log\left(\frac{P_i}{1 - P_i}\right)$$

$$\log\left(\frac{P_i}{1 - P_i}\right) = Z_i = \alpha + \beta_i X_i$$

โดยที่ e คือ ฐานของ Nature log ซึ่งมีค่าโดยประมาณเท่ากับ 2.718

P_i คือ โอกาสความน่าจะเป็นที่จะเกิดเหตุการณ์

α คือ ค่าคงที่

β คือ ค่าสัมประสิทธิ์ (coefficient) ของตัวแปรสุ่ม

X_{ki} คือ ค่าตัวแปรสุ่มเลือก

และเมื่อนำสมการที่เหมาะสมมาวิเคราะห์ผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal effect) ก็คือ จะพิจารณาว่า ค่านูพันธ์บางส่วนของความน่าจะเป็นว่าปัจจัยที่ทำการพิจารณาอยู่นั้นจะส่งผลกระทบต่อ

ต่อความน่าจะเป็นในสมการโลจิสติกอย่างไร เพิ่มขึ้นหรือลดลง ซึ่งมีวิธีการแปลงค่าสัมประสิทธิ์ของสมการให้อยู่ในรูปผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal effect) ดังนี้

$$\text{จากแบบจำลองโลจิสติก } P_i = \frac{1}{1 + e^{-Z_i}} = \frac{e^{Z_i}}{1 + e^{Z_i}}$$

$$\text{และ } Z_i = \log\left(\frac{P_i}{1 - P_i}\right) = \alpha + \beta_i X_i$$

ดังนั้น การหาผลกระทบส่วนเพิ่มของสัมประสิทธิ์ของแต่ละตัวแปรอิสระ X_i ที่มีผลต่อสมการ สามารถหาได้โดย (หิรัญ พันทวีศักดิ์, 2545)

$$\frac{\partial[\ln P_i - \ln(1 - P_i)]}{\partial X_i} = \beta_i$$

$$\frac{1}{P_i} \times \frac{\partial P_i}{\partial X_i} - \frac{1}{1 - P_i} \times \frac{\partial(1 - P_i)}{\partial X_i} = \beta_i$$

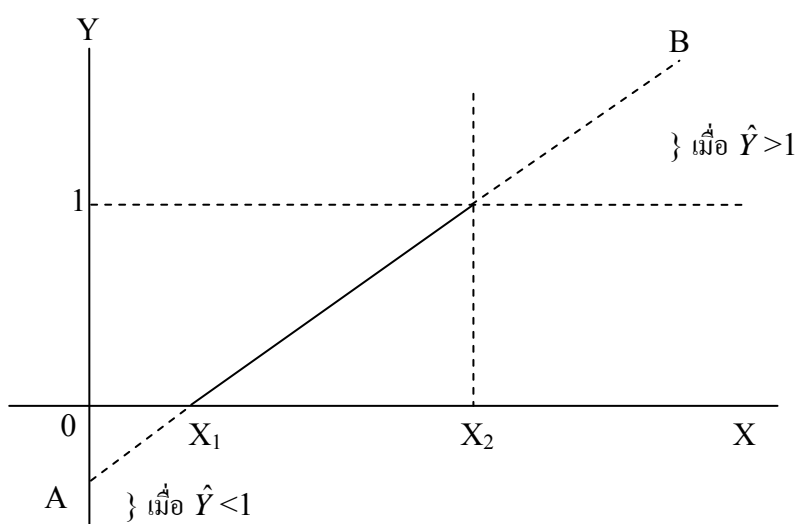
$$\frac{1}{P_i} \times \frac{\partial P_i}{\partial X_i} + \frac{1}{1 - P_i} \times \frac{\partial P_i}{\partial X_i} = \beta_i$$

$$\frac{\partial P_i}{\partial X_i} \left[\frac{(1 - P_i) + P_i}{P_i(1 - P_i)} \right] = \beta_i$$

$$\frac{\partial P_i}{\partial X_i} = P_i(1 - P_i)\beta_i$$

เหตุผลที่ใช้การวิเคราะห์ความถดถอยโลจิสติกแทนการวิเคราะห์ความถดถอยทั่วไป (กัลยา วานิชย์ บัญชา, 2546)

1. สมการถดถอยเชิงเส้นแบบปรกติอาจมีค่าไม่ได้ในช่วง 0 ถึง 1 เมื่อ Y มีค่าได้เพียงสองค่า ทำให้ค่าประมาณของ Y เป็นโอกาสที่เหตุการณ์ที่สนใจจะเกิด ซึ่งมีค่าระหว่าง 0 ถึง 1 ถ้าใช้สมการถดถอยเชิงเส้นปรกติ คือ $\hat{Y} = \alpha + \beta X_i$ ค่า \hat{Y} ที่ได้ อาจจะไม่ได้อยู่ในช่วง 0 ถึง 1 หรือ อาจมีค่าน้อยกว่า 0 หรือมากกว่า 1 ดังแสดงด้วยเส้นตรงในรูปที่ 2

ภาพที่ 1 การกระจายและสมการถดถอยที่ประมาณได้

ที่มา: กัลยา วานิชย์บัญชา (2546)

2. Nonnormal Error Term ในการวิเคราะห์ความถดถอยทั่วไป มีเงื่อนไขว่า “ค่าความคลาดเคลื่อนต้องมีการแจกแจงปกติ” แต่เมื่อ Y มีค่าได้เพียง 2 ค่า คือ 0 กับ 1 จะทำให้ค่าความคลาดเคลื่อน e มีค่าได้เพียงสองค่าด้วย ซึ่งเป็นไปไม่ได้ที่ e จะมีการแจกแจงปกติ จึงทำให้ไม่สามารถใช้การวิเคราะห์ความถดถอยแบบปรกติได้

3. Nonconstant Error Variance เนื่องจากเงื่อนไขของการวิเคราะห์ความถดถอย คือ ค่าแปรปรวนของค่าคลาดเคลื่อนต้องคงที่ แต่ค่า X ในสมการนั้น มีได้เพียง 2 ค่า คือ 0 หรือ 1 ดังนั้นค่าความแปรปรวนจึงขึ้นอยู่กับค่า X_i หรือค่า P_i ผลดังกล่าวจะทำให้การประมาณด้วยสมการถดถอยทั่วไปไม่มีประสิทธิภาพ

จากเหตุผลทั้ง 3 ข้อสรุปได้ว่า การวิเคราะห์แบบ Logistic Regression Analysis มีความเหมาะสมมากกว่า Linear Probability Analysis ดังนั้น การวิเคราะห์ที่เหมาะสมที่จะทำให้อำนาจของ ค่าความน่าจะเป็นอยู่ในช่วง 0 ถึง 1 คือ Logit model และ Probit Model ผู้ศึกษาเลือกที่จะใช้ Logit Model เนื่องจาก

4. Logit Model และ Probit Model มีความคล้ายกัน กรณีที่มีการใช้ Logit Model และ Probit Model .ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นลักษณะมีคำตอบเพียงสองคำตอบ ค่าที่ได้จากการวิเคราะห์ทั้งสองวิธีนั้นจะให้ค่าที่ใกล้เคียงกัน แต่ถ้าคำตอบมีมากกว่าสองคำตอบขึ้นไปนั้นการวิเคราะห์ทั้งสองวิธีนั้นจะให้ค่าที่แตกต่างกันชัดเจน (เรวัตร์ ธรรมาภิรมย์, 2544)

5. โมเดลแบบโพรบิตมีแนวทฤษฎีสันับสนุนค่อนข้างจำกัด นักเศรษฐมิติให้ความสนใจกับโมเดลแบบโลจิตมากกว่า เนื่องจากมีข้อโต้แย้งว่าโมเดลแบบโพรบิตมีแนวทฤษฎีสันสนับสนุนค่อนข้างจำกัด (ขงยุทธ แฉล้มวงษ์, 2529)

6. การคำนวณแบบโลจิตง่ายกว่าแบบโพรบิต ส่วนใหญ่การวิเคราะห์แบบความถดถอยโลจิตติก นิยมนำมาคำนวณแบบโลจิตมากกว่าแบบโพรบิต เนื่องจากมีการคำนวณหาค่าได้ง่ายกว่า ดังนั้นจึงมีนักเศรษฐมิตินำเอาการวิเคราะห์แบบโลจิตนี้เอาไปแทนโมเดลแบบโพรบิตอยู่เสมอ (ขงยุทธ แฉล้มวงษ์, 2529)

เงื่อนไขของการวิเคราะห์ความถดถอยโลจิตติก

การวิเคราะห์ความถดถอยโลจิตติก จะมีเงื่อนไขน้อยกว่าการวิเคราะห์ความถดถอยแบบปรกติแต่อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ความถดถอยโลจิตติกก็ยังมีเงื่อนไขหลายข้อ ดังนี้ (กัลยา วานิชบัญชา, 2546)

1. ตัวแปรอิสระ อาจเป็นข้อมูลชนิด มีได้ 2 ค่า หรือ เป็นสเกลอันตรภาค และ สเกลอัตราส่วน ก็ได้

2. ค่าคาดหวังของค่าคลาดเคลื่อนเป็นศูนย์ หรือ $E(e) = 0$

3. e_i และ e_j เป็นอิสระกัน
4. e_i และ X_i เป็นอิสระกัน
5. ตัวแปรอิสระไม่ควรมีความสัมพันธ์กัน หรือไม่ควรเกิดปัญหา Multicollinearity

สำหรับเงื่อนไขของการวิเคราะห์ความถดถอยแบบปรกติ นอกจากจะมีเงื่อนไขทั้ง 5 ข้อข้างต้นจะต้องเพิ่มเงื่อนไขอีก 2 ข้อ คือ

6. ค่าความคลาดเคลื่อนมีการแจกแจงแบบปรกติ
7. ค่าความแปรปรวนของค่าคลาดเคลื่อนคงที่

การวิเคราะห์ความถดถอยโลจิสติกจะต้องใช้ขนาดตัวอย่าง n มากกว่า การวิเคราะห์ความถดถอยแบบปรกติโดยทั่วไป การวิเคราะห์ความถดถอยจะใช้จำนวนตัวอย่างขั้นต่ำตามหลักทางสถิติคือใช้ขนาดตัวอย่างต้องไม่น้อยกว่า 30 ตัวอย่าง แต่การวิเคราะห์ความถดถอยแบบโลจิสติกนั้นจะพิจารณาตามจำนวนตัวแปร โดยจะใช้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ $n \geq 30p$ โดยที่ p เป็นจำนวนตัวแปรอิสระ

การกระจายรายได้

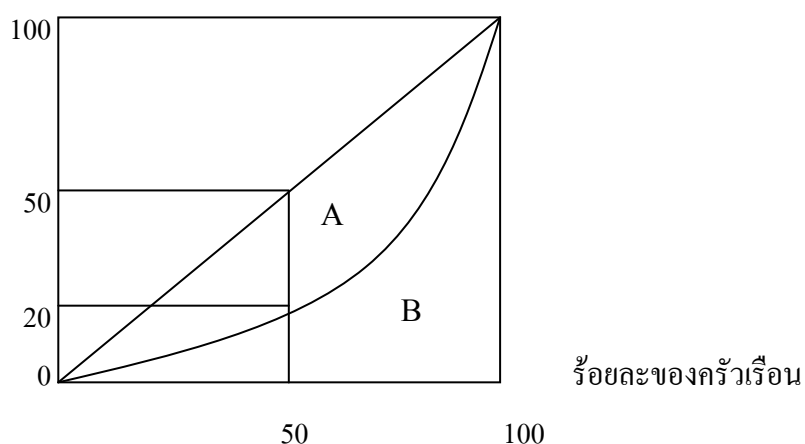
การวิเคราะห์การกระจายรายได้จะแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกจะเป็นการวิเคราะห์การกระจายรายได้ โดยใช้ดัชนีชี้วัดการกระจายรายได้ คือ ค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini coefficient) และค่าดัชนีของเชอร์ร็อก (Shorrocks' index) และในส่วนที่สอง จะเป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกัน โดยในการวิเคราะห์องค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันนั้นแบ่งพิจารณาออกเป็น 2 ลักษณะ คือ องค์ประกอบความไม่เท่าเทียมกันด้านประชากร (Population – decomposition method) จะใช้ค่าดัชนีของเชอร์ร็อก (Shorrocks index) ในการวิเคราะห์ และองค์ประกอบความไม่เท่าเทียมกันทางด้านรายได้ (Income – decomposition method) จะใช้ค่าสัมประสิทธิ์จีนิเทียม (Pseudo Factor Gini coefficient) ในการวิเคราะห์

ดัชนีชี้วัดการกระจายรายได้ (Income distribution index)

1. การวัดโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์จินี (Gini coefficient) เป็นวิธีที่นิยมใช้กันทั่วไป เนื่องจากมีแนวคิดทางทฤษฎีรองรับที่ชัดเจนและสามารถเข้าใจได้ง่าย โดยการใส่เส้นโค้งลอเร็นซ์ในการอธิบาย การวัดการกระจายรายได้โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์จินีจะเริ่มจากการเรียงลำดับครัวเรือนจากรายได้ที่ได้รับจากน้อยไปมาก แล้วทำการแบ่งกลุ่มตามลำดับของครัวเรือน อาจทำการแบ่งเป็น 100 กลุ่ม (แบ่งเป็นเปอร์เซ็นต์ไทล์) จากนั้นนำมาหาค่าร้อยละของความถี่สะสมทั้งจำนวนครัวเรือนและรายได้ เมื่อได้ค่าร้อยละของความถี่สะสมทั้งจำนวนครัวเรือนและรายได้นำมาแสดงเป็นรูปกราฟ ดังภาพที่ 3 เราเรียกเส้นนี้ว่าเส้นโค้งลอเร็นซ์ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2548)

จากภาพที่ 3 จะเห็นได้ว่ามีเส้นตรงที่ลากเชื่อมระหว่างจุดที่ร้อยละความถี่สะสมของจำนวนครัวเรือนและของรายได้เป็นศูนย์ (หรือจุดกำเนิด) กับจุดที่มีร้อยละความถี่สะสมของจำนวนครัวเรือนและของรายได้เป็น 100 (หรือเส้นตรง 45 องศา) เส้นตรงดังกล่าวเรียกว่า เส้นความเท่าเทียมสมบูรณ์ (Egalitarian line) บนเส้นดังกล่าวร้อยละจำนวนครัวเรือนกับร้อยละรายได้จะมีค่าเท่ากัน หมายความว่าครัวเรือนร้อยละ 50 ของครัวเรือนทั้งหมดมีรายได้ร้อยละ 50 ของรายได้ทั้งหมด ในขณะที่การกระจายรายได้จริงจะเป็นเส้นโค้งที่ห่างออกมาจากเส้นความเท่าเทียมกันสมบูรณ์ หมายความว่าครัวเรือนร้อยละ 50 แรกจะมีส่วนแบ่งของรายได้เพียงร้อยละ 20 ในขณะที่ครัวเรือนร้อยละ 50 หลังจะมีส่วนแบ่งรายได้ถึงร้อยละ 80 ของรายได้ทั้งหมด ดังนั้นหากเส้นโค้งลอเร็นซ์ห่างออกจากเส้นความเท่าเทียมกันสมบูรณ์มากขึ้น ความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้จะยิ่งเพิ่มมากขึ้น

ร้อยละสะสมของรายได้

ภาพที่ 2 การวัดการกระจายรายได้ด้วยวิธีเส้นโค้งลอเรนซ์

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2548)

จากแนวคิดดังกล่าว จึงนำมาสู่การวัดการค่าสัมประสิทธิ์ Gini ในการวัดการกระจายรายได้ โดยกำหนดให้พื้นที่ระหว่างค่าสัมประสิทธิ์ Gini เส้นความเท่าเทียมกันสมบูรณ์กับเส้นโค้งลอเรนซ์เป็น A และพื้นที่ใต้เส้นโค้งลอเรนซ์เป็น B ค่าสัมประสิทธิ์ Gini จะเท่ากับ $A/(A+B)$ ดังนั้นถ้าพื้นที่ระหว่างเส้นความเท่าเทียมกันสมบูรณ์กับเส้นโค้งลอเรนซ์ มีมาก ค่าสัมประสิทธิ์จีนิจะมากด้วยเช่นกัน ซึ่งแสดงว่ามีการกระจายรายได้ที่มีความไม่เป็นธรรมมาก ในทางกลับกันถ้าค่าสัมประสิทธิ์จีนิมีค่าน้อยการกระจายรายได้ก็就会有ความเท่าเทียมกันสูง

ในทางปฏิบัติ เราสามารถหาค่าสัมประสิทธิ์จีนิ ได้โดยตรงจากสมการ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2548)

$$G_y = (2/n)U_y - (n+1) / n$$

กำหนดให้ $G_y =$ ค่าสัมประสิทธิ์จีนิ

$$U = 1(y_1) + 2(y_2) + \dots + n(y_n)$$

$$y = (Y_1/S_y, Y_2/S_y, Y_3/S_y, \dots, Y_n/S_y)$$

$$Y_i = \text{รายได้ของแต่ละครัวเรือน } (i = 1, 2, 3, \dots, n)$$

$$S_y = \text{รายได้รวมทั้งหมดของครัวเรือน}$$

$$\text{และ } Y_1 \leq Y_2 \leq \dots \leq Y_n$$

2. **วิธีหาค่าดัชนีเชอร์ร็อก (Shorrocks index)** เป็นการวัดการกระจายรายได้ในลักษณะเดียวกับวิธีหาค่าตัวแปรปรวนของรายได้ในรูปลอการิทึม คือเป็นการวัดค่าความคลาดเคลื่อน (หรือตัวผันแปร) ไปจากศูนย์กลาง (ในที่นี้คือรายได้เฉลี่ย) แต่ลักษณะที่แตกต่างกันระหว่างค่าดัชนีเชอร์ร็อกกับค่าความแปรปรวนของรายได้ในรูปลอการิทึม คือวิธีการเปรียบเทียบรายได้ของแต่ละครัวเรือนกับรายได้เฉลี่ย หรือมีความแตกต่างในการวัดค่าความคลาดเคลื่อนไปจากศูนย์กลางนั่นเอง (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2548)

ค่าดัชนีของเชอร์ร็อก (I_0) สามารถคำนวณได้จาก

$$I_0 = 1/N \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \ln\left(\frac{U}{Y_{ij}}\right)$$

กำหนดให้ U = รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนตัวอย่าง

Y_{ij} = รายได้ของแต่ละครัวเรือน

N = จำนวนครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด

j = จำนวนกลุ่มย่อย m กลุ่ม

i = จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง n ตัวอย่าง ที่แบ่งไปในแต่ละกลุ่ม

ในค่าดัชนีของเชอร์ร็อกจะมีการเปรียบเทียบรายได้ของแต่ละครัวเรือนในลักษณะของการหาร ดังนั้นการที่มีรายได้สูงกว่าหรือต่ำกว่าค่าเฉลี่ยจะมีผลสำคัญในการคำนวณค่าดัชนี เพราะผู้มีรายได้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย จะทำให้ค่า (U/Y_{ij}) มีค่ามากกว่า 1 ในทางกลับกัน ผู้มีรายได้สูงจะทำให้ค่า (U/Y_{ij}) มีค่าต่ำกว่า 1 ดังนั้นในสังคมที่มีผู้มีรายได้ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยมากก็จะมีค่าดัชนีของเชอร์ร็อกมาก ในขณะที่ค่าความแปรปรวนของรายได้ในรูปลอการิทึมไม่ได้สนใจถึงการสูงหรือต่ำกว่าค่าเฉลี่ย เพราะการคำนวณอยู่ในรูปของผลต่างเฉลี่ยยกกำลังสอง เพราะฉะนั้นผลของครัวเรือนที่มีรายได้แตกต่างไปจากรายได้เฉลี่ยเท่ากัน ย่อมมีผลต่อค่าความแปรปรวนของรายได้ในรูปลอการิทึมเท่ากันไม่ว่าจะมีรายได้สูงหรือต่ำกว่าค่าเฉลี่ย

ดังนั้นหากในสังคมหนึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ผู้ที่มีรายได้สูงกว่าค่าเฉลี่ยส่วนหนึ่งกลายเป็นผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย (แสดงว่าการกระจายรายได้เลวลง) ค่าดัชนีของเชอร์รี่ล็อกจะบอกได้ทันทีถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เนื่องจากมีค่าในพจน์ของ $\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \ln\left(\frac{U}{Y_{ij}}\right)$ เพิ่มขึ้น แต่ค่าความแปรปรวนของรายได้ในรูปลอการิทึมไม่สามารถบอกได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจทำให้ผลต่างของรายได้ยกกำลังสองมีค่าลดลงหรือคงที่ก็เป็นไปได้ ดังนั้นค่าดัชนีของเชอร์รี่ล็อกจึงบ่งบอกลักษณะการเปลี่ยนแปลงในกรณีเช่นนี้ได้ดีกว่า

อย่างไรก็ดี การวัดค่าการกระจายรายได้ด้วยวิธีการทั้ง 2 วิธี ข้างต้นก็เป็นเพียงการวัดการกระจายรายได้เท่านั้น ยังไม่สามารถบอกถึงองค์ประกอบ หรือสาเหตุที่มีผลต่อการกระจายรายได้หรืออาจกล่าวได้ว่าวิธีที่กล่าวมาแล้วบอกได้แต่ระดับของปัญหาแต่ยังไม่บอกถึงส่วนประกอบหรือสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหานั้นขึ้นมา ดังนั้นเพื่อเป็นการศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งใจไว้จึงจำเป็นต้องใช้การประยุกต์วิธีการทั้ง 3 เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้

การวิเคราะห์องค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกัน

1. การวิเคราะห์องค์ประกอบทางประชากร (Population-decomposition method)

จะมีการแบ่งประชากรออกเป็นกลุ่มย่อยตามปัจจัยที่มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ ซึ่งครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่มย่อยเดียวกันย่อมมีลักษณะที่เหมือนกันและมีลักษณะที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มย่อย ดังนั้นในแต่ละกลุ่มย่อยย่อมมีค่าเฉลี่ย (หรือรายได้เฉลี่ย) ในแต่ละกลุ่มเอง และย่อมมีความผันแปรไปจากค่าเฉลี่ยของกลุ่มย่อยอื่นๆ ในขณะที่เดียวกันค่าเฉลี่ยของแต่ละกลุ่มย่อยก็ย่อมที่จะมีความผันแปรไปจากค่าเฉลี่ยของประชากรทั้งหมด (ครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด) เราจึงเรียกความผันแปรที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มอันเนื่องมาจากความแตกต่างของรายได้ของแต่ละครัวเรือนกับรายได้เฉลี่ยของกลุ่มว่า องค์ประกอบภายในกลุ่ม (Within-group component) และเรียกความแตกต่างของรายได้เฉลี่ยของแต่ละกลุ่มย่อยกับรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนทั้งหมดว่า องค์ประกอบระหว่างกลุ่ม (Between-group component) ดังนั้น ความผันแปรทั้งหมดของรายได้จึงถูกแบ่งออกเป็น 2 องค์ประกอบด้วยกัน ดังสมการ

$$\begin{aligned} \text{ความแปรปรวนทั้งหมด} &= \text{ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม} + \text{ความแปรปรวนภายในกลุ่ม} \\ \text{Total deviation} &= \text{Between-group component} + \text{Within-group component} \end{aligned}$$

จากสมการจะเห็นได้ว่าความแปรปรวนทั้งหมดจะประกอบด้วยความแปรปรวนภายในกลุ่ม ซึ่งอธิบายถึงความไม่เท่าเทียมกันของกลุ่มย่อยต่างๆ ของแต่ละปัจจัย ในขณะที่ความแปรปรวนระหว่างกลุ่มสามารถอธิบายถึงผลของแต่ละปัจจัยที่มีต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ ดังนั้นในปัจจัยใดที่เมื่อมีการแบ่งประชากรออกเป็นกลุ่มย่อยแล้วก่อให้เกิดความแปรปรวนภายในกลุ่มน้อยแต่ก่อให้เกิดความแปรปรวนระหว่างกลุ่มมากก็แสดงว่าการแบ่งกลุ่มในลักษณะดังกล่าวมีผลเป็นอย่างมากในการกำหนดรายได้ของครัวเรือนในแต่ละกลุ่ม หรือปัจจัยที่ใช้ในการแบ่งกลุ่มดังกล่าวมีผลต่อความแตกต่างของรายได้และมีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้นั่นเอง เพราะฉะนั้นเพื่อเปรียบเทียบผลของปัจจัยต่างๆ ที่มีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้จึงทำการเปรียบเทียบร้อยละขององค์ประกอบระหว่างกลุ่มต่อความแปรปรวนทั้งหมดเพื่อจัดลำดับที่มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้จากมากไปหาน้อยตามร้อยละขององค์ประกอบระหว่างกลุ่มดังกล่าว

การแบ่งกลุ่มย่อยออกเป็นจำนวนที่แตกต่างกันย่อมจะมีผลต่อการวิเคราะห์องค์ประกอบของประชากรที่แตกต่างกัน กล่าวคือการแบ่งกลุ่มให้มีจำนวนกลุ่มย่อยมากขึ้นจะมีผลทำให้องค์ประกอบระหว่างกลุ่มสูงขึ้น เพราะฉะนั้นการแบ่งกลุ่มจึงต้องพิจารณาความเหมาะสมของประชากร (ครัวเรือนตัวอย่าง) ที่ศึกษา ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จะพยายามแบ่งกลุ่มตัวอย่างให้เหมาะสมกับปัจจัยต่างๆ มิใช่ว่าแบ่งกลุ่มจนทำให้จำนวนตัวอย่างในแต่ละกลุ่มมีน้อยเกินไปทำให้ไม่สามารถวัดองค์ประกอบภายในกลุ่มได้

วิธีการหาองค์ประกอบทางประชากรจะใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบทางประชากรโดยใช้ค่าดัชนีของเซอร์ร็อก แบ่งความแปรปรวนทั้งหมดเป็น 2 องค์ประกอบด้วยกัน โดยเริ่มจากสมการ

$$I_0 = 1/N \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \ln\left(\frac{U}{Y_{ij}}\right)$$

กำหนดให้ $U =$ รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนตัวอย่าง

- Y_{ij} = รายได้ของแต่ละครัวเรือน
 N = จำนวนครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด
 j = จำนวนกลุ่มย่อย m กลุ่ม
 i = จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง n ตัวอย่าง ที่แบ่งไปในแต่ละกลุ่ม

$$l_o = 1/N \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \ln(U/U_j)(U_j/Y_{ij})$$

กำหนดให้ U_j = รายได้เฉลี่ยในกลุ่มย่อยที่ j

$$\begin{aligned}
 l_o &= 1/N \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \ln(U_j/Y_{ij}) + 1/n_j \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \ln(U/U_j) \\
 &= 1/N \sum_{j=1}^m \left[\sum_{i=1}^n \ln(U_j/Y_{ij}) \right] + 1/n_j \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \ln(U/U_j) \\
 &= 1/N \sum_{j=1}^m n_j l_{o_j} + 1/n_j \sum_{j=1}^m n_j \ln(U/U_j) \\
 l_o &= \sum_{j=1}^m p_j l_{o_j} + 1/n \sum_{j=1}^m n_j \ln(U/U_j)
 \end{aligned}$$

กำหนดให้ l_{o_j} = ค่าดัชนีของเชอร์ร็อกของกลุ่มย่อยที่ j

p_j = สัดส่วนของจำนวนตัวอย่างในกลุ่มย่อย (n_j) กับจำนวนตัวอย่างทั้งหมด N

$\sum_{j=1}^m p_j l_{o_j}$ = องค์ประกอบภายในกลุ่ม (Within-group component)

$1/N \sum_{j=1}^m n_j \ln(U/U_j)$ = องค์ประกอบระหว่างกลุ่ม (Between-group component)

2. การวิเคราะห์ความไม่เท่าเทียมกันด้านองค์ประกอบทางด้านรายได้ (**Income-decomposition method**) โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบของรายได้ เป็นการวิเคราะห์ผลของรายได้จากแหล่งต่างๆ ของครัวเรือนที่มีต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ คือการที่ครัวเรือนเกษตรมีรายได้จากแหล่งต่างๆ ที่แตกต่างกันก็ย่อมส่งผลต่อรายได้ทั้งหมดเฉลี่ยต่อคนของครัวเรือนที่แตกต่างกันด้วย ดังนั้นในการวิเคราะห์จะมีการแบ่งองค์ประกอบของรายได้ของครัวเรือนออกเป็นกลุ่มตามแหล่งที่มาของรายได้ที่ก่อให้เกิดความแตกต่างนั้น จะใช้วิธีวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์จินีเทียม (Pseudo factor Gini)

$$\begin{aligned}
\text{โดยที่ } Y_i &= W_i^1 + W_i^2 + \dots + W_i^m ; (i = 1, 2, \dots, n) \\
S_j &= W_1^j + W_2^j + \dots + W_n^j ; (j = 1, 2, \dots, m) \\
S_y &= S_1 + S_2 + \dots + S_m \\
\phi_j &= S_j / S_y \\
1 &= \phi_1 + \phi_2 + \dots + \phi_p \\
Y_1 &\leq Y_2 \leq \dots \leq Y_n
\end{aligned}$$

กำหนดให้ Y_i = รายได้รวมของครัวเรือนที่ i และประกอบด้วยรายได้ m แหล่ง
 W_i^1, W_i^2, W_i^m = รายได้จากแหล่งต่างๆ m แหล่งของครัวเรือนเกษตรที่ i
 S_j = รายได้รวมจากแหล่งที่ j ของครัวเรือนเกษตรตัวอย่างทั้งหมด
 W_1^j, W_2^j, W_n^j = รายได้จากแหล่งที่ j ของครัวเรือนเกษตร
 S_y = รายได้รวมทั้งหมดจากทุกแหล่งรายได้ของทุกครัวเรือน
 ϕ_j = สัดส่วนของรายได้จากแหล่งที่ j จากรายได้ทั้งหมดของทุกครัวเรือน

จะได้สัมประสิทธิ์จีนิของรายได้ทั้งหมด โดยที่

$$G_y = (2/n) U_y - (n+1)/n$$

กำหนดให้ G = ค่าสัมประสิทธิ์จีนิทั้งหมด

$$U_y = 1(y_1) + 2(y_2) + \dots + n(y_n)$$

$$y_i = (y_1, y_2, \dots, y_n) = \left(\frac{Y_1}{S_y}, \frac{Y_2}{S_y}, \frac{Y_3}{S_y}, \dots, \frac{Y_n}{S_y} \right)$$

$$\text{และ } Y_1 \leq Y_2 \leq \dots \leq Y_n$$

จากนั้นในแต่ละแหล่งรายได้สามารถหาค่าสัมประสิทธิ์จีนิของแต่ละแหล่งรายได้ โดยเรียงลำดับตามรายได้มากน้อยของรายได้ในแต่ละแหล่ง เรียกว่าค่าสัมประสิทธิ์จีนิตามแหล่งรายได้ (factor Gini) โดย

$$G_j = (2/n) U_j - (n+1) / n$$

กำหนดให้ G_j = ค่าจินีตามแหล่งรายได้

$$j = 1, 2, \dots, m$$

$$U_j = 1(W_1^j) + 2(W_2^j) + \dots + n(W_n^j); (j = 1, 2, \dots, m)$$

$$(W_1^j, W_2^j, W_n^j) = (W_1^j/S_j, W_2^j/S_j, \dots, W_n^j/S_j)$$

$$\text{และ } (W_1^j \leq W_2^j \leq \dots \leq W_n^j)$$

อย่างไรก็ตามค่าสัมประสิทธิ์จินีตามแหล่งรายได้นั้นเป็นค่าที่จัดเรียงในแต่ละแหล่งแต่ไม่ได้จัดเรียงตามลำดับรายได้ทั้งหมด ดังนั้นจึงไม่สามารถสะท้อนผลของรายได้ในแต่ละแหล่งที่มีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ เราจึงต้องมีค่าสัมประสิทธิ์จินีของรายได้แต่ละแหล่งที่เรียงตามลำดับทั้งหมด ดังนั้นในแต่ละแหล่งจึงไม่ได้เรียงลำดับจากน้อยไปหามาก เราเรียกค่าสัมประสิทธิ์นี้ว่า ค่าสัมประสิทธิ์จินีเทียม (Pseudo factor Gini) โดยที่ค่าดังกล่าวจะเป็นตัวสะท้อนถึงผลของรายได้ในแหล่งนั้นว่ามีผลทำให้มีความเท่าเทียมกันมากขึ้นหรือน้อยลง โดยแหล่งรายได้ที่มีค่าสัมประสิทธิ์จินีต่ำกว่าค่าสัมประสิทธิ์จินีทั้งหมดแสดงว่ารายได้แหล่งนั้นจะมีส่วนที่ตกอยู่กับครัวเรือนที่มีรายได้มาก ดังนั้นจึงมีส่วนที่ทำให้การกระจายดีขึ้น การหาค่าสัมประสิทธิ์จินีเทียมทำได้โดย

$$\overline{G_j} = (2/n) \overline{U_j} - (n+1)/n$$

กำหนดให้ $\overline{G_j}$ = ค่าสัมประสิทธิ์จินีเทียม

$$j = 1, 2, \dots, m$$

$$\overline{U_j} = 1(W_1^j) + 2(W_2^j) + \dots + n(W_n^j); (j = 1, 2, \dots, m)$$

$$(W_{1i}^j, W_{2i}^j, W_{ni}^j) = (W_{1i}^j/S_j, W_{2i}^j/S_j, \dots, W_{ni}^j/S_j)$$

$$W_{ni}^j = \text{รายได้จากแหล่งที่ } j \text{ ของครัวเรือนตัวอย่างที่เรียงลำดับตามรายได้ทั้งหมด}$$

จากนั้นจะรวมผลของรายได้แต่ละแหล่งที่มีต่อการกระจายรายได้เป็นค่าสัมประสิทธิ์จินีทั้งหมด (G_y) จะกระทำโดย

$$G_y = \phi_1 R_1 G_1 + \phi_2 R_2 G_2 + \dots + \phi_m R_m G_m$$

$$R_j = \overline{G_j} / G_j; 1, 2, \dots, m$$

กำหนดให้ R_j = ค่าลักษณะความสัมพันธ์ของแหล่งรายได้ (factor correlation characteristic) และ $\phi_j R_j G_j$ เป็นส่วนหนึ่งของแหล่งรายได้ที่ j ที่มีผลต่อการกระจายรายได้ทั้งหมด (มีผลต่อค่าสัมประสิทธิ์จีนี้ทั้งหมด)

คุณสมบัติที่สำคัญของดัชนีความไม่เท่าเทียม

ค่าความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ หรือ $I(Y; n)$ เป็นฟังก์ชันที่มีลักษณะต่อเนื่อง (Continuity) และมีลักษณะสมมาตร (Symmetric) ใน Y

กำหนดให้ Y = รายได้รวม

n = จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง

$I(Y; n)$ คือ ค่าความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้จะมีค่าไม่น้อยกว่า 0 เสมอ โดยที่หาก $I(Y; n) = 0$ แล้วแสดงว่า ประชากรตัวอย่างทุกคนมีรายได้เท่าเทียมกัน ขณะที่หาก $I(Y; n)$ มีค่ายิ่งมาก แสดงว่าความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

1. ดัชนีที่ใช้วัดความไม่เท่าเทียมกันจะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติพื้นฐาน 3 ประการ คือ

1.1 Mean independent $I(kY; n) = I(Y; n)$ โดยที่ $k > 0$ หมายถึงถ้ารายได้ของประชากรทุกคนมีการเปลี่ยนแปลงไปในสัดส่วนเดียวกันจะทำให้การกระจายรายได้ไม่เปลี่ยนแปลงและค่าความไม่เท่าเทียมกันจะคงเดิม

1.2 Population replication $I(Y, Y \dots Y; rn) = I(Y; n)$ หมายถึง ถ้าครัวเรือนถูกแบ่งออกเป็น r กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มประกอบด้วยครัวเรือน n คน และแต่ละกลุ่มมีการกระจายรายได้ที่เหมือนกัน ดังนั้น ถ้ามีการรวบรวมครัวเรือนทุกกลุ่มเข้าด้วยกัน จะทำให้ครัวเรือนทั้งหมดมีจำนวนรวมกันทั้งสิ้น rn คน ดังนั้นรูปแบบการกระจายรายได้และความไม่เท่าเทียมกันจะไม่เปลี่ยนแปลงไป

1.3 Principle of transfer หมายถึง ถ้ามีการโอนรายได้ ΔY จากคนที่มียาได้ $y_i + t$, $t > 0$ ไปยังบุคคลที่มีรายได้ y_i โดยที่ $\Delta Y < \frac{t}{2}$ จะส่งผลให้ความไม่เท่าเทียมกันลดลง

2. ความไม่เท่าเทียมกันสามารถแบ่งได้เป็นส่วนประกอบ 2 ส่วน คือ ความไม่เท่าเทียมกันภายในกลุ่มและความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มจะต้องอยู่ในรูปของ Additive form โดยที่ j จะอยู่ในรูป Additive form ก็ต่อเมื่อ

$$J = \sum_{k=1}^g w_k J_k + \bar{J} \left[\frac{u_1 \dots u_1}{n_1}, \frac{u_2 \dots u_2}{n_2}, \dots, \frac{u_g \dots u_g}{n_g} \right]; k = 1, \dots, g$$

โดยที่ J_k คือ ความไม่เท่าเทียมภายในกลุ่ม k ซึ่งถ่วงน้ำหนักด้วย w_k ดังนั้น $\sum_{k=1}^g w_k J_k$ จึงเป็นตัวแทนความไม่เท่าเทียมภายในกลุ่ม และเทอมถัดไปได้แก่ค่า \bar{J} ซึ่งอยู่บนสมมติฐานการกระจายของค่าเฉลี่ยในกลุ่มต่างๆ เป็นการจัดสรรรายได้ใหม่ที่สมาชิกแต่ละกลุ่มรายได้จะมีรายได้เท่ากับค่าเฉลี่ยของกลุ่มที่ตนอยู่ ดังนั้นจะไม่มี ความไม่เท่าเทียมภายในกลุ่มเดียวกัน ส่วนนี้จึงถูกเรียกว่าความไม่เท่าเทียมภายในกลุ่ม

w_k คือ ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของความไม่เท่าเทียมของแต่ละกลุ่ม

3. ส่วนประกอบของความไม่เท่าเทียมภายในกลุ่ม จะไม่ขึ้นอยู่กับส่วนประกอบของความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่ม ซึ่งคุณสมบัติข้อนี้จะเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับการจำแนกที่คลุมเครือที่เกิดจากปัญหาการให้ความหมายของความไม่เท่าเทียมกันระหว่าง ถ้าเราพิจารณาถึงความไม่เท่าเทียมกันโดยรวมที่จะเกิดขึ้น ถ้าความไม่เท่าเทียมภายในกลุ่มในกลุ่มเป็น 0 จะเหลือเฉพาะความไม่เท่าเทียมในค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มปัญหาก็จะไม่เกิดขึ้น แต่ถ้าเราพิจารณาถึงความไม่เท่าเทียมกันทั้งหมดที่จะเกิดขึ้น โดยจัดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มออกไปด้วยวิธีให้ค่าเฉลี่ยของกลุ่มแต่ละกลุ่มมีค่าเท่ากับค่าเฉลี่ยโดยรวมเพื่อที่จะให้เหลือเฉพาะความไม่เท่าเทียมภายในกลุ่ม จะทำให้เกิดความคลุมเครือขึ้น ถ้าค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักภายในกลุ่มคือรายได้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มจะกระทบกับความไม่เท่าเทียมภายในกลุ่ม โดยผ่านน้ำหนัก w_k ถึงแม้ว่าค่าความไม่เท่าเทียมภายในของแต่ละกลุ่ม (J_k) จะไม่เปลี่ยนแปลงก็ตาม ดังนั้น w_k จะต้องเป็นสัดส่วนของประชากรเท่านั้น จึงจะทำให้ความไม่เท่าเทียมภายในกลุ่มไม่ขึ้นอยู่กับความไม่เท่าเทียมระหว่างกลุ่ม

การวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน (Financial ratio analysis)

อัตราส่วนทางการเงินเป็นเครื่องมือประเภทหนึ่งที่ช่วยให้สามารถประเมินฐานะทางการเงินและความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจได้ดีกว่าตัวเลขข้อมูลดิบที่แสดงไว้ในงบการเงิน โดยอัตราส่วนทางการเงินก็คือการนำรายการในงบดุล งบกำไรขาดทุนที่มีส่วนสัมพันธ์กันมาทำสัดส่วนเปรียบเทียบกัน และทำให้สามารถตีความของงบการเงินนั้นได้มากขึ้น สามารถ แบ่งประเภทของอัตราส่วนทางการเงินที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้เป็น (เชาวลีย์ พงศ์ผาติโรจน์, 2539)

1. **อัตราส่วนการวัดสภาพคล่อง (Liquidity ratio)** เป็นการวัดความสามารถในการจ่ายคืนหนี้สินระยะสั้นของกิจการ อัตราส่วนที่สูงหมายถึงธุรกิจมีสภาพคล่องทางการเงินสูง การศึกษาครั้งนี้จะใช้

อัตราส่วนหมุนเวียน (Current ratio) หมายถึง หากธุรกิจจำเป็นต้องชำระหนี้สินระยะสั้นทั้งหมด ณ วันนั้น จะมีความสามารถแปลงสินทรัพย์หมุนเวียนมาเป็นเงินสดเพื่อจ่ายคืนหนี้ได้หรือไม่ ดังนั้นอัตราส่วนนี้มีค่าสูงมากเท่าใดก็แสดงว่าธุรกิจมีสภาพคล่องมากเท่านั้น อย่างไรก็ตามหากมีอัตราส่วนนี้มากเกินไป อาจเป็นไปได้ว่าธุรกิจมีการถือสินทรัพย์หมุนเวียนไว้มากเกินความจำเป็น โดยเฉพาะเงินสดในมือที่ควรนำไปลงทุนให้เกิดดอกออกผลมากกว่า

$$\text{อัตราส่วนหมุนเวียน} = \frac{\text{สินทรัพย์หมุนเวียน}}{\text{หนี้สินหมุนเวียน}}$$

2. **อัตราส่วนวัดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (Activity ratio)** เป็นการวัดว่าสินทรัพย์ที่กิจการนั้นมีอยู่สร้างรายได้ให้กับธุรกิจได้มากน้อยเพียงใด ยิ่งอัตราส่วนสูงแสดงว่าสินทรัพย์นั้นถูกนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพสูง สร้างรายได้ได้มาก การศึกษาครั้งนี้จะใช้

2.1 **อัตราส่วนหมุนของสินทรัพย์รวม (Total asset turn over)** เป็นการวัดประสิทธิภาพในการบริหารสินทรัพย์รวม

$$\text{อัตราส่วนหมุนเวียนสินทรัพย์รวม} = \frac{\text{ยอดขาย}}{\text{สินทรัพย์รวม}}$$

2.2 อัตราการหมุนของสินทรัพย์ถาวร (Fixed asset turnover) เป็นการวัดประสิทธิภาพในการบริหารสินทรัพย์ถาวร

$$\text{อัตราส่วนหมุนเวียนสินทรัพย์ถาวร} = \frac{\text{ยอดขาย}}{\text{สินทรัพย์ถาวร}}$$

3. อัตราส่วนวัดภาระหนี้สิน (Leverage ratio) เป็นการวัดความสามารถในการจ่ายคืนหนี้สินระยะยาว และความสามารถในการระดมทุนในอนาคต อัตราส่วนนี้จะแสดงถึงโครงสร้างเงินทุนธุรกิจว่าประกอบไปด้วยหนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้นเป็นเท่าไร ซึ่งถ้าหากสัดส่วนหนี้สินสูงมากเท่าใด ก็แสดงว่าธุรกิจมีความเสี่ยงสูงในการดำเนินธุรกิจและความสามารถในการกู้ยืมใหม่เพื่อรักษาสภาพคล่องจะต่ำ โอกาสที่ธุรกิจจะเกิดปัญหาจะมีมาก

3.1 อัตราส่วนหนี้สินต่อทุน (Debt to equity ratio) ยิ่งอัตราส่วนนี้มากก็แสดงว่าครัวเรือนมีการก่อหนี้มากจนมีความเสี่ยงทางการเงินที่จะไม่สามารถชำระหนี้ได้ในอนาคตและมีภาระดอกเบี้ยสูง

$$\text{อัตราส่วนหนี้สินต่อทุน} = \frac{\text{หนี้สินรวม}}{\text{ส่วนของผู้ถือหุ้น}}$$

3.2 อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์รวม (Debt to total asset) อัตราส่วนนี้จะแสดงว่าการจัดหาทุนเกิดจากการสร้างหนี้สินกับส่วนของผู้ถือหุ้นเท่าไร ยิ่งอัตราส่วนนี้สูงมากเท่าใดความเสี่ยงทางการเงินก็จะสูงและความสามารถในการจัดหาหรือก่อหนี้เพิ่มจะต่ำ เนื่องจากสถาบันการเงินไม่กล้าเสี่ยงจะให้เงินเพิ่ม

$$\text{อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์รวม} = \frac{\text{หนี้สินรวม}}{\text{สินทรัพย์ถาวร}}$$

4. อัตราส่วนวัดความสามารถในการทำกำไร (Profitability ratio) ซึ่งจะวัดว่าธุรกิจสามารถที่จะทำกำไรและกระแสเงินสดได้มากขึ้นหรือลดลง อัตราผลตอบแทนที่สูงหมายถึงความสามารถในการทำกำไรของครัวเรือนเกษตรมีสูง

4.1 อัตราผลตอบแทนจากส่วนของผู้ถือหุ้น (Return to equity) เป็นการหาผลตอบแทนในส่วนของผู้ถือหุ้นว่าเงินลงทุนที่ลงไปนั้นได้รับผลตอบแทนมากน้อยแค่ไหน

$$\text{อัตราส่วนผลตอบแทนของผู้ถือหุ้น} = \frac{\text{กำไรสุทธิ}}{\text{ส่วนของผู้ถือหุ้น}}$$

4.2 อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์รวม (Return to asset) เป็นการวัดประสิทธิภาพการทำกำไรจากสินทรัพย์ทั้งหมดที่กิจการมีอยู่

$$\text{อัตราส่วนผลตอบแทนจากสินทรัพย์รวม} = \frac{\text{กำไรสุทธิ}}{\text{สินทรัพย์รวม}}$$

4.3 อัตราผลตอบแทนขั้นต้น (Gross profit margin) เป็นการหาผลตอบแทนภายหลังหักต้นทุนการผลิต ถ้าอัตราส่วนนี้สูงแสดงว่าการหารายได้และการควบคุมต้นทุนการผลิตที่ดี

$$\text{อัตราส่วนผลตอบแทนขั้นต้น} = \frac{\text{กำไรขั้นต้น}}{\text{ยอดขาย}}$$

4.4 อัตราผลตอบแทนจากการดำเนินงาน (Operation profit margin) เป็นผลตอบแทนหลังจากที่หักค่าใช้จ่ายในการขายและบริหารงานออกไป

$$\text{อัตราส่วนผลตอบแทนจากการดำเนินงาน} = \frac{\text{กำไรจากการดำเนินงาน}}{\text{สินทรัพย์รวม}}$$

4.5 อัตราผลตอบแทนจากกำไรสุทธิ (Net profit margin) เป็นผลตอบแทนหลังหักค่าใช้จ่ายทั้งหมดแล้ว

$$\text{อัตราส่วนผลตอบแทนจากกำไรสุทธิ} = \frac{\text{กำไรสุทธิ}}{\text{สินทรัพย์รวม}}$$

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาภาวะความยากจนในประเทศไทย

ปัญหาความยากจนของครัวเรือนเกษตรมีการถ่วงถ่วงมานานแล้ว แม้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระยะหลัง ที่ได้ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจนอกภาคการเกษตร จนทำให้เกิดการขยายตัวของกิจกรรมด้านอื่นๆอย่างรวดเร็ว และหารการกระจายผลการพัฒนาดังกล่าวไม่สามารถกระจายไปสู่กลุ่มบุคคลต่างๆอย่างทั่วถึง คนกลุ่มใดบ้างที่ด้อยโอกาสและยังอยู่ในภาวะความยากจน การศึกษาถึงภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตร เพื่อจะได้ทราบถึงภาวะความยากจนในปัจจุบัน และปัจจัยที่ก่อให้เกิดความยากจน เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความยากจนให้ลดลงอย่างยั่งยืน

จิตปราณี วาสวิต (2537) ทำการศึกษาภาวะความยากจนและสภาพความเป็นอยู่ของครัวเรือนยากจนในประเทศไทยระหว่างปี 2531 – 2535 โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนปี 2531 2533 และปี 2535 และใช้เส้นความยากจนใหม่ ผลการศึกษาพบว่าในช่วงปีที่ศึกษาความยากจนมีทิศทางที่ลดลง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีความยากจนมากที่สุด

สุรเดช ตระกูลคูศรี (2541) ศึกษาภาวะความยากจนระหว่างกลุ่มครัวเรือนเกษตร โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตร ปีการเพาะปลูก 2538/39 ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีความยากจนมากที่สุด นอกจากนี้ภาวะความยากจนจะลดลงเมื่อฟาร์มมีขนาดใหญ่ขึ้น กลุ่มครัวเรือนเกษตรที่เป็นผู้เช่าตกอยู่ในภาวะความยากจนมากกว่าที่เป็นเจ้าของที่ดินที่เป็นของตนเอง กลุ่มครัวเรือนที่กิจกรรมแบบผสมผสานและกลุ่มครัวเรือนที่ทำนาเป็นกลุ่มที่ตกอยู่ในภาวะความยากจนมากกว่ากลุ่มอื่นๆและเมื่อเปรียบเทียบครัวเรือนที่ประกอบอาชีพทำการเกษตรอย่างเดียวกับครัวเรือนที่ประกอบอาชีพทั้งทางการเกษตรและนอกการเกษตร พบว่าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพทำการเกษตรอย่างเดียวยกอยู่ในภาวะความยากจนมากกว่า

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2541) ทำการศึกษาลักษณะและขอบเขตของปัญหาความยากจนในประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลการสำรวจสภาวะเศรษฐกิจและ

สังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ระหว่างปี 2531 2533 2535 2537 และ 2539 การศึกษาลักษณะโครงสร้างปัญหาความยากจนระหว่างกลุ่มต่างๆ แบ่งได้เป็นปัญหาความยากจนในระดับภูมิภาคและพื้นที่ พบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนความยากจนสูงสุด แต่ก็พบว่ามีความโน้มถ่วงลดลง ส่วนปัจจัยของขนาดครัวเรือน อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพของหัวหน้าครอบครัวเรือนก็เป็นปัจจัยที่มีปัญหาต่อความยากจน

สมพร อิศวิลานนท์ และ เดชรัต สุขกำเนิด (2542) ทำการศึกษาความยากจนของครัวเรือนเกษตร โดยอาศัยข้อมูลจากโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรในปีเพาะปลูก 2538/39 มีจำนวนหมู่บ้านตัวอย่าง 3,500 หมู่บ้าน และจำนวนครัวเรือน 12,533 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีขนาดใหญ่กว่าครัวเรือนในภาคอื่นๆ ครัวเรือนเกษตรโดยเฉลี่ยทั้งประเทศมีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 33,134 บาทต่อคน โดยครัวเรือนในภาคกลางภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีระดับรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูงกว่าครัวเรือนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และยังพบว่าร้อยละ 69.2 เป็นรายได้จากฟาร์ม รองลงมาคือ รายได้นอกการเกษตร รายได้จากการเกษตรนอกฟาร์ม และรายได้จากคนที่ครอบครัวจัดส่งมา ร้อยละ 31.9 3.2 และ 2.0 ตามลำดับ ส่วนความแตกต่างของการถือครองที่ดิน พบว่าโดยเฉลี่ยทั้งประเทศรายได้จากฟาร์มของครัวเรือนเกษตรมีประมาณ 20,855 บาทต่อคน ฟาร์มที่มีขนาดต่ำกว่า 10 ไร่ มีรายได้จากการเกษตรของครัวเรือนน้อยกว่าค่าเฉลี่ย ส่วนในฟาร์มที่มีขนาดใหญ่กว่า 60 ไร่ขึ้นไป มีรายได้จากการเกษตรสูงกว่าค่าเฉลี่ยประมาณเกือบ 1 เท่า และพบว่าภาคกลางจะมีรายได้จากการเกษตรของฟาร์มสูงสุด ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีรายได้จากการเกษตรของฟาร์มต่ำที่สุด และความแตกต่างของรายได้เนื่องจากข้อจำกัดของทรัพยากรน้ำและกิจกรรมการผลิตของฟาร์ม พบว่าฟาร์มที่อยู่ในเขตชลประทานจะมีรายได้สูงกว่าเขตการเกษตรที่มอยู่ในเขตโครงการชลประทาน

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2545) การศึกษาวิเคราะห์นี้ จะพิจารณาเฉพาะกลุ่มของผู้มีสถานะทางเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนที่เป็นครัวเรือนเกษตร ซึ่งประกอบด้วยครัวเรือนเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดิน เช่าที่ดิน ตลอดจนครัวเรือนลูกจ้างทำการเกษตร ซึ่งมีจำนวนครัวเรือนเกษตรตัวอย่างที่เจ้านับได้จากโครงการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร พ.ศ. 2545 จำนวน 7,261 ครัวเรือน โดยแจกแจงเป็นรายภาคจำนวน 5 ภาค ได้ดังนี้คือ กรุงเทพมหานครจำนวน 8 ครัวเรือน ภาคกลางจำนวน 1,680 ครัวเรือน ภาคเหนือจำนวน 2,036 ครัวเรือน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 2,200 ครัวเรือน และภาคใต้จำนวน 1,331 ครัวเรือน โดยการวัดภาวะความยากจนจะใช้ Head-count index, Poverty gap, Severity of poverty และ Gini coefficient เป็นดัชนีในการวัดถึงระดับปัญหา

ความยากจน และการกระจายรายได้ ส่วนในด้านการวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความยากจนของครัวเรือนจะใช้เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติก โดยสรุปผลได้มาเป็น 3 ปัจจัยหลักๆคือ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ จะพบว่า ครัวเรือนเกษตรที่มีขนาดที่ถือครองการทำการเกษตรใหญ่ขึ้น จะมีผลให้โอกาสที่ครัวเรือนจะยากจนน้อยลง และลักษณะการถือครองที่ดินก็มีความสำคัญ โดยครัวเรือนเกษตรที่เป็นผู้เช่าที่ดิน จะมีโอกาสที่จะตกอยู่ในภาวะความยากจนมากกว่าครัวเรือนเกษตรที่เป็นเจ้าของที่ดิน นอกจากนี้ ถ้าในครัวเรือนเกษตรมีเงินรายได้เพิ่มขึ้นจะมีผลให้ครัวเรือนลดโอกาสความยากจนลดลง ปัจจัยทางด้านสังคม คือ ขนาดของครัวเรือนใหญ่ขึ้นจะมีโอกาสที่ครัวเรือนจะยากจนเพิ่มขึ้น ปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ คือ ครัวเรือนที่อยู่ในเขตพื้นที่เขตเทศบาล จะมีโอกาสที่จะยากจนมากกว่าครัวเรือนที่อยู่นอกเขตเทศบาล นอกจากนี้ครัวเรือนเกษตรที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ มีโอกาสยากจนมากกว่าภาคอื่นๆ

การศึกษาการกระจายรายได้และความไม่เท่าเทียมกันของรายได้

ในแต่ละประเทศจะต้องมีการกระจายรายได้ไปยังบุคคลต่างๆ การใช้รายได้เฉลี่ยต่อบุคคลเป็นเครื่องมือในการวัดความกินดีอยู่ดีของประชาชนจึงเป็นมาตรการที่ไม่สมบูรณ์นัก ควรที่จะมุ่งไปถึงการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมด้วย ไม่ใช่ว่าประเทศมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นนั้นตกอยู่กับกลุ่มคนเพียงไม่กี่คน ดังนั้นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาประเทศนอกจากจะเน้นการเพิ่มรายได้ของบุคคลแล้วยังควรคำนึงถึงการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกันอีกด้วย

สมสุข โชติปาละกุล (2527) การศึกษา ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งเป็นข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม ปี 2511/12, 2514/16, และ 2518/19 แยกตามเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล ผลการศึกษาพบว่า การวัดการกระจายรายได้โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์จีนี้ พบว่าในเขตเทศบาล การกระจายรายได้มีการกระจายที่ใกล้เคียงกันมากขึ้นระหว่างภาคของแต่ละปี ภาคเหนือและภาคใต้การกระจายรายได้มีการกระจายที่เท่าเทียมกันมากขึ้น ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการกระจายรายได้ที่เลวลง และกรุงเทพมหานครมีการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น ส่วนนอกเขตเทศบาลการกระจายรายได้มีความไม่เท่าเทียมกันมากขึ้น การวัดการกระจายรายได้โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แห่งความผันแปร พบว่าในเขตเทศบาล ภาคกลางมีการกระจายรายได้มีความเท่าเทียมกันมากที่สุด เมื่อเทียบกับภาคอื่นๆ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้การกระจายรายได้มีการกระจายรายได้ที่ใกล้เคียงกัน และทุกภาครวมทั้งกรุงเทพมหานคร

การกระจายรายได้มีความเท่าเทียมกันมากขึ้น การวัดการกระจายรายได้ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์และค่าสัมประสิทธิ์แห่งความผันแปร ไม่มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน

สมลักษณ์ เสริมชัยวงศ์ (2529) ได้ศึกษาเรื่องการกระจายรายได้ของเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิ จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร ปีการเพาะปลูก 2525/26 โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างจากครัวเรือนเกษตรกรเป็นรายจังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการวัดการกระจายโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์จีนิ พบว่าเกษตรกรนอกเขตชลประทานมีการกระจายรายได้ที่ดีกว่าในเขตชลประทาน นอกจากนั้นในกลุ่มรายได้เมื่อแบ่งเกษตรกรออกเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มที่มีรายได้สูง ปานกลาง และรายได้ต่ำ พบว่าเกษตรกรที่มีรายได้ขนาดปานกลางมีลักษณะการกระจายรายได้ดีที่สุด

กรองทิพย์ ศรีนวลจันทร์ (2535) ขอบเขตการศึกษา ศึกษาครัวเรือนเกษตรกร ในจังหวัดนครราชสีมา โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมา ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ปีเพาะปลูก 2533/2534 พิจารณาโดยใช้เส้นความยากจน ปี 2531 โดยวิเคราะห์องค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกัน ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ องค์ประกอบทางด้านรายได้ และ องค์ประกอบทางด้านประชากร โดยทางด้านประชากรจะใช้ ค่าความแปรปรวนของรายได้ในรูปล็อกการิทึม (Variance of Logarithm of Income) และ ค่าดัชนีของเชอร์ร็อก (Shorrocks index) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ส่วนในด้านขององค์ประกอบทางด้านรายได้ การศึกษาครั้งนี้จะใช้ค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini coefficient) ผลการศึกษาพบว่าครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมา มีการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันทั้งในกลุ่มอำเภอที่ยากจนและไม่ยากจน และเมื่อวิเคราะห์ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้จากแหล่งต่างๆแล้ว พบว่า แหล่งรายได้ที่มีผลทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้มาจากการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ส่วนแหล่งรายได้ที่สามารถลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ นั้น มาจากการรับจ้างและเงินช่วยเหลือซึ่งเป็นแหล่งรายได้ที่มาจากนอกการเกษตร ส่วนปัจจัยการผลิตที่มีผลกระทบต่อกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันคือ ความแตกต่างกันในโอกาสได้รับสินเชื่อจากสถาบันการเงิน ขนาดเนื้อที่ถือครอง และสภาพทำเลที่ตั้งของไร่นา

วิภา เทพช่วยสุข (2539) ได้ศึกษาเรื่องการกระจายรายได้ครัวเรือนในประเทศไทยในช่วงปี 2529 – 2535 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบการกระจายรายได้ของครัวเรือนระหว่างภาคต่างๆ ในประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของ

ครัวเรือนทั่วราชอาณาจักร ในปี 2529 2531 2533 และ 2535 เครื่องมือที่ใช้คือ ค่าสัมประสิทธิ์จีนิจากการศึกษาพบว่าการวิเคราะห์การกระจายรายได้ของครัวเรือนในประเทศไทย ปรากฏว่าค่าสัมประสิทธิ์จีนิของภาคต่างๆมีค่าใกล้เคียงกัน และเมื่อพิจารณาภาคเดียวกันพบว่า ภาคกลางภาคเหนือ และภาคใต้คาดว่าจะมีแนวโน้มการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกันมากขึ้น ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล คาดว่าการกระจายเลวลง และเมื่อดูภาพรวมทั้งประเทศแล้วมีแนวโน้มการกระจายรายได้ที่เลวลง

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และ ศิริรักษา ปาเฉย (2542) ได้ศึกษาเรื่องการกระจายความเจริญระหว่างภูมิภาคในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ว่าความเจริญเติบโตระหว่างประเทศหรือภูมิภาคที่มีแนวโน้มเข้าหากัน หรือไม่ โดยใช้ดัชนีความไม่เท่าเทียมกัน โดยใช้ข้อมูล GPP และจำนวนประชากร โดยแบ่งกลุ่มจังหวัด ในช่วงปี 2523 – 2538 โดยใช้ข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำมาคำนวณดัชนีวัดความไม่เท่าเทียมกัน (Theil's inequality index) ดัชนีวัดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างภูมิภาค (Inequality index) ซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่ม (Interregional disparity) และ ความไม่เท่าเทียมกันภายในกลุ่ม (Intragroup disparity) ผลการศึกษาพบว่าความไม่เท่าเทียมกันยังคงดำรงอยู่และมีแนวโน้มสูงขึ้น โดยเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลและภาคตะวันออกเป็นภาคที่มีดัชนีเป็นบวกแสดงว่ามีรายได้มากกว่าค่าเฉลี่ยรวมของประเทศ ส่วนภูมิภาคอื่น ๆ นั้นคิดลบแสดงว่ามีรายได้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยรวมของประเทศ และข้อสรุปอีกข้อที่น่าสนใจ คือ สาเหตุของการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมมาจากความไม่เท่าเทียมกันระหว่างภูมิภาค ส่วนในภูมิภาคเดียวกันการกระจายจะมีค่าที่ใกล้เคียงกัน

รัชนี ชัยยาภรณ์ (2544) ได้ศึกษาการจำแนกองค์ประกอบแหล่งที่มาของความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรของประเทศไทย ระหว่างปี 2539 และ 2541 ดัชนีที่ใช้ศึกษาคือ จีนิ โดยจำแนกแหล่งที่มาของรายได้ออกเป็น 5 แหล่ง ได้แก่ 1) รายได้สุทธิจากการเกษตร 2) รายได้จากกิจการนอกฟาร์ม 3) รายได้จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจนอการเกษตร 4) รายได้ที่ลูกหลานมาให้ 5) รายได้ที่เป็นสิ่งของ ผลการศึกษาพบว่า ในปี 2539 ค่าสัมประสิทธิ์จีนิเท่ากับ 0.4577 โดยเป็นผลมาจากความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ของรายได้สุทธิจากการทำการเกษตรในฟาร์มมากที่สุด คือ เท่ากับ 0.3692 หรือคิดเป็นร้อยละ 80.67 ของความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้โดยรวม รองลงมาคือ รายได้จากกิจกรรมการเกษตรนอกฟาร์ม รายได้ที่เป็นสิ่งของ รายได้จากลูกหลานส่งมาให้ และรายได้จากกิจกรรมนอการเกษตร โดยมีค่าเท่ากับ 0.0496

, 0.0272 , 0.0086 และ 0.0030 หรือคิดเป็นร้อยละ 10.84 , 5.95 , 1.89 , 0.65 ขณะที่ในปี 2541 พบว่าค่าสัมประสิทธิ์จีนิ มีค่าลดลงเล็กน้อยเหลือ 0.4541 โดยเป็นผลจากความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ของรายได้สุทธิจากการเกษตรในฟาร์มมากที่สุดเช่นเดียวกันในปี 2539 คือ เท่ากับ 0.3571 หรือคิดเป็นร้อยละ 78.62 ของความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้โดยรวม ส่วนอันดับรองลงมา ได้ผลที่แตกต่างจากในปี 2539 พอสมควร แต่มีค่าความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ค่อนข้างน้อย เมื่อเทียบกับค่าความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้โดยรวม คือ รายได้ที่ เป็นสิ่งของ รายได้จากกิจกรรมการเกษตรนอกฟาร์ม รายได้จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจนอก การเกษตร และรายได้จากลูกหลานส่งมาให้ มีค่าเท่า 0.0327, 0.0301, 0.0224 และ 0.0119 หรือคิด เป็นร้อยละ 7.19 , 6.63 , 4.94 และ 2.61

สมพร อิศวิลานนท์ (2543) ซึ่งได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความแตกต่างของรายได้และความ ไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรของประเทศไทยในปี 2542/3 ดัชนีที่ใช้ใน การศึกษา คือ ดัชนีจีนิ รายได้ที่ใช้ในการศึกษาคือ รายได้ต่อบุคคลต่อปีของครัวเรือนเกษตร โดยที่ จำแนกแหล่งที่มาของรายได้ออกเป็น 4 แหล่ง ได้แก่ 1) รายได้ในฟาร์ม 2) รายได้นอกฟาร์ม 3) รายได้นอกการเกษตร 4) รายได้ที่ลูกหลานมาให้ ผลการศึกษาพบว่า รายได้ในฟาร์มมีส่วน รายได้ต่อรายได้รวมมากที่สุด คือร้อยละ 51.8 รองลงมาคือ รายได้จากนอกการเกษตร รายได้จาก เงินส่งกลับของลูกหลาน และ รายได้นอกฟาร์ม มีสัดส่วนร้อยละ 35.4 8.2 และ 4.6 ตามลำดับ โดย ความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้รวมของครัวเรือนเกษตรมีค่าเท่ากับ 0.4829 โดยเป็นผล มาจากความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ฟาร์มมากที่สุด คือ เท่ากับ 0.2573 หรือคิดเป็น ร้อย ละ 53.2 ของความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้โดยรวม รองลงมาคือ รายได้นอก การเกษตร รายได้จากการส่งเงินกลับของลูกหลาน และรายได้นอกฟาร์ม โดยมีค่าเท่ากับ 0.1742 , 0.0408 และ 0.0116 หรือคิดเป็นร้อยละ 36.0 , 8.4 และ 2.4 ตามลำดับ

Meesook (1978) ใช้ข้อมูลจากการสำรวจรายได้ของครัวเรือนในปี 2505/06 และข้อมูลการ สำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมในปี 2511/12 มาทำการศึกษาการกระจายรายได้ของประเทศไทย ในระหว่างสองช่วงเวลาโดยวัดการกระจายทั้งหมด 3 วิธี คือ Gini coefficient, Theil index และ The variance of income logarithm และยังมีการวิเคราะห์ถึงภาวะความยากจนของครัวเรือน โดยใช้ Headcount index จากผลการศึกษาพบว่า ระดับความยากจนในชนบทและในเมืองมีแนวโน้มลดลง แต่สัดส่วนความยากจนของครัวเรือนที่ยากจนภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มขึ้น

Jitsuchon (1987) ศึกษาแหล่งที่มาของการกระจายรายได้ ที่ไม่เท่าเทียมกันและแนวโน้มการกระจายรายได้ของประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม ค.ศ. 1975/76 และ ค.ศ. 1981 ในการศึกษาได้ใช้ดัชนี 3 ดัชนีในการวัดการกระจายรายได้ คือ Gini coefficient, The Variance of income logarithm และ Shorrocks index โดยแบ่งปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้ออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ ปัจจัยทางภูมิภาค ปัจจัยทางประชากร และ ปัจจัยทางสาขาอาชีพและการทำงาน การศึกษาพบว่าปัจจัยทางสาขาอาชีพ และ การทำงานซึ่งประกอบด้วยชนชั้นของครัวเรือนทางเศรษฐกิจและสังคม อาชีพของหัวหน้าครัวเรือนและสาขาของการผลิต มีผลกระทบต่อการกระจายรายได้มากที่สุด โดยมีปัจจัยทางภูมิภาคและผลทางประชากรมีผลกระทบต่อการกระจายรายได้ ตามลำดับ เมื่อพิจารณาการกระจายรายได้ตลอดช่วงเวลา ค.ศ.1975/76 และ ค.ศ. 1881 พบว่าการเปลี่ยนแปลงการกระจายรายได้มีแนวโน้มที่เลวลง แต่มีอัตราการเพิ่มของความไม่เท่ากันในการกระจายรายได้ที่ช้าลง และสามารถสรุปสาเหตุของการกระจายรายได้ที่เลวลงออกเป็น 2 ประเภทคือ ประการแรก การกระจายรายได้ในแต่ละกลุ่มย่อยของครัวเรือนมีแนวโน้มลดลง ประการที่สอง ช่องว่างของรายได้ระหว่างกลุ่มย่อยของประชากรมีแนวโน้มห่างกันมากขึ้น แม้ว่าการเคลื่อนย้ายของประชากรกลุ่มที่มีรายได้ต่ำไปกลุ่มที่มีรายได้สูงกว่า ก็ไม่ได้ทำให้การกระจายรายได้ดีขึ้น

Richard (1994) เป็นการศึกษาถึงผลกระทบของแหล่งที่มาของรายได้แต่ละแหล่งต่อความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ของครัวเรือนในเขตชนบทของประเทศปากีสถาน ในปี 1986/87 1987/88 และ 1988/89 โดยดัชนีที่ใช้ในการศึกษา คือ Gini coefficient และ The squared coefficient of variation โดยแบ่งรายได้ของครัวเรือนในเขตชนบทออกเป็น 5 แหล่ง คือ รายได้ที่ไม่ได้มาจากภาคการเกษตร แบ่งเป็น 5 ประเภท ได้แก่ รายได้จากการใช้แรงงานที่ไม่มีฝีมือ รายได้จากการประกอบอาชีพส่วนตัว รายได้จากการจ้างงานภาครัฐ รายได้จากการจ้างงานภาคเอกชน และ รายได้จากการจ้างงานอื่นๆ รายได้จากภาคการเกษตร ซึ่งประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ที่ปลูกได้เอง และการประเมินค่าแรงที่ใช้ในภาคเกษตร รายได้จากการทำปศุสัตว์ ซึ่งรวมถึงการประเมินมูลค่าของสัตว์เลี้ยงที่ใช้ในการบริโภคเองภายในครัวเรือน รายได้จากค่าเช่า ซึ่งรวมถึงการประเมินค่าเช่าที่อยู่อาศัยของตนเอง และ เงินโอน ผลการศึกษาในปี 1986/87 รายได้จากภาคเกษตร มีค่าส่วนสนับสนุนมากที่สุด รองลงมาคือ รายได้จากเงินโอน รายได้จากค่าเช่า รายได้ที่ไม่ได้มาจากภาคเกษตร รายได้จากการทำปศุสัตว์ ตามลำดับ ส่วนในปี 1987/88 รายได้จากภาคเกษตร มีค่าส่วนสนับสนุนมากที่สุด รองลงมาคือ รายได้จากค่าเช่า รายได้จากเงินโอน รายได้จากการทำปศุสัตว์ และ รายได้ที่ไม่ได้มาจากภาคการเกษตร ตามลำดับ ส่วนในปี 1988/89 รายได้จากภาคการเกษตร มีค่าส่วน

สนับสนุนมากที่สุด รองลงมาคือ รายได้จากค่าเช่า รายได้จากเงินโอน รายได้ที่ไม่ได้มาจากภาคการเกษตร และรายได้จากการทำปศุสัตว์ ตามลำดับ จากงานนี้สรุปได้ว่า รายได้จากภาคการเกษตรส่งผลต่อความไม่เท่าเทียมกันมากที่สุด

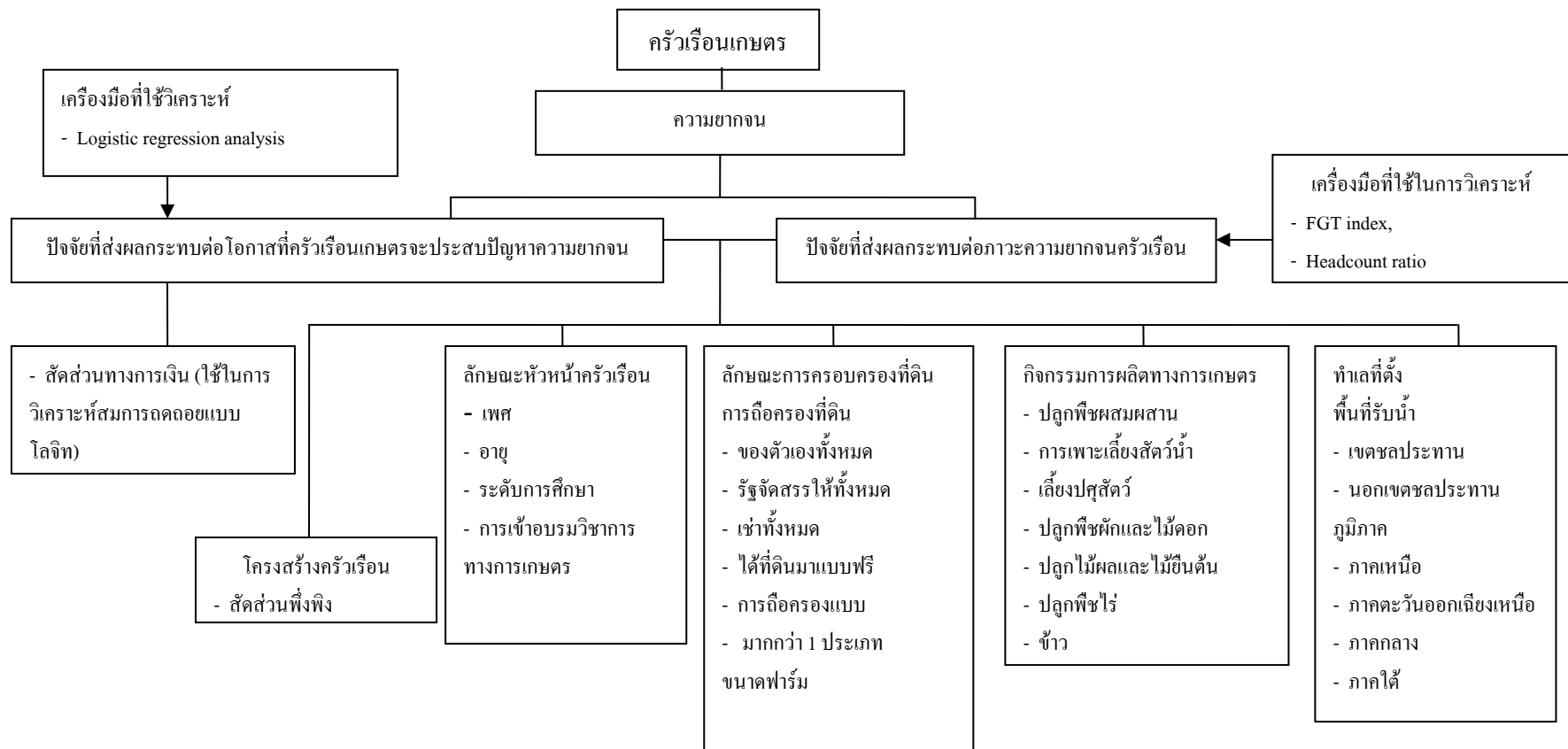
Estudillo (1997) ศึกษาการกระจายรายได้ของประเทศฟิลิปปินส์ โดยใช้ตัววัด Gini coefficient, และ The squared coefficient of variation (C^2) โดยได้แบ่งแหล่งที่มาของรายได้คือ รายได้จากค่าจ้าง รายได้จากการประกอบกิจการ เงินตอบแทนและบำเหน็จบำนาญ รายได้จากทรัพย์สิน และรายได้อื่นๆ ในปี 1971 ผลการศึกษาพบว่ารายได้จากค่าจ้างส่งผลต่อความไม่เท่าเทียมกันมากที่สุด รองลงมาเป็นรายได้จากการประกอบกิจการ รายได้จากทรัพย์สิน เงินตอบแทนจากเงินบำนาญ และรายได้อื่นๆ ตามลำดับ ขณะที่ในปี 1985 รายได้จากค่าจ้างมีส่วนสนับสนุนมากที่สุด รองลงมาคือ รายได้จากการประกอบกิจการ เงินตอบแทนและเงินบำนาญ รายได้จากทรัพย์สิน และรายได้อื่นๆ ตามลำดับ การศึกษาในปี 1991 รายได้จากค่าจ้างมีส่วนสนับสนุนมากที่สุด รองลงมาคือ รายได้จากการประกอบกิจการ รายได้จากทรัพย์สิน เงินตอบแทนและเงินบำนาญ และรายได้อื่นๆ ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ประเภทค่าจ้าง จำแนกตามสาขาการผลิตพบว่า ค่าจ้างของนอกภาคการเกษตรมีส่วนสนับสนุนความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ ดังนั้น นโยบายที่มุ่งขจัดความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ประเภทค่าจ้างของภาคที่มีใช้การเกษตรจะทำให้การกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันลดลง

สรุปผลการตรวจเอกสารพบว่าการวิเคราะห์ปัญหาความยากจนส่วนใหญ่จะใช้ Head-count ratio เพื่อหาสัดส่วนครัวเรือนยากจน โดยจะพิจารณาควบคู่ไปกับ FGT index โดยทั้งสองเครื่องมือเป็นเพียงการบอกระดับของความยากจน ส่วนในการวิเคราะห์ถึงปัจจัยความยากจน จะใช้เส้นความยากจน (Poverty line) แบ่งกลุ่มของกลุ่มครัวเรือนที่ยากจนและไม่ยากจน และนำกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน มาพิจารณาจัดเป็นปัจจัยต่างๆว่าการกระจุกตัวของครัวเรือนที่ยากจนนั้นอยู่ในกลุ่มใดมากที่สุด ซึ่งจะแบ่งปัจจัยต่างๆ เช่น ลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน ขนาดฟาร์ม ลักษณะการถือครองที่ดิน กิจกรรมการผลิตทางการเกษตร ขนาดของครัวเรือน ภูมิภาค การศึกษา การเข้าถึงแหล่งชลประทาน เป็นต้น และในส่วนของการกระจายรายได้ผลงานวิจัยที่ผ่านมาใช้ดัชนีที่ใช้วัดการกระจายรายได้ คือ ค่า Gini coefficient, Theil's index, Variance of logarithm-income และ Lorenz curve ในส่วนของการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้ แบ่งตามลักษณะของการกระจายรายได้ ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การแบ่งกลุ่มรายได้ตามแหล่งที่มาของรายได้ และการแบ่งกลุ่มรายได้ตามลักษณะของประชากรหรือทางปัจจัย Shorrocks index และ

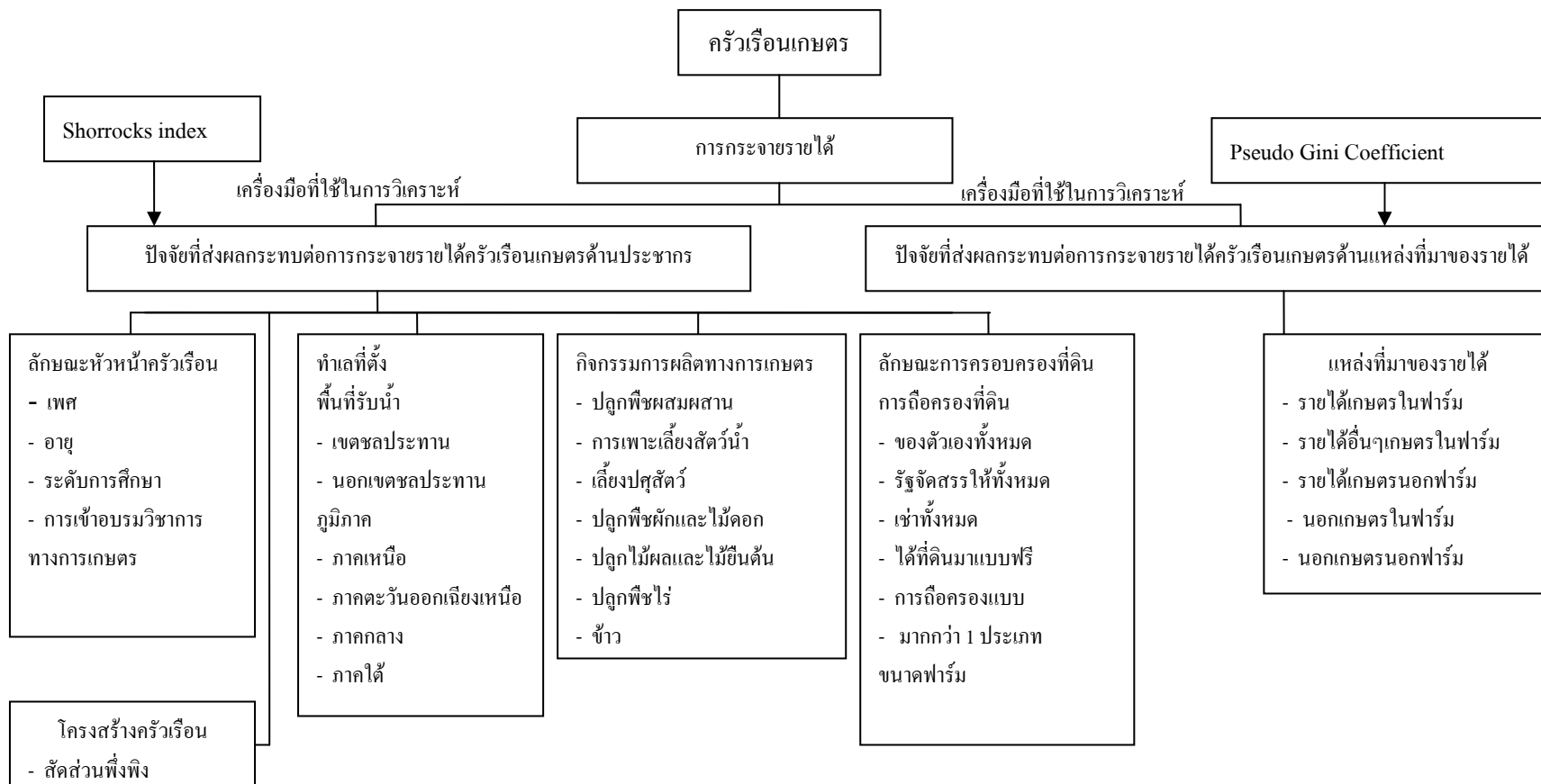
Variance of logarithm-income จะใช้แยกส่วนประกอบหรือสาเหตุของความไม่เท่าเทียมกันของ รายได้ทางประชากร จะแบ่งการพิจารณาออกเป็นลักษณะเดียวกันกับการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อ ความยากจน คือ ลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน ขนาดฟาร์ม ลักษณะการถือครองที่ดิน กิจกรรมการ ผลิตทางการเกษตร ขนาดของครัวเรือน ภูมิภาค การศึกษา การเข้าถึงแหล่งชลประทานนอกจากนี้ การใช้ค่า Pseudo factor Gini เพื่อใช้แยกส่วนประกอบของความไม่เท่าเทียมกันทางด้านแหล่งที่มา ของรายได้ เช่น รายได้จากการเกษตร รายได้จากการเกษตรนอกฟาร์ม รายได้นอกการเกษตร และ รายได้ที่บุตรหลานส่งมา เป็นต้น

กรอบแนวคิด

การศึกษาในส่วนของการวิเคราะห์นี้จะแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน ในส่วนแรกจะ เป็นการศึกษาภาวะความยากจน และ ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรจะประสบ ปัญหาคความยากจน ปีเพาะปลูก 2547/48 และในส่วนที่ สอง จะเป็นการศึกษาถึงการกระจายรายได้ ของครัวเรือนเกษตรไทย ปีเพาะปลูก 2547/48

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการศึกษา ภาวะความยากจน และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความยากจนครัวเรือนเกษตรกรไทย ปีเพาะปลูก 2547/48

ภาพที่ 4 กรอบแนวคิดในการศึกษา การกระจายรายได้ และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ...ครัวเรือนเกษตรไทย ปีเพาะปลูก 2547/48

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ที่ได้จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนและแรงงานเกษตร ปีเพาะปลูก 2547/48 จำนวน 11,612 ครัวเรือน ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และได้รวบรวมค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือเอกสาร ข้อมูลงานวิจัยที่ผ่านมาจาก สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ และงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ในส่วนของวิเคราะห์นี้จะแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การวิเคราะห์เชิงพรรณนา และ การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ในส่วนของวิเคราะห์เชิงพรรณนา เป็นการศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจ ภาวะความยากจนและการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตร ปีเพาะปลูก 2547/48 และการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อภาวะความยากจนและการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตร ในปีเพาะปลูกเดียวกัน ในส่วนที่สองนั้นเป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณเป็นการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อโอกาสที่ครัวเรือนเกษตรจะประสบปัญหาความยากจนและปัจจัยใดที่มีอิทธิพลต่อ โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรจะประสบปัญหาความยากจนมากที่สุด

การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive analysis)

การวิเคราะห์เชิงพรรณนา เป็นการนำเสนอผลของค่าดัชนีชี้วัด สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตร ภาวะความยากจน และการกระจายรายได้ครัวเรือนเกษตร ปีเพาะปลูก 2547/48

สภาพทั่วไปของครัวเรือนเกษตรไทย ปีเพาะปลูก 2547/48

การศึกษาในส่วนนี้จะเป็นการแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เพื่ออธิบายสภาพทั่วไปของครัวเรือนเกษตรที่จำแนกออกเป็นกลุ่มย่อยตามปัจจัยต่างๆ ที่ใช้ในการจัดกลุ่มเพื่อทำการศึกษายากจน และการกระจายรายได้ในลำดับต่อไป โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบไปด้วย ลักษณะหัวหน้าครัวเรือน ลักษณะการถือครองที่ดิน แหล่งที่ตั้ง กิจกรรมการผลิตทางการเกษตร และ ในด้านอื่นๆ เครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์คือการหาค่าเฉลี่ยเพื่อเป็นตัวแทนในการเปรียบเทียบในแต่ละกลุ่มปัจจัยต่างๆ ที่ทำการศึกษา

ความยากจน

การวิเคราะห์ภาวะความยากจนในที่นี้ ได้ใช้เส้นความยากจนที่ถูกกำหนดโดยสำนักประเมินผล (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2548) เพื่อใช้อ้างอิงในการวิเคราะห์หาปัจจัยและองค์ประกอบของภาวะความยากจน ในรูปของดัชนีชี้วัดความยากจน 2 แบบ คือ Headcount Ratio ทำให้ทราบถึงจำนวนครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน และวัดระดับความรุนแรงของภาวะความยากจน ใช้ดัชนีชี้วัดของ FGT index (Foster – Greer – Thobacke index) และแบ่งลักษณะของปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของครัวเรือนเพื่อการวิเคราะห์หาดัชนีชี้วัดความยากจนของครัวเรือนเกษตรออกเป็นปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1. ปัจจัยด้านลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน ประกอบด้วย ระดับการศึกษา อายุ และเพศ

1.1 ระดับการศึกษา แบ่งออกเป็น 7 ระดับ

1.1.1 ไม่รู้หนังสือ (อ่าน/เขียน ไม่ได้)

1.1.2 อื่นๆ (พออ่านออกเขียนได้, เปรียญธรรม, นอกกระบวนการศึกษา หรือศึกษาในระบบไม่ถึง 4 ปีการศึกษา)

1.1.3 ประถมศึกษาชั้นปีที่ 4

1.1.4 ประถมศึกษาชั้นปีที่ 6

1.1.5 มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3

1.1.6 มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6

1.1.7 อาชีวะ (ปวช, ปวส, ปวท)

1.1.8 อุดมศึกษา หรือ สูงกว่า

1.2 อายุของหัวหน้าครัวเรือน แบ่งออกเป็น 5 ช่วงอายุ

1.2.1 ช่วงอายุตั้งแต่ 20 – 29 ปี

1.2.2 ช่วงอายุตั้งแต่ 30 – 39 ปี

1.2.3 ช่วงอายุตั้งแต่ 40 – 49 ปี

1.2.4 ช่วงอายุตั้งแต่ 50 – 59 ปี

1.2.5 ช่วงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

1.3 เพศของหัวหน้าครัวเรือน

1.3.1 หัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย

1.3.2 หัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิง

2. ปัจจัยด้านลักษณะการครอบครองเพื่อใช้ประโยชน์จากที่ดิน

2.1 ลักษณะการถือครองที่ดิน แบ่งออกเป็น 5 ลักษณะ คือ

2.1.1 การถือครองแบบเป็นเจ้าของที่ดินเองทั้งหมด

2.1.2 การถือครองที่ดินแบบเช่าเพื่อการเกษตรทั้งหมด

2.1.3 การถือครองแบบรัฐจัดสรรให้ทั้งหมด

2.1.4 การถือครองแบบได้มาฟรีทั้งหมด

2.1.5 การถือครองมากกว่าหนึ่งลักษณะ (เช่น มีการถือครองเป็นเจ้าของที่ดินเอง และเช่าบางส่วน เป็นต้น)

2.2 ขนาดการถือครองที่ดิน แบ่งออกเป็น 4 ขนาด คือ

2.2.1 ขนาดฟาร์มน้อยกว่า 10 ไร่

2.2.2 ขนาดฟาร์มตั้งแต่ 10 - 29 ไร่

2.2.3 ขนาดฟาร์มตั้งแต่ 30 - 59 ไร่

2.2.4 ขนาดฟาร์มตั้งแต่ 60 ไร่ขึ้นไป

3. ปัจจัยทางด้านทำเลที่ตั้ง

3.1 จำแนกทำเลที่ตั้งตามภูมิศาสตร์ แบ่งออกเป็น 4 ภูมิภาค

3.1.1 ภาคเหนือ

3.1.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3.1.3 ภาคกลาง

3.1.4 ภาคใต้

3.2 จำแนกตามเขตพื้นที่ชลประทาน

3.2.1 นอกเขตชลประทาน

3.2.2 ในเขตชลประทาน

4. ปัจจัยด้านกิจกรรมการผลิตทางการเกษตร

4.1 ปลูกข้าวเป็นหลัก

4.2 ปลูกพืชไร่เป็นหลัก

4.3 ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นเป็นหลัก

4.4 ปลูกผักและไม้ดอกเป็นหลัก

4.5 ทำปศุสัตว์เป็นหลัก

4.6 เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นหลัก

4.7 กิจกรรมทางการเกษตรแบบผสมผสาน

5. ปัจจัยด้านอื่นๆ โครงสร้างครัวเรือนเกษตร (สัดส่วนฟุ้งฟิง) และ โอกาสในการเข้า
อบรมวิชาการทางการเกษตร

5.1 สัดส่วนพึงพิง แบ่งออกเป็น 5 ช่วง คือ

5.1.1 สัดส่วนพึงพิงเท่ากับ 0

5.1.2 สัดส่วนพึงพิงมากกว่า 0 แต่น้อยกว่า 0.5

5.1.3 สัดส่วนพึงพิงตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปแต่น้อยกว่า 0.75

5.1.4 สัดส่วนพึงพิงตั้งแต่ 0.75 ถึง 1.00

5.2 การเข้ารับอบรมวิชาการทางการเกษตร

5.2.1 เคยเข้าร่วมการอบรม

5.2.2 ไม่เคยเข้าร่วมการอบรม

การกระจายรายได้

การวัดการกระจายรายได้ ในการศึกษาครั้งนี้จะใช้ดัชนีวัดการกระจายได้ 2 วิธีการ คือ การวัดโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์จินี (Gini coefficient) และค่าดัชนีของเชอร์ร็อก (Shorrocks index) และได้แบ่งการวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ (Income inequality decomposition method) ซึ่งสามารถแบ่งการวิเคราะห์ได้ 2 วิธี คือ การวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบทางประชากร (Population – decomposition method) การวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบด้วยวิธีนี้จะใช้ ค่าดัชนีของเชอร์ร็อก (Shorrocks index) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ส่วนการวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบทางรายได้ (Income – decomposition method) นั้นจะใช้ค่าสัมประสิทธิ์จินีเทียม (Pseudo factor Gini coefficient) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ความแตกต่างของการกระจายรายได้ตามแหล่งที่มาของรายได้ โดยจะจำแนกความไม่เท่าเทียมกัน ตามการวิเคราะห์ทั้ง 2 วิธี ดังนี้

1. การวิเคราะห์องค์ประกอบทางประชากร (Population – decomposition method)

การแบ่งองค์ประกอบเพื่อการศึกษาในส่วนนี้นั้นจะแบ่งตาม ลักษณะของปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบของครัวเรือนเพื่อการวิเคราะห์หาดัชนีชี้วัดความยากจนของครัวเรือนเกษตร คือ แบ่งการวิเคราะห์ตามลักษณะ หัวหน้าครัวเรือน ลักษณะการถือครองที่ดินและขนาดการถือครองที่ดิน กิจกรรมการผลิตทางการเกษตร ทำเลที่ตั้ง และอื่นๆ ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น

2. การวิเคราะห์องค์ประกอบทางรายได้ (Income – decomposition method)

การศึกษาในครั้งนี้ได้แบ่งแหล่งที่มาของรายได้ออกเป็น 4 แหล่ง ได้แก่

2.1 รายได้เงินสดเกษตรในฟาร์ม คือ รายได้จากการทำงานกิจกรรมหลัก 7 กิจกรรมหลักที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น

2.2 รายได้เงินสดการเกษตรอื่นๆในฟาร์ม คือ รายได้จากค่าเช่าเครื่องมือทางการเกษตรในฟาร์ม ขายพันธุ์พืช ขายพันธุ์สัตว์ ขายที่ดินทางการเกษตร ขายทรัพย์สินอื่นๆ แปรรูปเกษตรจากผลผลิตในฟาร์ม (เบื้องต้น)

2.3 รายได้เงินสดการเกษตรอื่นๆนอกฟาร์ม คือ ครัวเรือนไปรับจ้างการเกษตร นำสัตว์ไปรับจ้างการเกษตร นำสัตว์ไปรับจ้างผสมพันธุ์ นำเครื่องมือไปรับจ้างการเกษตร นำพาหนะรับจ้างขนผลผลิตการเกษตร ได้รับเงินช่วยเหลือด้านการเกษตร ทำหัตถกรรมและอุตสาหกรรมครัวเรือน

2.4 รายได้เงินสดนอกภาคการเกษตรในฟาร์ม คือ รายได้จากกิจกรรมต่างๆจากการค้าขายและให้บริการ แต่อยู่ในพื้นที่ที่ทำการเกษตรของตน

2.5 รายได้เงินสดนอกเกษตรนอกฟาร์ม คือ รายได้จากการนำสมาชิกไปรับจ้างกิจกรรมนอกการเกษตร เช่น เงินเดือน เงินพนัน มรดก ฯลฯ

การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative analysis)

การวิเคราะห์ในส่วนนี้นั้น จะเป็นการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของโอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจน โดยใช้แบบจำลองสมการถดถอยโลจิสต์ (Logistic regression analysis) มีกระบวนการสร้างแบบจำลองดังนี้

ขั้นตอนการสร้างแบบจำลอง

1. ศึกษาและวิเคราะห์จากบทความและงานวิจัยถึงปัจจัยต่างๆที่น่าจะส่งผลกระทบต่อภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตรกร พบว่ามีปัจจัยต่างๆที่ใช้ในการวิเคราะห์ดังนี้ ลักษณะหัวหน้าครัวเรือน ลักษณะการถือครองที่ดินและขนาดการถือครองที่ดิน กิจกรรมการผลิตทางการเกษตร ทำเลที่ตั้ง และอื่นๆ โดยการศึกษาครั้งนี้ได้เพิ่มในส่วนของเครื่องมือทางการเงิน (สัดส่วนทางการเงิน) เพื่อใช้วิเคราะห์หาเครื่องมือที่เหมาะสมในการตรวจสอบข้อมูลด้านการเงินที่สามารถสะท้อนถึงโอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจนมากที่สุด

2. กำหนดตัวแปรที่ต้องการศึกษา จำแนกตามปัจจัยต่างๆได้ดังนี้

2.1 ลักษณะหัวหน้าครัวเรือน

- 2.2.1 ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (EDU) มีหน่วยเป็นปี

- 2.2.2 อายุของหัวหน้าครัวเรือน (AGE) มีหน่วยเป็นปี และเพิ่มข้อสมมติฐานที่ว่าระดับอายุที่สูงขึ้นระดับหนึ่งแล้วจะมีผลต่อความเป็นอยู่ของครัวเรือนในทางที่ลดลง จึงกำหนดให้อายุยกกำลังสอง หรือ (AGE^2) เป็นตัวแปรอีกหนึ่งตัว

- 2.2.3 เพศของหัวหน้าครัวเรือน (SEX) เป็นตัวแปร Dummy โดยให้เพศหญิงเป็น 0 เพศชาย เป็น 1

2.2 ลักษณะการครอบครองที่ดิน

2.2.1 ลักษณะการถือครองที่ดินที่เป็นเจ้าของทั้งหมด (OWN) หน่วยเป็นไร่

2.2.2 ลักษณะการถือครองที่ดินที่เช่ามาเพื่อการเกษตรทั้งหมด (RENT) หน่วยเป็นไร่

2.2.3 ลักษณะการถือครองที่ดินที่รัฐจัดสรรให้เพื่อการเกษตรทั้งหมด (G) หน่วยเป็นไร่

2.2.4 ลักษณะการถือครองที่ดินที่ได้ฟรีเพื่อการเกษตรทั้งหมด (FREE) หน่วยเป็นไร่

2.2.5 ลักษณะการถือครองที่ดินมากกว่าหนึ่งประเภท (MIX) หน่วยเป็นไร่

2.2.6 ขนาดการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตร (F_SIZE) หน่วยเป็นไร่

2.3 ปัจจัยทางด้านทำเลที่ตั้ง จำแนกตามภูมิศาสตร์ และ เขตชลประทาน

2.3.1 ปัจจัยด้านทำเลที่ตั้ง จำแนกตามภูมิศาสตร์ เป็น ค่า Dummy โดยให้ครัวเรือนในภาคเหนือเป็นฐานในการเปรียบเทียบและไม่ปรากฏในสมการ และตัวแปรที่ปรากฏในสมการได้แก่

ก. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (FD2)

ข. ภาคกลาง (FD3)

ค. ภาคใต้ (FD4)

2.3.2 เขตชลประทาน (R_NW) เป็นค่า Dummy โดยให้ครัวเรือนเกษตรที่มีพื้นที่การเกษตรอยู่ในเขตชลประทานมากกว่าร้อยละ 50 (ในเขตชลประทาน) เป็น 0 และไม่ปรากฏในสมการ ตัวแปรที่ปรากฏในสมการ คือ เขตพื้นที่ทางการเกษตรที่มีพื้นที่ทางการเกษตรอยู่ในเขตชลประทานน้อยกว่าร้อยละ 50 (นอกเขตชลประทาน) มีค่าเป็น 1

2.4 กิจกรรมการผลิตทางการเกษตร เป็นตัวแปร Dummy โดยให้กิจกรรมการผลิตแบบผสมผสานเป็นฐานเปรียบเทียบและไม่ปรากฏในสมการ และตัวแปรที่ปรากฏในสมการได้แก่

2.4.1 กิจกรรมการผลิตทางการเกษตรปลูกข้าวเป็นหลัก (FD1)

2.4.2 กิจกรรมการผลิตทางการเกษตรปลูกพืชไร่เป็นหลัก (FD2)

2.2.3 กิจกรรมการผลิตทางการเกษตรปลูกไม้ผลและไม่ยืนต้นเป็นหลัก(FD3)

2.2.4 กิจกรรมการผลิตทางการเกษตรปลูกผักและไม้ดอกไม้ประดับเป็นหลัก (FD4)

2.2.5 กิจกรรมการผลิตทางการเกษตรทำปศุสัตว์เป็นหลัก (FD5)

2.2.6 กิจกรรมการผลิตทางการเกษตรเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นหลัก (FD6)

2.5 ปัจจัยด้านอื่นๆ (ปัจจัยทางด้านโครงสร้างครัวเรือนเกษตรกร (สัดส่วนฟุ้งฟิง) และ การเข้าอบรมวิชาการทางการเกษตร)

2.5.1 การเข้าอบรมวิชาการทางการเกษตร (TRAIN) เป็นตัวแปร Dummy โดยครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่ได้เข้ารับการอบรมเป็นฐานเปรียบเทียบให้เป็น 0 และไม่ปรากฏในสมการ และตัวแปรที่ครัวเรือนที่ได้มีโอกาสเข้ารับการอบรมปรากฏในสมการ เป็น 1

2.5.2 สัดส่วนฟุ้งฟิง ไม่มีหน่วย (DE_RA)

2.6 อัตราส่วนทางการเงิน

2.6.1 Current ratio (CR)

2.6.2 Total asset turn over (TAT)

2.6.3 Fixed asset turnover (FAT)

2.6.4 Debt to equity ratio (DR)

2.6.5 Debt to total asset (DA)

2.6.6 Return to equity (ROE)

2.6.7 Return to asset (ROA)

2.6.8 Gross profit margin (GPM)

2.6.9 Operation profit margin (OPM)

2.6.10 Net profit margin (NPM)

3. ตรวจสอบความเหมาะสมของตัวแปร และวิเคราะห์ผลที่ได้

บทที่ 4

ผลและวิจารณ์

สภาพทั่วไปของครัวเรือนเกษตรไทย ปีเพาะปลูก 2547/48

ข้อมูลในการศึกษานี้ เป็นข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม ครัวเรือนเกษตร ปีเพาะปลูก 257/48 โดยมีจำนวนครัวเรือนที่ทำการศึกษทั้งสิ้น 11,612 ครัวเรือน ประกอบไปด้วยภาคเหนือ 2,517 ครัวเรือน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 4,924 ครัวเรือน ภาคกลาง 2,819 ครัวเรือน และภาคใต้ 1,352 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 21.68 42.40 24.48 และ 11.64 ตามลำดับ

จากตารางที่ 6 แสดงถึงลักษณะทั่วไปของครัวเรือน จำแนกเป็นตามภูมิภาค พบว่ารายได้สุทธิเฉลี่ยทั้งหมดของครัวเรือนเกษตร ภาคใต้มีรายได้สุทธิเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามลำดับ โดยมีรายได้สุทธิเฉลี่ยเท่ากับ 40,242.84 36,216.59 25,714.01 และ 21,232.79 บาท/คน/ปี ตามลำดับ โดยในแต่ละภาคนั้นมีขนาดครัวเรือนที่ใกล้เคียงกัน คือมีจำนวนครัวเรือนละประมาณ 4-5 คน และในแต่ละครัวเรือนมีจำนวนแรงงานที่สามารถทำงานได้ตามกฎหมาย (พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน ในหมวดที่ 4 การใช้แรงงานเด็ก มาตราที่ 44 “ห้ามมิให้นายจ้าง จ้างเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีเป็นลูกจ้าง”) มีจำนวนครัวเรือนละประมาณ 3 คน เมื่อพิจารณาโครงสร้างของครัวเรือนโดยรวม เทียบสัดส่วนของจำนวนแรงงานที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ตามกฎหมายต่อจำนวนคนในครัวเรือนทั้งหมดพบว่า สัดส่วนพึ่งพิงอยู่ในระดับประมาณร้อยละ 30 – 36 ของครัวเรือน หมายความว่า หากครัวเรือนตามที่ได้อธิบายไปข้างต้นว่าในทุกๆภาคนั้น มีขนาดครัวเรือนประมาณ 4-5 คนต่อครัวเรือน จะมีจำนวนแรงงานที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ประมาณ 1-2 คนต่อครัวเรือนโดยประมาณ

ลักษณะหัวหน้าครัวเรือน จากตารางที่ 6 แสดงถึง อายุของหัวหน้าครัวเรือน เพศของหัวหน้าครัวเรือน และระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า อายุของหัวหน้าครัวเรือนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 52-54 ปี และหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่จะเป็น เพศชาย คิดเป็นร้อยละ 85.32 เมื่อ

ตารางที่ 6 ลักษณะทั่วไปของครัวเรือนเกษตร ปีเพาะปลูก 2547/48

รายการ	ภาคเหนือ	ภาค			ทั้งประเทศ
		ตะวันออก	ภาคกลาง	ภาคใต้	
รายได้สุทธิทั้งหมด (บาท/คน/ปี)	25,714.01	21,232.79	36,216.59	40,242.84	28,055.05
จำนวนครัวเรือนเกษตร (ครัวเรือน)	2517	4924	2819	1352	11612
ขนาดครัวเรือนเฉลี่ย (คน/ครัวเรือน)	4.42	5.17	4.81	4.98	4.90
ขนาดแรงงานเฉลี่ย (คน/ครัวเรือน)	2.95	3.13	3.12	3.14	3.09
สัดส่วนฟุ้งฟิง (ร้อยละ)	30.03	36.39	32.59	33.62	33.77
อายุหัวหน้าครัวเรือนเฉลี่ย (ปี)	52	53	53	54	53
เพศของหัวหน้าครัวเรือน (ร้อยละ)					
หญิง	9.42	15.80	19.51	10.36	14.68
ชาย	90.58	84.20	80.49	89.64	85.32
รวม	100	100	100	100	100
การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (ร้อยละ)					
ไม่รู้หนังสือ	6.83	2.52	1.92	2.37	3.29
ประถมศึกษาชั้นปีที่ 4	59.32	66.92	63.28	56.43	63.17
ประถมศึกษาชั้นปีที่ 6	13.87	15.64	14.15	14.94	14.81
มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3	6.56	6.19	7.95	9.47	7.08
มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6	4.65	4.00	4.19	5.92	4.41
อาชีวศึกษา	1.15	0.87	1.95	3.40	1.49
อุดมศึกษา	0.95	0.71	0.71	1.41	0.84
ไม่รู้หนังสือ	6.83	2.52	1.92	2.37	3.29
อื่นๆ (อ่านออกเขียนได้, นอกกระบบการศึกษา)	6.67	3.15	5.85	6.07	4.91
รวม	100	100	100	100	100

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

พิจารณาในภาพรวมทั้งประเทศ ภาคกลางเป็นภาคที่หัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 19.51 ของครัวเรือน 2,819 ครัวเรือนในเขตภาคกลาง ระดับการศึกษาจะกระจุกตัวอยู่ที่ระดับชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 โดยภาคเหนือมีจำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่ไม่รู้หนังสือมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 6.81 ส่วนภาคใต้ เป็นภาคที่หัวหน้าครัวเรือนมีการศึกษาในระดับสูงสุดที่ทำการศึกษาคั้งนี้คือระดับชั้นอุดมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 1.41

การแจกแจงครัวเรือนและรายได้ครัวเรือนเกษตร

ในส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์ทางตรงที่มีผลต่อรายได้ของครัวเรือนเกษตร ซึ่งประกอบไปด้วย ขนาดฟาร์ม การถือครองที่ดิน กิจกรรมการผลิต และการรับน้ำชลประทาน

การแจกแจงครัวเรือนเกษตรและรายได้สุทธิตามขนาดฟาร์ม

ที่ดินเป็นปัจจัยที่สำคัญในการทำการผลิตทางการเกษตร เพราะฉะนั้นการที่ครัวเรือนมีขนาดการถือครองที่ดินที่แตกต่างกันย่อมส่งผลต่อการผลิต และรายได้สุทธิของครัวเรือนเกษตรด้วย ในการศึกษาคั้งนี้ได้แบ่งขนาดฟาร์มออกเป็น 4 ขนาด ดังตารางที่ 7 ประกอบไปด้วย ขนาดฟาร์มน้อยกว่า 10 ไร่ ขนาดฟาร์ม 10-29 ไร่ ขนาดฟาร์ม 30-59 ไร่ และขนาดฟาร์มมากกว่า 60 ไร่ขึ้นไป ในภาพรวมทั้งประเทศพบว่าครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่มีขนาดฟาร์มเพื่อทำการเกษตรมากที่สุดที่ขนาดฟาร์ม 10-29 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 48.18 รองลงมาคือ ขนาดฟาร์มไม่เกิน 10 ไร่ และขนาดฟาร์ม 30-59 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 25.26 และ 20.92 ตามลำดับ ในระดับภูมิภาคพบว่าครัวเรือนเกษตรทุกภาคมีขนาดการถือครองที่ดินสอดคล้องกับในภาพรวมทั้งประเทศ คือ มีขนาดฟาร์มมากที่สุดอยู่ที่ขนาดฟาร์ม 10-29 ไร่ รองลงมาคือ ขนาดฟาร์มไม่เกิน 10 ไร่ และ ขนาดฟาร์ม 30 -59 ไร่ ตามลำดับ พิจารณาตามขนาดการถือครองสองอันดับแรก (มากกว่า 60 ไร่ และ น้อยกว่า 10 ไร่) ได้แสดงไว้ที่ภาคผนวกที่ 1

เมื่อพิจารณารายได้ของฟาร์มสุทธิเฉลี่ยตามขนาดของฟาร์ม พบว่า ในภาพรวมทั้งประเทศ รายได้สุทธิเฉลี่ยมากที่สุดจะอยู่ในขนาดฟาร์มขนาดใหญ่ (มากกว่า 60 ไร่ขึ้นไป) ประมาณ 44,131.76 บาทต่อคน และ รายได้สุทธิเฉลี่ยน้อยที่สุดจะอยู่ในกลุ่มของขนาดฟาร์มที่มีขนาดน้อยกว่า 10 ไร่ เมื่อพิจารณาในระดับภูมิภาคพบว่าทิศทางการสอดคล้องกับภาพรวมทั้งประเทศเช่นกัน คือ รายได้สุทธิเฉลี่ยมากที่สุดจะอยู่ในกลุ่มของขนาดฟาร์มที่มีขนาดมากกว่า 60 ไร่ขึ้นไป

ตารางที่ 7 จำนวนร้อยละครัวเรือนเกษตร และรายได้สุทธิฟาร์มเฉลี่ย จำแนกตามขนาดการถือครองที่ดิน

ขนาดการถือครองที่ดิน	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคกลาง	ภาคใต้	ทั่วประเทศ
ร้อยละครัวเรือน (%)					
ไม่เกิน 10 ไร่	31.98	20.69	26.32	27.14	25.26
10 – 29 ไร่	42.35	54.81	40.94	50.00	48.18
30 – 59 ไร่	19.27	20.67	23.73	19.01	20.92
มากกว่า 60 ไร่ขึ้นไป	6.40	3.82	9.01	3.85	5.64
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
รายได้เฉลี่ย (บาท/คน)					
ไม่เกิน 10 ไร่	23,194.00	19,716.78	33,749.12	29,288.05	25,418.73
10 – 29 ไร่	23,565.70	20,401.73	33,949.82	39,454.63	26,100.94
30 – 59 ไร่	29,897.41	22,300.47	37,576.10	54,243.49	31,404.33
มากกว่า 60 ไร่ขึ้นไป	39,936.00	35,599.50	50,142.53	58,609.54	44,131.76

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

และรายได้สุทธิเฉลี่ยน้อยที่สุดในแต่ละภาคก็จะอยู่ในกลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่มีขนาดฟาร์มน้อยกว่า 10 ไร่ ในขนาดฟาร์มที่มีขนาดฟาร์มน้อยกว่า 10 ไร่ นั้น ครัวเรือนเกษตรในภาคกลางมีรายได้สุทธิเฉลี่ยมากที่สุด 33,749.12 บาทต่อคนและครัวเรือนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้สุทธิเฉลี่ยน้อยที่สุด 19,716.78 บาทต่อคน ส่วนขนาดฟาร์มที่มีขนาดมากกว่า 60 ไร่ ครัวเรือนเกษตรในภาคใต้มีรายได้สุทธิเฉลี่ยมากที่สุด 58,609.54 บาทต่อคน และน้อยที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือมีรายได้สุทธิเฉลี่ย 35,599.50 บาทต่อคน (ดังตารางที่ 7)

การแจกแจงครัวเรือนเกษตรและรายได้สุทธิตามลักษณะการถือครองที่ดิน

ลักษณะการถือครองที่ดิน เป็นการแสดงถึงสิทธิและอำนาจในการจัดการทรัพยากรที่ดิน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการผลิตการเกษตร ถ้าครัวเรือนเกษตรใดมีสิทธิในที่ดินนั้นมากก็อาจจะมีการจัดการที่ดินให้มีประสิทธิภาพมาก ก็ย่อมส่งผลถึงความแตกต่างต่อรายได้สุทธิครัวเรือนของเกษตรกรด้วย

ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งลักษณะการถือครองออกเป็น 5 ลักษณะ คือ การถือครองแบบเป็นเจ้าของที่ดินเองทั้งหมด รัฐจัดสรรให้ทั้งหมด เช่าเพื่อทำการเกษตรทั้งหมด ได้ที่ดินมาเปล่าเพื่อทำการเกษตรทั้งหมด และการถือครองที่มีการถือครองมากกว่า 1 ประเภทขึ้นไป ซึ่งในภาพรวมทั้งประเทศนั้นร้อยละ 47.73 จะเป็นการถือครองมากกว่า 1 ประเภทมากที่สุด รองลงมาคือ การถือครองที่เป็นเจ้าของที่ดินเองทั้งหมดและลักษณะการถือครองที่รัฐจัดสรรให้ทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 39.74 และ 8.42 ตามลำดับ ส่วนในระดับภูมิภาค ครัวเรือนเกษตรในเขตภาคเหนือมีลักษณะการถือครองมากกว่า 1 ประเภทมากที่สุด รองลงมาคือ การถือครองที่ดินเป็นของตนเองทั้งหมด และ การถือครองที่ดินที่รัฐจัดสรรให้ทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 57.13 29.12 และ 8.12 ตามลำดับ ครัวเรือนเกษตรในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีลักษณะการถือครองมากกว่า 1 ประเภทมากที่สุด รองลงมาคือ การถือครองที่ดินเป็นของตนเองทั้งหมด และ การถือครองที่ดินที่รัฐจัดสรรให้ทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 43.83 44.19 และ 8.47 ตามลำดับ ครัวเรือนเกษตรในเขตภาคกลางมีลักษณะการถือครองมากกว่า 1 ประเภทมากที่สุด รองลงมาคือ การถือครองที่ดินเป็นของตนเองทั้งหมด และ การถือครองที่ดินที่รัฐจัดสรรให้ทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 57.13 29.12 และ 8.12 ตามลำดับ ครัวเรือนเกษตรในเขตภาคใต้มีลักษณะการถือครองที่ดินเป็นของตนเองทั้งหมดมากที่สุด รองลงมาคือ การถือครองมากกว่า 1 ประเภท และ การถือครองที่ดินที่รัฐจัดสรรให้ทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 51.18 37.20 และ 9.32 ตามลำดับ ดังตารางที่ 8 ส่วนการพิจารณาตามลักษณะการถือครองได้แสดงไว้ที่ ภาคผนวกที่ 2

สำหรับรายได้สุทธิเฉลี่ยนั้นพบว่าในภาพรวมทั้งประเทศการถือครองแบบเช่าเพื่อทำการเกษตรทั้งหมดนั้นมีรายได้สุทธิเฉลี่ยมากที่สุด 29,937.43 บาทต่อคน รองลงมาคือ การถือครองที่เป็นเจ้าของเองทั้งหมดและการถือครองมากกว่า 1 ประเภท มีรายได้สุทธิเฉลี่ย 29,862.06 และ 27,438.86 บาทต่อคน ตามลำดับ ในระดับภูมิภาค รายได้สุทธิเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรในเขตภาคเหนือมาจากลักษณะการถือครองที่ดินที่เป็นของตนเองมากที่สุด รองลงมาคือลักษณะการถือครองมากกว่า 1 ประเภท และ ลักษณะการถือครองที่ดินที่รัฐจัดสรรให้ทั้งหมด โดยมีรายได้สุทธิ

ตารางที่ 8 จำนวนร้อยละครัวเรือนเกษตร และรายได้สุทธิฟาร์มเฉลี่ยต่อคนตามลักษณะการถือครอง

ลักษณะการถือครองที่ดิน	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		ภาคใต้	ทั่วประเทศ
		ภาคตะวันออก	ภาคกลาง		
ร้อยละครัวเรือน (%)					
ของตนเองทั้งหมด	29.12	43.83	32.49	51.18	38.74
รัฐจัดสรรให้ทั้งหมด	8.42	8.47	7.91	9.32	8.42
เช่าเพื่อทำการเกษตรทั้งหมด	0.95	0.28	5.78	0.15	1.75
ได้ที่ดินมาเปล่าเพื่อการเกษตรทั้งหมด	4.37	3.23	3.26	2.14	3.36
ลักษณะการถือครองมากกว่า 1 ประเภท	57.13	44.19	50.55	37.20	47.73
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
รายได้สุทธิเฉลี่ย (บาท/คน)					
ของตนเองทั้งหมด	29,304.76	22,759.13	40,547.76	38,458.21	29,862.06
รัฐจัดสรรให้ทั้งหมด	22,592.64	22,234.18	28,289.19	40,903.19	26,097.74
เช่าเพื่อทำการเกษตรทั้งหมด	19,382.53	11,765.21	32,667.30	61,316.67	29,937.43
ได้ที่ดินมาเปล่าเพื่อการเกษตรทั้งหมด	16,071.71	17,977.64	24,397.46	30,618.14	19,894.43
ลักษณะการถือครองมากกว่า 1 ประเภท	25,187.10	19,825.94	35,842.10	43,003.74	27,438.86

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงาน

เศรษฐกิจการเกษตร (2547)

เฉลี่ยเท่ากับ 29,304.76 25,187.10 และ 22,592.64 ตามลำดับ ครัวเรือนเกษตรในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้สุทธิเฉลี่ยจากลักษณะการถือครองที่ดินที่เป็นของตนเองทั้งหมดมากที่สุด รองลงมาคือ การถือครองที่ดินที่รัฐจัดสรรให้ทั้งหมด และการถือครองที่ดินมากกว่า 1 ประเภท โดยมีรายได้สุทธิเฉลี่ยเท่ากับ 22,759.13 22,234.18 และ 19,825.94 ตามลำดับ ครัวเรือนเกษตรในเขตภาคกลางมีรายได้สุทธิเฉลี่ยจากลักษณะการถือครองที่ดินที่เป็นของตนเองทั้งหมดมากที่สุด รองลงมาคือ ลักษณะการถือครองที่ดินที่ถือครองมากกว่า 1 ประเภท และลักษณะการถือครองที่เช่าเพื่อการเกษตรทั้งหมด โดยมีรายได้สุทธิเฉลี่ยเท่ากับ 40,547.76 35,842.10 และ 32,667.39 ตามลำดับ และ ครัวเรือนเกษตรในเขตภาคใต้มีรายได้สุทธิเฉลี่ยจากลักษณะการถือครองที่ดินจากการเช่าที่ดินเพื่อการเกษตรทั้งหมดมากที่สุด รองลงมาคือ ลักษณะการถือครองที่ดินที่มากกว่า 1 ประเภท และ การถือครองที่ดินที่รัฐจัดสรรให้ทั้งหมด โดยมีรายได้สุทธิเฉลี่ยเท่ากับ 61,316.67 43,003.74 และ 40,903.19 ตามลำดับ ดังตารางที่ 8

การแจกแจงครัวเรือนและรายได้สุทธิตามกิจกรรมการผลิต

กิจกรรมการผลิต เป็นปัจจัยที่แสดงถึงความแตกต่างในการจัดการที่ดิน การตัดสินใจในการทำการเกษตรของเกษตรกรในแต่ละครัวเรือนจะมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในการผลิตและประสิทธิภาพของเกษตรกร บางครัวเรือนอาจจะทำการเกษตรโดยการปลูกพืชชนิดใดชนิดหนึ่งเพียงอย่างเดียว หรือบางครัวเรือนอาจมีการทำกิจกรรมการเกษตรแบบผสมหลายกิจกรรมก็ได้ ถ้าเกษตรกรตัดสินใจเลือกกิจกรรมการผลิตที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมแล้วก็จะสามารถทำให้รายได้ของครัวเรือนเกษตรเพิ่มขึ้นได้ เพราะฉะนั้นเพื่อให้เห็นความแตกต่างในกิจกรรมการผลิตต่างๆ ที่เกษตรกรเลือกทำการผลิต ในการศึกษาจึงแบ่งกิจกรรมการผลิตออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ทั้งหมด 7 ประเภท โดยใช้รายได้ที่เป็นตัวเงินของแต่ละกิจกรรมการผลิตเป็นตัวแบ่งประเภท คือ ถ้ารายได้สุทธิของกิจกรรมการเกษตรประเภทใดประเภทหนึ่ง ทำรายได้ให้ครัวเรือนมากกว่า ร้อยละ 50 ขึ้นไปจะถือว่าครัวเรือนนั้นมีการประกอบกิจกรรมการเกษตรประเภทนั้นเป็นหลัก ส่วนครัวเรือนใดที่มีรายได้แต่ละกิจกรรมต่ำกว่า ร้อยละ 50 ของทุกๆกิจกรรมการผลิตก็จะถือว่าครัวเรือนนั้นเป็นครัวเรือนที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานหลายกิจกรรม

จากตารางที่ 9 ในภาพรวมทั้งประเทศนั้นกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรส่วนใหญ่ยังเป็นการปลูกข้าวเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 38.46 รองลงมาคือ กิจกรรมการเกษตรปลูกพืชไร่เป็นหลัก และกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 15.72 และ 15.60 ตามลำดับ ส่วนในแต่ละภาคต่างก็มีความแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของด้านภูมิศาสตร์ต่อกิจกรรมการผลิต แต่ส่วนใหญ่ข้าวยังเป็นพืชที่ในแต่ละภาคมักจะปลูกเป็นกิจกรรมหลักเป็นส่วนใหญ่ ครัวเรือนเกษตรในเขตภาคเหนือ นิยมที่จะปลูกข้าวเป็นกิจกรรมหลักมากที่สุด รองลงมาคือ พืชไร่ และ ผักและไม้ดอกไม้ประดับ คิดเป็นร้อยละ 37.5 21.97 และ 12.04 ตามลำดับ ครัวเรือนเกษตรในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นิยมที่จะปลูกข้าวเป็นหลักมากที่สุด รองลงมาคือ พืชไร่ และ กิจกรรมทางการเกษตรแบบผสมผสาน คิดเป็นร้อยละ 49.41 15.74 และ 10.42 ตามลำดับ ครัวเรือนเกษตรในเขตภาคกลาง นิยมที่จะปลูกข้าวมากที่สุด รองลงมาคือ พืชไร่ และ ไม้ผลและไม้ยืนต้น คิดเป็นร้อยละ 33.98 17.42 และ 17.10 ตามลำดับ

ตารางที่ 9 จำนวนร้อยละครัวเรือนเกษตร รายได้สุทธิเฉลี่ยต่อคนจำแนกตามกิจกรรมการผลิต

กิจกรรมการผลิต	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคกลาง	ภาคใต้	ทั่วประเทศ
ร้อยละครัวเรือน (%)					
ปลูกข้าวเป็นหลัก	37.50	49.41	33.98	9.69	38.46
ปลูกพืชไร่เป็นหลัก	21.97	15.74	17.42	0.44	15.72
ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นเป็นหลัก	11.32	3.21	17.10	65.61	15.60
ปลูกผักและไม้ดอกไม้ประดับเป็นหลัก	12.04	9.73	11.53	5.70	10.20
ทำปศุสัตว์เป็นหลัก	8.14	10.19	8.27	6.73	8.88
เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นหลัก	2.19	1.30	9.72	9.32	4.47
กิจกรรมการผลิตแบบผสมผสาน	6.83	10.42	1.99	2.51	6.67
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
รายได้สุทธิเฉลี่ย (บาท/คน)					
ปลูกข้าวเป็นหลัก	23,889.81	18,430.09	37,551.76	23,421.36	23,832.32
ปลูกพืชไร่เป็นหลัก	21,143.13	22,223.58	27,117.19	20,996.87	23,208.74
ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นเป็นหลัก	35,126.61	37,109.54	41,361.39	45,081.22	41,830.92
ปลูกผักและไม้ดอกไม้ประดับเป็นหลัก	25,232.75	20,957.13	32,270.14	28,633.75	25,655.90
ทำปศุสัตว์เป็นหลัก	34,944.52	26,504.65	52,860.48	33,536.66	34,759.74
เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นหลัก	33,617.38	34,313.77	32,129.41	39,073.74	34,242.36
กิจกรรมการผลิตแบบผสมผสาน	22,144.41	21,605.06	22,526.86	30,799.29	22,194.73

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

และครัวเรือนเกษตรในเขตภาคใต้นั้นนิยมที่จะปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นมากที่สุด รองลงมาคือ ข้าว และ เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ คิดเป็นร้อยละ 65.61 9.69 และ 9.32 ตามลำดับ ดังตารางที่ 9 ส่วนการพิจารณาตามกิจกรรมการผลิตได้แสดงไว้ที่ ภาคผนวกที่ 2

เมื่อพิจารณารายได้สุทธิเฉลี่ยตามกิจกรรมการผลิต ในภาพรวมทั้งประเทศนั้น รายได้สุทธิเฉลี่ยมากที่สุด 41,830 บาท ในกลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่ประกอบกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นเป็นหลัก รองลงมาคือ กิจกรรมการผลิตทางการเกษตรทำปศุสัตว์เป็นหลัก

และ กิจกรรมการผลิตทางการเกษตรเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นหลัก โดยมีรายได้เฉลี่ย 34,759.74 บาทต่อคน และ 34,242.36 บาทต่อคน ตามลำดับ รายได้สุทธิเฉลี่ยน้อยที่สุดจะอยู่ในกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรที่ประกอบกิจกรรมการผลิตแบบผสมผสาน 22,194.73 บาทต่อคน ในส่วนของระดับภูมิภาคนั้น ส่วนใหญ่รายได้สุทธิเฉลี่ยมากที่สุดจะอยู่ในกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรปลูกไม้ผล และ ไม้ยืนต้นเป็นหลัก ภาคเหนือมีรายได้สุทธิเฉลี่ยในกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรปลูกไม้ผล และ ไม้ยืนต้น 35,126.61 บาทต่อคน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 37,109.54 บาทต่อคน ภาคใต้ 45,081.22 บาทต่อคน เช่นเดียวกันกับในภาพรวมทั้งประเทศ ยกเว้น ภาคกลางที่รายได้สุทธิเฉลี่ยมากที่สุดอยู่ในกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรทำปศุสัตว์เป็นหลัก 52,860.48 บาทต่อคน (ตารางที่ 9)

การแจกแจงคร่าวเรือนและรายได้สุทธิตามการรับน้ำชลประทาน

ทรัพยากรน้ำเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งที่ใช้ในการเกษตร ทั้งนี้เพราะการได้รับน้ำในพื้นที่เพาะปลูกย่อมทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ในที่ดินอย่างเข้มข้นไปพร้อมๆ กับการยอมรับเทคโนโลยีสมัยใหม่ และในท้ายที่สุดจะมีผลต่อรายได้ทางการเกษตรของฟาร์ม ในการศึกษานี้จะแบ่งคร่าวเรือนตามลักษณะการรับน้ำชลประทานออกเป็น 2 ประเภท ประกอบไปด้วย พื้นที่ที่ได้รับน้ำชลประทาน และ พื้นที่ที่ไม่ได้รับน้ำชลประทาน คิดจากพื้นที่ทั้งหมดคร่าวเรือนที่มีสัดส่วนของพื้นที่ทางการเกษตรอยู่ในเขตชลประทานมากกว่าร้อยละ 50 ถือว่าเป็นพื้นที่รับน้ำชลประทาน และ ในทางกลับกันหากมีสัดส่วนของพื้นที่นอกเขตชลประทานมากกว่าร้อยละ 50 ถือว่าเป็นพื้นที่ที่ไม่ได้รับน้ำชลประทาน

จากตารางที่ 10 เมื่อพิจารณาภาพรวมทั้งประเทศพบว่าคร่าวเรือนเกษตรส่วนใหญ่พื้นที่ทางการเกษตรจะอยู่นอกเขตชลประทานมากกว่าในเขตชลประทาน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 76.20 และ 23.80 เมื่อพิจารณาในส่วนภูมิภาคก็มีผลสอดคล้องเช่นกัน คือ ในทุกๆภาคคร่าวเรือนเกษตรจะมีพื้นที่ทางการเกษตรอยู่นอกเขตชลประทานมากกว่าในเขตชลประทาน ยกเว้นคร่าวเรือนเกษตรในเขตภาคกลางที่คร่าวเรือนเกษตรมีพื้นที่ในเขตชลประทานมากกว่านอกเขตชลประทาน คิดเป็น ร้อยละ 52 และ 48 ตามลำดับ

ตารางที่ 10 จำนวนร้อยละครัวเรือนเกษตร และรายได้สุทธิเฉลี่ยต่อคนจำแนกตามการได้รับน้ำชลประทาน

รายการ	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคกลาง	ภาคใต้	ทั้งประเทศ
ร้อยละครัวเรือน (%)					
ไม่ได้รับน้ำชลประทาน	79.50	87.90	48.00	86.24	76.20
ได้รับน้ำชลประทาน	20.50	12.10	52.00	13.76	23.80
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
รายได้สุทธิ (บาท/คน)					
ไม่ได้รับน้ำชลประทาน	24,447.66	20,848.55	30,661.18	41,613.86	25,899.48
ได้รับน้ำชลประทาน	30,624.79	24,023.07	41,343.78	31,648.15	34,955.38

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

สำหรับรายได้สุทธิเฉลี่ย ในระดับภาพรวมทั้งประเทศพบว่ารายได้สุทธิเฉลี่ยมากที่สุดอยู่ในกลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่มีพื้นที่อยู่ในเขตพื้นที่ชลประทาน 34,955.38 บาทต่อคน และในส่วนของระดับภูมิภาคมีทิศทางที่สอดคล้องกับในระดับภาพรวมทั้งประเทศ ยกเว้นในภาคใต้ที่รายได้สุทธินั้นมากที่สุดนอกเขตพื้นที่ชลประทาน 41,343.15 บาทต่อคน (ดังตารางที่ 10) ส่วนการพิจารณาตามการได้รับน้ำชลประทานได้แสดงไว้ที่ ภาคผนวกที่ 2

การแจกแจงครัวเรือนตามองค์ประกอบของรายได้

จากตารางที่ 11 เป็นการแจกแจงแหล่งที่มาของรายได้ ซึ่งต่อเนื่องมาจากที่กล่าวไว้ข้างต้นถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อรายได้ของครัวเรือนเกษตร และในส่วนนี้จะเป็นการอธิบายถึงที่มาของรายได้ของครัวเรือนเกษตร ในภาพรวมทั้งประเทศนั้นรายได้ของครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่มาจาก เงินสดเกษตรในฟาร์ม รองลงมาคือ นอกเกษตรนอกฟาร์ม และเงินสดเกษตรอื่นนอกฟาร์ม คิดเป็นร้อยละ 58.92 28.99 และ 5.56 ตามลำดับ ในระดับภูมิภาคแหล่งที่มาของรายได้หลักของครัวเรือนเกษตรมีแหล่งที่มาของรายได้ส่วนใหญ่มาจากเงินสดเกษตรในฟาร์มเช่นเดียวกันกับในภาพรวมทั้งประเทศ อยู่ในช่วง ร้อยละ 45-65 และแหล่งที่มาของรายได้รองลงมาคือ รายได้จากนอกการเกษตรนอกฟาร์ม อยู่ในช่วงร้อยละ 23-39 (ดังตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 องค์ประกอบของรายได้สุทธิเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกร จำแนกตามแหล่งที่ตั้ง

รายการ	เงินสดเกษตรกร ในฟาร์ม	เงินสด เกษตรกรอื่นๆ ในฟาร์ม	เงินสด เกษตรกรอื่นๆ นอกฟาร์ม	นอกเกษตรกร ในฟาร์ม	นอกเกษตรกร นอกฟาร์ม
แหล่งรายได้ (บาท/คน)					
ภาคเหนือ	22,478.94	640.97	1,990.80	2,088.34	9,823.57
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	11,159.04	758.70	1,840.23	1,127.64	9,573.18
ภาคกลาง	43,831.52	682.93	2,760.07	2,549.44	16,944.28
ภาคใต้	32,490.59	1,494.09	3,058.64	2,528.04	11,896.53
เฉลี่ยทั่วประเทศ	23,688.19	804.60	2,233.17	1,820.33	11,654.55
ร้อยละตามแหล่งรายได้					
ภาคเหนือ	60.72	1.73	5.38	5.64	26.53
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	45.62	3.10	7.52	4.61	39.14
ภาคกลาง	65.65	1.02	4.13	3.82	25.38
ภาคใต้	63.13	2.90	5.94	4.91	23.11
เฉลี่ยทั่วประเทศ	58.92	2.00	5.56	4.53	28.99

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตรกร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ผลการวิเคราะห์ความยากจนของครัวเรือนเกษตร ปีเพาะปลูก 2547/48

การวิเคราะห์ในส่วนของความยากจนนี้จะแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประเภท คือ การวิเคราะห์ส่วนแรกจะเป็นการวิเคราะห์ภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตร และในส่วนที่สองจะเป็นการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อโอกาสที่ครัวเรือนเกษตรจะประสบปัญหาความยากจน โดยเครื่องมือในการวิเคราะห์ในส่วนแรกจะใช้ Poverty index ในการวิเคราะห์ และ ในส่วนที่สอง จะใช้การวิเคราะห์ Logistic regression analysis ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตร

การวิเคราะห์ภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตร ปีเพาะปลูก 2547/48 ได้ใช้เส้นความยากจน (เส้นความยากจน (Poverty line) คำนวณจากต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตเฉลี่ยของปัจเจกบุคคลในระดับครัวเรือนที่ประกอบด้วยค่าใช้จ่ายด้านอาหารและสินค้าบริการจำเป็นพื้นฐานอื่นๆ ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับวัดภาวะความยากจน ซึ่งเป็นระดับรายได้ต่ำที่สุดในการดำรงชีวิต การวิเคราะห์ความยากจนแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ความยากจนสัมบูรณ์ และ ความยากจนสัมพัทธ์ ในส่วนนี้ จะเป็นการวิเคราะห์ความยากจนสัมบูรณ์ ซึ่งเป็นการแสดงถึงจำนวนเงินที่บุคคลหนึ่งหรือครอบครัวหนึ่งจะต้องได้รับเพื่อให้มีปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับรักษาระดับมาตรฐานการครองชีพขั้นต่ำสุดไว้ได้ หากบุคคลหรือครัวเรือนมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนจะจัดกลุ่มบุคคลหรือครัวเรือนนี้อยู่ในกลุ่มบุคคลหรือครัวเรือนยากจน ส่วนบุคคลหรือครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่าเส้นความยากจนจะจัดกลุ่มบุคคลหรือครัวเรือนนี้อยู่ในกลุ่มบุคคลหรือครัวเรือนไม่ยากจน และความยากจนสัมพัทธ์จะอธิบายในส่วนของกระจายรายได้ ซึ่งการวัดความยากจนโดยวิธีนี้ จะใช้แสดงถึงสภาพที่ไม่สามารถรักษาระดับการครองชีพให้อยู่ในระดับที่ทัดเทียมผู้อื่นได้) ที่คำนวณขึ้นโดยสำนักประเมินผล (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ) เพื่อใช้อ้างอิงในการวิเคราะห์หาปัจจัยและองค์ประกอบของภาวะความยากจน โดยใช้ Poverty index ในการวิเคราะห์ และได้แบ่งปัจจัยต่างๆออกเป็น ปัจจัยด้านลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน ปัจจัยด้านลักษณะการถือครองที่ดิน และ ขนาดการถือครองที่ดิน ปัจจัยทางด้านทำเลที่ตั้ง ปัจจัยด้านกิจกรรมการผลิตทางการเกษตร และ ปัจจัยด้านอื่นๆ ประกอบไปด้วย โครงสร้างครัวเรือนเกษตร และการเข้ารับการอบรมทางวิชาการเกษตร

ผลการวิเคราะห์ภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตรจำแนกตามลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน

ผลการวิเคราะห์ภาวะความยากจนของครัวเรือนจำแนกตามลักษณะของหัวหน้าครัวเรือนพบว่า เมื่อจำแนกลักษณะของหัวหน้าครัวเรือนออกเป็น เพศชาย และเพศหญิงแล้ว จากจำนวนครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิงทั้งหมด 1,705 คนนั้น มีจำนวนครัวเรือนที่ยากจนทั้งสิ้น 730 ครัวเรือน หรือคิดเป็น ร้อยละ 42.82 ของจำนวนครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิงทั้งหมด ส่วนในกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชายนั้นมีทั้งหมด 9,907 ครัวเรือน มีจำนวนครัวเรือนยากจนทั้งสิ้น 3,918 ครัวเรือน หรือ คิดเป็นร้อยละ 39.55 ของจำนวนครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชายทั้งหมด หมายความว่า กลุ่มครัวเรือนเกษตรที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิงนั้นมีสัดส่วนครัวเรือนยากจนมากกว่า กลุ่มครัวเรือนเกษตรที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย เมื่อคำนวณโดยใช้หลักของ Foster-Greer-Thorbecke index (FGT index) พบว่ากลุ่มของหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชายนั้นมีค่า FGT มากกว่า กลุ่มที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิง (0.04677 และ 0.22088 ตามลำดับ) ซึ่งค่า FGT มีค่ามากแสดงว่า ครัวเรือนดังกล่าวมีภาวะความยากจนหรือความรุนแรงของความยากจนมากนั่นเอง และจากค่าดัชนีดังกล่าวนำไปคำนวณหาส่วนแบ่งภาวะความยากจนพบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่เป็นเพศชายมีส่วนแบ่งภาวะความยากจนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 82.53 (ดังตารางที่ 12)

ผลการวิเคราะห์ภาวะความยากจนของครัวเรือนจำแนกตามลักษณะของหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามช่วงอายุพบว่า ช่วงอายุที่มีค่าสัดส่วนของครัวเรือนยากจนต่อครัวเรือนทั้งหมดมากที่สุดคือกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือนที่มีช่วงอายุมากกว่า 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 43.29 รองลงมาอยู่ในช่วงอายุไม่เกิน 30 ปี และ ช่วงอายุ 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 42.28 และ 41.62 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาค่า FGT พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุอยู่ระหว่าง 41-50 ปี มีค่า FGT มากที่สุด รองลงมาคือ ช่วงอายุมากกว่า 60 ปี และ ช่วงอายุ 51-60 ปี (0.08789 0.07170 และ 0.6560 ตามลำดับ) และเมื่อนำค่าดัชนีดังกล่าวไปคำนวณหาส่วนแบ่งภาวะความยากจน คิดเป็นร้อยละ 33.08 26.98 และ 24.69 ตามลำดับ (ดังตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 การวิเคราะห์ภาวะความยากจนครัวเรือนเกษตร จำแนกตามลักษณะหัวหน้าครัวเรือน เพศ อายุ และ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ปีเพาะปลูก 2547/48

ลักษณะหัวหน้าครัวเรือน	จำนวนครัวเรือนทั้งหมด	จำนวนครัวเรือนยากจน	Headcount ratio	FGT index	ส่วนแบ่งภาวะความยากจน
เพศ					
เพศหญิง	1705	730	42.82	0.04677	17.47
เพศชาย	9907	3918	39.55	0.22088	82.53
ช่วงอายุ					
ไม่เกิน 30ปี	123	52	42.28	0.00179	0.67
31 – 40 ปี	1444	601	41.62	0.03873	14.58
41 – 50 ปี	3195	1203	37.65	0.08789	33.08
51 – 60 ปี	3452	1321	38.27	0.06560	24.69
มากกว่า 60 ปี	3398	1471	43.29	0.07170	26.98
ระดับการศึกษา					
ไม่ได้รับการศึกษา	382	258	67.54	0.25671	5.43
ประถมศึกษาปีที่ 4	7335	3065	41.79	0.26204	65.81
ประถมศึกษาปีที่ 6	1720	663	38.55	0.23144	12.57
มัธยมศึกษาปีที่ 3	822	251	30.54	0.42522	8.74
มัธยมศึกษาปีที่ 6	512	133	25.98	0.28924	3.15
อาชีวศึกษา	173	32	18.50	0.11459	0.30
อุดมศึกษา	98	15	15.31	0.78118	0.96
อื่นๆ	570	231	40.53	0.16041	3.04
ทั่วประเทศ	11612	4648	40.03	0.253353	100.00

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ผลการวิเคราะห์ภาวะความยากจนของครัวเรือนจำแนกตามลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน จำแนกตามระดับการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษาที่มีค่าสัดส่วนของครัวเรือนยากจนต่อครัวเรือนทั้งหมดมากที่สุด คือ กลุ่มของหัวหน้าครัวเรือนที่ไม่ได้รับการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 67.54 รองลงมา คือ ชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 และ อื่นๆ (เป็นการศึกษานอกระบบ, ศึกษาด้วยตัวเอง หรือ ไม่ใช่ระดับการศึกษาดังได้กล่าวมาข้างต้น) คิดเป็นร้อยละ 41.79 และ 40.53 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาค่า

FGT พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษา มีค่า FGT มากที่สุด รองลงมาคือ มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 และ มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 (0.78118 0.42522 และ 0.28924 ตามลำดับ) และเมื่อนำค่าดัชนีดังกล่าวไปคำนวณหาส่วนแบ่งภาวะความยากจน พบว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาในชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 มีส่วนแบ่งความยากจนมากที่สุด รองลงมาคือ หัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาในชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 และ หัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 65.81 12.57 และ 8.74 ตามลำดับ (ดังตารางที่ 12)

จากผลการวิเคราะห์ในส่วนของปัจจัยทางด้านหัวหน้าครัวเรือนที่ส่งผลกระทบต่อความยากจน เนื่องจากหัวหน้าครัวเรือน เป็นผู้ซึ่งเป็นที่ยอมรับ และเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในด้านต่างๆของครัวเรือน พบว่ากลุ่มของครัวเรือนที่ยากจนหัวหน้าครัวเรือนมักจะเป็นเพศชาย เนื่องจากเพศชายจะสูญเสียรายได้จากกิจกรรมที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้มากกว่าเพศหญิง เช่น การดื่มสุรา และ สูบบุหรี่ เป็นต้น ในด้านของช่วงอายุที่ส่งผลกระทบต่อภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตร พบว่าช่วงอายุ 41-50 ปี ส่งผลมากที่สุด อาจเนื่องมาจาก ในช่วงต้นของวัยทำงานคือช่วงอายุประมาณไม่เกิน 30 ปี นั้น การยอมรับเทคโนโลยี และการเรียนรู้เทคนิคในการผลิต สามารถที่จะพัฒนาองค์ความรู้ได้มาก เพราะทั้งสุขภาพและภาระทางครอบครัวยังมีไม่มากนัก และพอเข้าสู่ช่วงวัย 41-50 ปี เป็นช่วงรอยต่อระหว่างปลายของวัยทำงานกับวัยทำงาน แม้ประสบการณ์มีมากกว่าคนในวัยที่มีช่วงอายุที่ต่ำกว่า แต่ประเด็นในด้านของการรับรู้ และเรียนรู้เทคนิคและเทคโนโลยีใหม่ทำได้ยากขึ้น นิยมทำตามแนวทางที่เคยทำไม่นิยมเปลี่ยนทัศนคติใหม่ ทำให้ไม่สามารถที่จะเพิ่มผลผลิตหรือลดต้นทุนการผลิต จากการศึกษาใหม่ๆได้ และ ในส่วนของระดับการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 เป็นระดับการศึกษาที่ส่งผลกระทบต่อภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตรมากกว่าการศึกษาในระดับอื่นๆ อาจเนื่องมาจาก ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 เป็นระดับการศึกษาก่อนบังคับ จึงมีการกระจุยตัวของครัวเรือนตัวอย่างในส่วนนี้มากกว่าการศึกษาในระดับอื่นๆ

ผลการวิเคราะห์ภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตรจำแนกตามลักษณะการถือครองที่ดินและขนาดการถือครองที่ดิน

ผลการวิเคราะห์ภาวะความยากจนของครัวเรือนจำแนกตามลักษณะการถือครองที่ดิน พบว่า ค่า Headcount ratio หรือ ค่าที่แสดงสัดส่วนของครัวเรือนยากจนต่อครัวเรือนทั้งหมด ใน ส่วนของกลุ่มครัวเรือนที่มีการถือครองแบบได้ที่ดินมาเปล่าเพื่อการเกษตรทั้งหมดนั้นมีค่า Headcount ratio มากที่สุด รองลงมาคือ กลุ่มของครัวเรือนที่รัฐจัดสรรที่ดินเพื่อการเกษตรให้ ทั้งหมด และ กลุ่มของครัวเรือนที่มีการถือครองมากกว่าหนึ่งประเภท คิดเป็นร้อยละ 46.92 41.82 และ 40.02 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาค่า FGT พบว่า กลุ่มครัวเรือนเกษตรที่มีลักษณะการถือครองแบบ ที่ได้ที่ดินมาเปล่าเพื่อการเกษตรทั้งหมดมีค่า FGT มากที่สุด รองลงมาคือ กลุ่มของครัวเรือนเกษตร ที่มีลักษณะการถือครองที่ดินเป็นแบบรัฐจัดสรรที่ดินเพื่อการเกษตรให้ทั้งหมด และ กลุ่มของ ครัวเรือนเกษตรที่มีการถือครองที่ดินมากกว่า 1 ประเภท (0.54752 0.37309 และ 0.28461 ตามลำดับ) และเมื่อพิจารณาส่วนแบ่งภาวะความยากจน กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่มีลักษณะการ ถือครองที่ดินมากกว่า 1 ประเภท มีค่าส่วนแบ่งภาวะความยากจนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.32 รองลงมาคือ กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่มีลักษณะการถือครองที่ดินที่เป็นของตนเองทั้งหมด และ กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่มีลักษณะการถือครองแบบที่รัฐจัดสรรให้ทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 28.35 และ 12.16 ตามลำดับ (ดังตารางที่ 13)

ผลการวิเคราะห์ภาวะความยากจนของครัวเรือนจำแนกตามลักษณะขนาดการถือครองที่ดิน พบว่า ค่า Headcount ratio มากที่สุดในกลุ่มของครัวเรือนที่มีขนาดการถือครองที่ดินน้อยกว่า 10 ไร่ รองลงมาคือ กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่มีขนาดการถือครอง 10-19 ไร่ และ กลุ่มของครัวเรือน เกษตรที่มีขนาดการถือครอง 30-59 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 44.8 42.02 และ 33.64 เมื่อพิจารณาค่า FGT พบว่า มากที่สุดที่กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่มีขนาดการถือครองที่ดินมากกว่า 60 ไร่ รองลงมาคือ กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่มีขนาดการถือครองที่ดินไม่เกิน 10 ไร่ และ กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่มี ขนาดการถือครอง 30-59 ไร่ (0.84779 0.25396 และ 0.24876 ตามลำดับ) และเมื่อพิจารณาส่วนแบ่ง ภาวะความยากจน กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่มีขนาดการถือครองที่ดิน 10-19 ไร่ มีส่วนแบ่งภาวะ ความยากจนมากที่สุด รองลงมาคือ กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่มีขนาดการถือครองที่ดินน้อยกว่า 10 ไร่ และ กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่มีขนาดการถือครอง 30-59 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 42.65 28.24 และ 17.20 ตามลำดับ (ดังตารางที่ 13)

ตารางที่ 13 การวิเคราะห์ภาวะความยากจนครัวเรือนเกษตร จำแนกตามปัจจัยด้านลักษณะการถือครองที่ดิน และ ขนาดการถือครองที่ดิน

รายการ	จำนวน ครัวเรือน ทั้งหมด	จำนวน ครัวเรือน ยากจน	Headcount ratio	FGT index	ส่วนแบ่ง ภาวะความ ยากจน
ลักษณะการถือครอง					
ของตนเองทั้งหมด	4499	1768	39.30	0.20115	28.35
รัฐจัดสรรให้ทั้งหมด	978	409	41.82	0.37309	12.16
เช่าเพื่อทำการเกษตรทั้งหมด	203	70	34.48	0.21162	1.18
ได้ที่ดินมาเปล่าทั้งหมด	390	183	46.92	0.54752	7.99
ลักษณะการถือครองมากกว่า 1 ประเภท	5542	2218	40.02	0.28461	50.32
ขนาดการถือครองที่ดิน					
ไม่เกิน 10 ไร่	2933	1314	44.80	0.25396	28.24
10 – 19 ไร่	5595	2351	42.02	0.21435	42.65
30 – 59 ไร่	2429	817	33.64	0.24876	17.20
มากกว่า 60 ไร่ขึ้นไป	655	166	25.34	0.84779	11.91
ทั่วประเทศ	11612	4648	40.03	0.253353	100.00

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ผลการศึกษาพบว่าลักษณะการถือครองส่วนใหญ่ของครัวเรือนเกษตรจะมีลักษณะการถือครองมากกว่า 1 ประเภท และเมื่อวิเคราะห์ถึงลักษณะการถือครองที่ส่งผลต่อภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตร ตามการถือครอง ของตนเองทั้งหมด ที่ดินที่รัฐจัดสรรให้ทั้งหมด เช่าเพื่อทำการเกษตรทั้งหมด และที่ดินที่ได้มาเปล่าทั้งหมด นั้นพบว่า การถือครองที่ดินที่เป็นของตนเองทั้งหมดเป็นลักษณะการถือครองที่ส่งผลต่อภาวะความยากจนมากที่สุดเมื่อพิจารณาตามลักษณะการถือครองต่างๆ ยกเว้นการถือครองมากกว่า 1 ประเภท ดังเหตุผลที่ให้ไว้ข้างต้น พบว่าอาจจะมาจากสาเหตุของแนวคิดในการแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน ซึ่งเป็นนโยบายที่ดีในตัวของนโยบาย แต่ในแนวทางการปฏิบัติไม่ได้มีกระบวนการตรวจสอบของการนำสินทรัพย์มาแปลงเป็นทุนแล้วนำทุนไปใช้ในลักษณะใด ส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรมักจะนำเงินที่ได้ไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ คือ นำเงินในอนาคตไปใช้เพื่อการบริโภคในแง่ของความสะดวกสบายและความฟุ่มเฟือย จึงทำให้ผู้ที่มีสิทธิในที่ดินที่ถือครองในลักษณะนี้ อาจจะประสบปัญหาความยากจนได้มากกว่าการถือครองประเภทอื่น

ผลการวิเคราะห์ภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตรจำแนกตามทำเลที่ตั้งและเขตชลประทาน

ผลการวิเคราะห์ภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตรจำแนกตามทำเลที่ตั้ง พบว่าค่า Headcount ratio มากที่สุดในกลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่อยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาคือ ภาคเหนือ ภาคกลาง และ ภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 51.40 42.63 27.00 และ 20.93 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาค่า FGT พบว่ามีค่าสอดคล้องกับค่า Headcount ratio โดยมีค่ามากที่สุดที่กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่อยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาคือ ภาคเหนือ ภาคกลาง และ ภาคใต้ (0.105891 0.076329 0.053256 และ 0.017877 ตามลำดับ) และเมื่อพิจารณาส่วนแบ่งภาวะความยากจน กลุ่มของครัวเรือนที่อยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีส่วนแบ่งภาวะความยากจนมากที่สุด รองลงมาคือ ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 41.80 30.13 21.02 และ 7.06 ตามลำดับ (ดังตารางที่ 14)

ผลการวิเคราะห์ภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตรจำแนกตามเขตพื้นที่รับน้ำ พบว่าค่า Headcount ratio มากที่สุดในกลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่อยู่นอกเขตชลประทาน คิดเป็น ร้อยละ 44.28 เมื่อพิจารณาค่า FGT พบว่ามากที่สุดที่กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่อยู่นอกเขตชลประทานมีค่าเท่ากับ 0.27700 และเมื่อพิจารณาส่วนแบ่งภาวะความยากจน กลุ่มครัวเรือนเกษตรที่อยู่นอกเขตชลประทาน มีส่วนแบ่งภาวะความยากจนมากที่สุดเช่นกัน คิดเป็นร้อยละ 86.29 (ดังตารางที่ 14)

จากผลการวิเคราะห์พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและกลุ่มครัวเรือนที่อยู่นอกเขตชลประทาน เป็นกลุ่มครัวเรือนเกษตรที่ประสบปัญหาภาวะความยากจนอันเนื่องมาจาก โดยทั่วไปแล้วสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพและปริมาณ รวมถึงกิจกรรมการผลิตที่เหมาะสมด้วย โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีลักษณะทางภูมิประเทศที่แห้งแล้งมีความจำเพาะต่อกิจกรรมการผลิตมาก ทำให้สามารถทำกิจกรรมทางการเกษตรได้น้อย ส่วนครัวเรือนที่อยู่นอกเขตชลประทานแล้วพบว่าประสบภาวะความยากจนมากกว่ากลุ่มครัวเรือนที่อยู่ในเขตชลประทาน ยกเว้น ภาคใต้ อาจเนื่องมาจาก ครัวเรือนเกษตรที่อยู่ในเขตชลประทานจะมีโอกาสในการทำ การเกษตรใน 1 รอบปีการเพาะปลูก มากกว่า 1 ครั้ง ทำให้สามารถมีโอกาสนำรายได้มากกว่ากลุ่มครัวเรือนเกษตรที่อยู่นอกเขตชลประทาน ยกเว้น ภาคใต้ เนื่องจากลักษณะของภูมิประเทศในเขตภาคใต้เป็นเขตที่ฝนตกชุกตลอดทั้งปี จึงมีปริมาณน้ำระหว่างนอกเขตชลประทาน และในเขตชลประทานเพียงพอต่อการผลิตทางการเกษตรทั้งปี

ตารางที่ 14 การวิเคราะห์ภาวะความยากจนครัวเรือนเกษตร จำแนกตามแหล่งที่ตั้ง

รายการ	จำนวน ครัวเรือน ทั้งหมด	จำนวน ครัวเรือน ยากจน	Headcount ratio	FGT index	ส่วนแบ่งภาวะ ความยากจน
เขตพื้นที่รับน้ำ					
นอกเขตชลประทาน	8848	3918	44.28	0.27700	86.29
ในเขตชลประทาน	2764	730	26.41	0.23617	13.71
ลักษณะทางภูมิศาสตร์					
ภาคเหนือ	2517	1073	42.63	0.076329	30.13
ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ	4924	2531	51.40	0.105891	41.80
ภาคกลาง	2819	761	27.00	0.053256	21.02
ภาคใต้	1352	283	20.93	0.017877	7.06
ทั่วประเทศ	11612	4648	40.03	0.253353	100.00

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ผลการวิเคราะห์ภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตรจำแนกตามกิจกรรมการผลิตทางการเกษตร

ผลการวิเคราะห์ภาวะความยากจนของครัวเรือนจำแนกตามกิจกรรมการผลิต พบว่าค่า Headcount ratio มากที่สุดในกลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่ประกอบกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรปลูกข้าวเป็นหลัก รองลงมาคือ กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่ประกอบกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรปลูกพืชไร่เป็นหลัก และ กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่ประกอบกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรปลูกผักและไม้ดอกไม้ประดับเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 46.69 45.59 และ 41.72 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาค่า FGT พบว่า มากที่สุดที่กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่ประกอบกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นหลัก รองลงมาคือ กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่ประกอบกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรปลูกพืชไร่เป็นหลัก และ กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่ประกอบกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นเป็นหลัก (0.94788 0.34086 และ 0.26803 ตามลำดับ)และในส่วนแบ่งภาวะความยากจน กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่ประกอบกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรปลูกข้าวมีภาวะความยากจนมากที่สุด รองลงมาคือ กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่ประกอบกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรปลูกพืชไร่เป็นหลัก และ กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่ประกอบกิจกรรมการ

ผลิตทางการเกษตรเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 34.87 23.55 และ 13.69 ตามลำดับ (ดังตารางที่ 15)

จากผลการวิเคราะห์พบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่ทำการปลูกข้าวเป็นหลัก เป็นกลุ่มครัวเรือนเกษตรกรที่ประสบปัญหาความยากจนมากที่สุด อาจเนื่องมาจาก กลุ่มครัวเรือนเกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกข้าวเป็นหลักนั้นมีจำนวนมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรทั้งหมด สะท้อนถึงปริมาณมากผลิตที่มากเช่นกัน แต่ปริมาณความต้องการบริโภคมีน้อยกว่าปริมาณการผลิต ส่งผลกระทบต่อราคา รวมถึงการกำหนดราคา กำหนดโดยผู้บริโภค เกษตรกรไม่มีอำนาจในการกำหนดราคา อันเนื่องมาจากอุปสงค์และอุปทานที่แตกต่างกัน และการแปรรูปข้าวไปเป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆทำได้จำกัด จึงเป็นเหตุผลทำให้ครัวเรือนเกษตรกรที่ทำการปลูกข้าวเป็นหลัก เป็นกลุ่มครัวเรือนเกษตรกรที่ประสบปัญหาความยากจนมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรอื่นๆ

ผลการวิเคราะห์ภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตรกรจำแนกตามปัจจัยอื่นๆ (โครงสร้างครัวเรือน และการเข้าอบรมวิชาการทางการเกษตร)

ผลการวิเคราะห์ภาวะความยากจนของครัวเรือนจำแนกตามสัดส่วนฟุ้งฟิง พบว่าค่า Headcount ratio มากที่สุดในกลุ่มของครัวเรือนเกษตรกรที่มีสัดส่วนฟุ้งอยู่ในช่วง 0.76-1.00 รองลงมาคือ กลุ่มของครัวเรือนเกษตรกรที่มีสัดส่วนฟุ้งอยู่ในช่วง 0.51-0.75 และ กลุ่มของครัวเรือนเกษตรกรที่มีสัดส่วนฟุ้งอยู่ในช่วง 0.26-0.50 คิดเป็นร้อยละ 63.84 46.92 และ 39.21 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณา ค่า FGT พบว่า กลุ่มของครัวเรือนที่มีสัดส่วนฟุ้งเท่ากับ 0 คือ ไม่มีแรงงานที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้เลย รองลงมาคือ กลุ่มของครัวเรือนเกษตรกรที่มีสัดส่วนฟุ้งอยู่ในช่วง 0.76-1.00 และ กลุ่มของครัวเรือนเกษตรกรที่มีสัดส่วนฟุ้งอยู่ในช่วง 0.51-0.75 (0.38122 0.32371 และ 0.25416 ตามลำดับ) เมื่อพิจารณาส่วนแบ่งภาวะความยากจนพบว่า กลุ่มของครัวเรือนเกษตรกรที่มีสัดส่วนฟุ้งอยู่ในช่วง 0.51-0.75 เป็นกลุ่มครัวเรือนเกษตรกรที่มีภาวะความยากจนมากที่สุด รองลงมาคือ กลุ่มของครัวเรือนเกษตรกรที่มีสัดส่วนฟุ้งอยู่ในช่วง 0.26-0.50 และ กลุ่มของครัวเรือนเกษตรกรที่มีสัดส่วนฟุ้งเท่ากับ 0 คิดเป็นร้อยละ 34.68 32.33 และ 19.60 ตามลำดับ (ดังตารางที่ 16)

ตารางที่ 15 การวิเคราะห์ภาวะความยากจนครัวเรือนเกษตร จำแนกตามกิจกรรมการผลิต

รายการ	จำนวน ครัวเรือน ทั้งหมด	จำนวน ครัวเรือน ยากจน	Headcount ratio	FGT index	ส่วนแบ่ง ภาวะความ ยากจน
กิจกรรมการผลิต					
ปลูกข้าวเป็นหลัก	4466	2085	46.69	0.20144	34.87
ปลูกพืชไร่เป็นหลัก	1825	832	45.59	0.34086	23.55
ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นเป็นหลัก	1812	391	21.58	0.26803	8.70
ปลูกผักและไม้ดอกไม้ประดับเป็นหลัก	1184	494	41.72	0.18284	7.50
ทำปศุสัตว์เป็นหลัก	1031	324	31.43	0.23995	6.45
เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นหลัก	519	174	33.53	0.94788	13.69
กิจกรรมหลายประเภท	775	348	44.90	0.18125	5.24
ทั่วประเทศ	11612	4648	40.03	0.253353	100.00

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ผลการวิเคราะห์ภาวะความยากจนของครัวเรือนจำแนกตามโอกาสในการเข้าอบรมวิชาการทางการเกษตร พบว่าค่า Headcount ratio มากที่สุดในกลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่ไม่ได้เข้ารับการอบรมวิชาการทางการเกษตร เมื่อพิจารณาค่า FGT พบว่ากลุ่มของครัวเรือนที่เคยเข้ารับการอบรมวิชาการทางการเกษตรมีค่า FGT มากที่สุดเท่ากับ 0.27742 และค่าภาวะความยากจนพบในกลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่ไม่เคยเข้ารับการอบรมนั้นมีค่ามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 52.06 (ดังตารางที่ 16)

จากผลการวิเคราะห์พบว่า สัดส่วนฟุ้งฟิงที่อยู่ในช่วง 0.51-0.75 หรือ มีสัดส่วนของจำนวนผู้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (อายุต่ำกว่า 15 ปี และ อายุมากกว่า 60) มากกว่าร้อยละ 50 เป็นกลุ่มที่ประสบภาวะความยากจนมากที่สุด อาจเนื่องมาจากปริมาณรายได้ที่เข้าสู่ครัวเรือนไม่เพียงพอที่จะใช้จ่ายอย่างพอเพียงทั้งครัวเรือน ส่วนครัวเรือนเกษตรที่มีโอกาสในการเข้าอบรมวิชาการทางการเกษตรจะทำให้ครัวเรือนนั้นได้รับความรู้ ทางเทคนิคและเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการผลิต อาจจะทำให้สามารถลดต้นทุนและเพิ่มปริมาณการผลิต ส่งผลต่อกำไรสุทธิเกษตรที่เพิ่มขึ้น

ตารางที่ 16 การวิเคราะห์ภาวะความยากจนครัวเรือนเกษตร จำแนกตามปัจจัยด้านอื่นๆ สัดส่วน ฟังฟัง และการเข้าอบรมวิชาการทางการเกษตร

รายการ	จำนวน ครัวเรือน ทั้งหมด	จำนวน ครัวเรือน ยากจน	Headcount ratio	FGT index	ส่วนแบ่ง ภาวะความ ยากจน
สัดส่วนฟังฟัง					
0	2306	625	27.10	0.38122	19.60
0.01 – 0.25	1188	448	37.71	0.14026	5.17
0.26 – 0.50	4098	1607	39.21	0.24465	32.33
0.51 – 0.75	3536	1659	46.92	0.25416	34.68
0.76 – 1.00	484	309	63.84	0.32371	8.23
การเข้าอบรมวิชาการทางการเกษตร					
ไม่เคยอบรม	4405	2537	57.59	0.25069	52.06
เคยเข้าอบรม	7207	2111	29.29	0.27742	47.94
ทั่วประเทศ	11612	4648	40.03	0.253353	100.00

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสที่ครัวเรือนจะประสบปัญหาความยากจน ปีเพาะปลูก 2547/48

ในส่วนนี้จะเป็นการอธิบายผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสที่ครัวเรือนเกษตรจะประสบปัญหาความยากจน โดยใช้การประมาณสมการในรูปแบบโลจิท ด้วยวิธี Maximum likelihood จากการทดสอบใส่ปัจจัยต่างในแบบจำลอง ได้สมการที่มีความเหมาะสมในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรตามคือ ครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน และผู้ศึกษาได้นิยามแล้วว่า เป็นกลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่ยากจน และตัวแปรอิสระประกอบไปด้วย ปัจจัยทางด้านลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน ซึ่งประกอบไปด้วย อายุของหัวหน้าครัวเรือน เพศของหัวหน้าครัวเรือน และระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ปัจจัยทางด้านลักษณะการถือครองที่ดิน และขนาดการถือครอง ปัจจัยต่อมาก็คือ ปัจจัยทางด้านกิจกรรมการผลิต ปัจจัยทางด้านทำเลที่ตั้ง ซึ่งประกอบไปด้วย ส่วนภูมิภาคต่างๆ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ และเขตพื้นที่ใน/นอกชลประทาน จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าว พบว่า ตัวแปรที่มีนัยสำคัญทางสถิติในช่วงความเชื่อมั่น ร้อยละ 99 คือ การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ลักษณะการถือครองที่ดินแบบเป็น

เจ้าของเองทั้งหมด ลักษณะการถือครองที่ดินที่เช่าเพื่อการเกษตรทั้งหมด ขนาดฟาร์ม ทำเลที่ตั้งแยกตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ (ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และ ภาคใต้) พื้นที่เกษตรนอกเขตชลประทาน กิจกรรมการผลิตทางการเกษตรทำปศุสัตว์เป็นหลัก กิจกรรมการผลิตทางการเกษตรเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นหลัก โอกาสในการเข้าอบรมวิชาการทางการเกษตร สัดส่วนฟุ้งฟิงเครื่องมือทางการเงิน (DTA NPM OPM ROA TAT) และ ปัจจัยที่มีนัยสำคัญทางสถิติในช่วงความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 คือ เพศของหัวหน้าครัวเรือน และ อายุของหัวหน้าครัวเรือน (ดังตารางที่ 17)

เมื่อพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่ม (Marginal effect) จากปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อโอกาสที่ครัวเรือนเกษตรจะประสบปัญหาความยากจน โดยหลักการพิจารณาผลกระทบส่วนเพิ่มคือ จะพิจารณาค่าอนุพันธ์บางส่วนของความน่าจะเป็นว่าปัจจัยที่พิจารณาอยู่นั้นส่งผลต่อโอกาสที่ครัวเรือนเกษตรจะประสบปัญหาความยากจนมากขึ้นหรือลดลง ซึ่งคำนวณและอธิบายผลได้ดังนี้

ตารางที่ 17 ผลการวิเคราะห์แบบจำลองโลจิท ค่าเฉลี่ย และค่า marginal effect (ตัวแปรที่นำมาพิจารณาแล้วเป็นตัวแปรที่เหมาะสมต่อการอธิบายค่าความยากจน ในช่วงความเชื่อมั่นร้อยละ 90 - 99)

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์	ค่าเฉลี่ย	ระดับความ มีนัยสำคัญ	Marginal (%)
C	5.538		0.00***	
ลักษณะหัวหน้าครัวเรือน				
SEX (เพศ)	0.154	0.85	0.03**	3.66
EDUYEAR (ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน)	-0.128	5.01	0.00***	-3.05
AGE (อายุ)	-0.005	52.86	0.04**	-0.12
ลักษณะการครอบครองที่ดิน				
OWN (การถือครองเป็นของตัวเองทั้งหมด)	-0.015	10.13	0.00***	-0.35
RENT (การถือครองเช่าเพื่อการเกษตรทั้งหมด)	0.015	5.30	0.00***	0.36
F_SIZE (ขนาดฟาร์ม)	-0.029	23.55	0.00***	-0.69
ลักษณะตามทำเลที่ตั้ง				
RD (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)	0.467	0.42	0.00***	11.15
RD3 (ภาคกลาง)	-0.681	0.24	0.00***	-16.24
RD4 (ภาคใต้)	-0.283	0.12	0.01***	-6.76
R_NW (ครัวเรือนเกษตรนอกเขตชลประทาน)	0.692	0.76	0.00***	16.50
ลักษณะกิจกรรมการผลิต				
FD5 (ทำปศุสัตว์เป็นหลัก)	-0.398	0.09	0.00***	-9.50
FD6 (เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นหลัก)	-0.743	0.04	0.00***	-17.74
ลักษณะอื่นๆ				
DTITRAIN (โอกาสในการเข้าอบรมทางวิชาการ)	-1.484	0.62	0.00***	-35.41
DE_RA (สัดส่วนฟุ้งฟิง)	2.743	0.34	0.00***	65.46
สัดส่วนทางการเงิน				
DTA (อัตราส่วนหนี้ต่อทรัพย์สินรวม)	0.146	0.44	0.00***	3.49

ตารางที่ 17 (ต่อ)

ตัวแปร	ค่าสัมประสิทธิ์	ค่าเฉลี่ย	ระดับความ มีนัยสำคัญ	Marginal (%)
NPM (อัตราส่วนผลตอบแทนจากกำไรสุทธิ)	-0.008	12.62	0.00***	-0.19
OPM (อัตราส่วนผลตอบแทนจากการดำเนินงาน)	-0.063	68.03	0.00***	-1.50
ROA (อัตราส่วนผลตอบแทนจากสินทรัพย์รวม)	-0.017	5.76	0.00***	-0.41
TAT (อัตราส่วนหมุนเวียนของสินทรัพย์รวม)	-1.725	0.29	0.00***	-41.16

หมายเหตุ: *** หมายถึง มีนัยสำคัญที่ช่วงความเชื่อมั่นร้อยละ 99

** หมายถึง มีนัยสำคัญที่ช่วงความเชื่อมั่นร้อยละ 95

* หมายถึง มีนัยสำคัญที่ช่วงความเชื่อมั่นร้อยละ 90

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

จากตารางที่ 17 เพศของหัวหน้าครัวเรือน (SEX) หากหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชายเพิ่มขึ้น จะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรจะประสบปัญหาความยากจนเพิ่มขึ้น ร้อยละ 3.66

การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (EDUYEAR) หากหัวหน้าครัวเรือนมีโอกาสได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น 1 ปี จะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรจะประสบปัญหาความยากจนลดลง ร้อยละ 3.05

อายุของหัวหน้าครัวเรือน (AGE) หากหัวหน้าครัวเรือนมีอายุเพิ่มขึ้น 1 ปี จะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรจะประสบปัญหาความยากจนลดลงร้อยละ 0.12 แต่จากการศึกษาพบว่า แม้โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรจะประสบปัญหาความยากจนลดลงจากอายุของหัวหน้าครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น แต่จากการเพิ่มข้อสมมติในเงื่อนไขของ (AGE^2) เป็นข้อจำกัดของอายุของหัวหน้าครัวเรือน พบว่าการเพิ่มของอายุที่จะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรจะประสบปัญหาความยากจนลดลงเป็นเพียงช่วงอายุหนึ่งเท่านั้น

ลักษณะการถือครองที่ดินที่ครัวเรือนเกษตรกรเป็นเจ้าของที่ดินเองทั้งหมด (OWN) หากครัวเรือนเกษตรกรมีการถือครองที่ดินประเภทนี้เพิ่มขึ้น 1 ไร่ จะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจน ลดลง ร้อยละ 0.35

ลักษณะการถือครองที่ดินที่ครัวเรือนเกษตรกรเช่าเพื่อการเกษตรทั้งหมด (RENT) หากครัวเรือนเกษตรกรมีการถือครองที่ดินประเภทนี้เพิ่มขึ้น 1 ไร่ จะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจน เพิ่มขึ้น ร้อยละ 0.36

ขนาดฟาร์ม (F_SIZE) หากครัวเรือนเกษตรกรมีขนาดฟาร์มเพิ่มขึ้น 1 ไร่ จะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจนลดลง ร้อยละ 0.69

ทำเลที่ตั้งของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า หากครัวเรือนเกษตรกรอยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (RD2) เพิ่มขึ้น จะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจน เพิ่มขึ้น ร้อยละ 11.15 หากครัวเรือนเกษตรกรอยู่ในเขตภาคกลาง (RD3) เพิ่มขึ้นจะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจน ลดลง ร้อยละ 16.24 และ หากว่าครัวเรือนเกษตรกรอยู่ในเขตภาคใต้ (RD4) เพิ่มขึ้นจะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจน ลดลง ร้อยละ 6.76

จำนวนครัวเรือนเกษตรกรนอกเขตชลประทาน (R_NW) หากจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่มีพื้นที่อยู่นอกเขตชลประทานเพิ่มขึ้น จะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจน เพิ่มขึ้น ร้อยละ 16.50

กิจกรรมการผลิตทางการเกษตรทำปศุสัตว์เป็นหลัก (FD5) หากเกษตรกรมีการตัดสินใจทำปศุสัตว์เพิ่มขึ้น จะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจน ลดลงร้อยละ 9.50

กิจกรรมการผลิตทางการเกษตรเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นหลัก (FD6) หากเกษตรกรมีการตัดสินใจเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อจำหน่ายเพิ่มขึ้น จะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจน ลดลงร้อยละ 17.74

โอกาสในการเข้าอบรมวิชาการทางการเกษตร (DTITRAIN) หากเกษตรกรมีโอกาสในการเข้ารับการอบรมวิชาการทางการเกษตรเพิ่มขึ้น จะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจน ลดลงร้อยละ 35.4

สัดส่วนพึ่งพิง (DE_RA) หากครัวเรือนเกษตรกรมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ เช่น เยาวชนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี หรือ/และ สมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุมากกว่า 60 ปี เพิ่มขึ้น 1 คนต่อครัวเรือน จะทำให้โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจนเพิ่มขึ้น ร้อยละ 65.46

ค่าสัดส่วนทางการเงินที่เหมาะสมในการวิเคราะห์โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจน คือ ค่าสัดส่วน DTA NPM OPM ROA และ TAT โดยค่าของ DTA ที่เพิ่มขึ้น จะแสดงถึงโอกาสที่ครัวเรือนจะประสบปัญหาความยากจนเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.49 ส่วนใน 4 เครื่องมือที่เหลือนั้น ค่าสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นจะแสดงถึงโอกาสที่ครัวเรือนจะประสบปัญหาความยากจนลดลง ร้อยละ 0.19 1.5 0.41 และ 41.16 ตามลำดับ (ดังตารางที่ 17)

จากผลการวิเคราะห์ข้างต้นสามารถสรุปได้ดังนี้คือ โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจน จำแนกตามลักษณะต่างๆ ดังนี้ ลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า หัวหน้าครัวเรือน เป็นบุคคลที่ครัวเรือนให้การยอมรับและให้อำนาจในการตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบภาวะความยากจน เกิดจากปัจจัยทางด้านเพศของหัวหน้าครัวเรือน โดย อาจเนื่องมาจากพฤติกรรม และ ค่านิยม ในการบริโภคของหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นเพศชาย จะส่งผลต่อโอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรที่จะประสบปัญหาความยากจนมากที่สุด ลำดับต่อมา คือ ลักษณะการครอบครองที่ดินของครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งที่ดินเป็นปัจจัยที่สำคัญในการทำกิจกรรมทางการเกษตร พบว่า โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจนเกิดจาก ลักษณะการถือครองที่ดินเช่าเพื่อการเกษตรทั้งหมด อาจเนื่องมาจากแรงจูงใจในการปรับปรุงที่ดินเพื่อใช้ในอนาคต ซึ่งลักษณะการถือครองประเภทนี้ ผู้เช่าจะพยายามใช้ประโยชน์จากที่ดินมากที่สุด โดยลดต้นทุนในการบำรุงรักษา ทำให้ผลผลิตมีปริมาณและคุณภาพลดลง ส่งผลต่อ รายรับที่ลดลงด้วยเช่นกัน ลักษณะทำเลที่ตั้งของครัวเรือน พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ ครัวเรือนที่อยู่นอกเขตชลประทาน เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อโอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจน โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่แห้งแล้ง และ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ส่วน กลุ่มครัวเรือนเกษตรกรที่อยู่นอกเขตชลประทาน พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่อยู่นอกเขต

ชลประทานมีจำนวนรอบในการเพาะปลูกน้อย และ มีความจำกัดของกิจกรรมการผลิต ลำดับต่อมา คือ ลักษณะอื่นๆ (โครงสร้างคร้วเรือน และ โอกาสในการเข้ารับการอบรมวิชาการทางการเกษตร) พบว่า สัดส่วนฟุ้งฟิง ซึ่งเป็น การแสดงสัดส่วนของจำนวนแรงงานที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ต่อจำนวนคร้วเรือนทั้งหมด เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อโอกาสที่คร้วเรือนจะประสบปัญหาความยากจนมากที่สุด และในส่วนของสัดส่วนทางการเงินที่เหมาะสมในการวิเคราะห์ภาวะความยากจนมากที่สุด คือ อัตราส่วนหมุนเวียนของสินทรัพย์รวม รองลงมาคือ อัตราส่วนหนี้ต่อทรัพย์สินรวม และ อัตราส่วนผลตอบแทนจากการดำเนินงาน ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์การกระจายรายได้ของคร้วเรือนเกษตร ปีเพาะปลูก 2547/48

ในส่วนนี้จะแสดงผลการวิเคราะห์การกระจายรายได้ของคร้วเรือนในระดับภาคและประเทศ โดยใช้หลักของค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini coefficient) ควบคู่ไปกับค่าดัชนีเชอร์ร็อก (Shorrocks index) เพื่อบอกถึงระดับของการกระจายรายได้ นอกจากนี้ ยังได้วิเคราะห์องค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ ซึ่งมีอยู่ 2 วิธี คือ การวิเคราะห์องค์ประกอบทางรายได้ โดยอาศัยค่าสัมประสิทธิ์จีนิเทียม (Pseudo factor Gini) และการวิเคราะห์องค์ประกอบทางด้านประชากร โดยอาศัยค่าดัชนีเชอร์ร็อก (Shorrocks index) เพื่อให้ทราบถึงองค์ประกอบหรือปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้

จากตารางที่ 18 แสดงค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini coefficient) และ ค่าดัชนีเชอร์ร็อก (Shorrocks index) ในการวัดการกระจายรายได้ของคร้วเรือนเกษตรตามภูมิภาคต่างๆ พบว่า ค่าของดัชนีทั้งสองให้ผลไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ คร้วเรือนเกษตรภาคเหนือมีความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้สูงกว่าภาคอื่นๆ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์จีนิเท่ากับ 0.45590 รองลงมาคือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์จีนิเท่ากับ 0.45099 0.42503 และ 0.42377 ตามลำดับ ส่วนผลของค่าดัชนีเชอร์ร็อก ภาคเหนือมีความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้มากที่สุด รองลงมาคือ ภาคกลาง ภาคใต้ และ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีค่าดัชนีเชอร์ร็อกเท่ากับ 0.37776 0.36794 0.31623 และ 0.31132 ตามลำดับ (ดังตารางที่ 18)

ตารางที่ 18 ค่าสัมประสิทธิ์จินี และค่าดัชนีเชอร์ร็อกของรายได้สุทธิครัวเรือนเกษตรต่อคนต่อปี
ของครัวเรือนเกษตรตามภาคต่างๆ

ภาค	Gini coefficient	Shorrocks index (I ₀)
ภาคเหนือ	0.45590	0.37776
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	0.42503	0.31132
ภาคกลาง	0.45099	0.36794
ภาคใต้	0.42377	0.31623
ทั่วประเทศ	0.47003	0.39109

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบทางประชากรของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนเกษตร

จากการศึกษาถึงปัจจัยต่างๆที่มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ทั้งหมดของครัวเรือน ซึ่งจะพิจารณาจากลำดับของความแปรปรวนระหว่างกลุ่มครัวเรือนเกษตร 5 อันดับแรก โดยหาค่าดัชนีเชอร์ร็อก (ตารางที่ 19) พบว่า ปัจจัยทางด้านโอกาสในการได้เข้ารับการอบรมวิชาการทางการเกษตรมีผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมกันทางด้านรายได้มากที่สุด (สัดส่วนความแปรปรวนระหว่างกลุ่มของรายได้ทั้งหมดของค่าดัชนีเชอร์ร็อกคิดเป็น ร้อยละ 18.02) รองลงมาคือ ปัจจัยทางทำเลที่ตั้ง (ภูมิภาค) ปัจจัยทางด้านขนาดฟาร์ม ปัจจัยทางด้านกิจกรรมการผลิตทางการเกษตร และปัจจัยทางด้านลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน (ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน) (สัดส่วนความแปรปรวนระหว่างกลุ่มของรายได้ทั้งหมดของค่าดัชนีเชอร์ร็อกคิดเป็น ร้อยละ 13.05 11.41 7.30 และ 4.57 ตามลำดับ) ส่วนปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมกันน้อยที่สุด 3 อันดับแรก คือ ปัจจัยด้านลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน (เพศของหัวหน้าครัวเรือน) รองลงมาคือ ปัจจัยด้านลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน (อายุของหัวหน้าครัวเรือน) และ ปัจจัยอื่นๆ (สัดส่วนเพียง 0.21 0.42 และ 1.32 ตามลำดับ)

ตารางที่ 19 ร้อยละและลำดับค่าดัชนีเชอร์รี่ระหว่างกลุ่ม จำแนกตามองค์ประกอบประชากร
ปีเพาะปลูก 2547/48

ปัจจัย	ดัชนีเชอร์รี่	ร้อยละ	ลำดับ
เพศหัวหน้าครัวเรือน	0.00080	0.21	10
อายุหัวหน้าครัวเรือน	0.00162	0.42	9
การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน	0.01789	4.57	5
ลักษณะการถือครองที่ดิน	0.00541	1.38	7
ขนาดฟาร์ม	0.04462	11.41	3
พื้นที่ชลประทาน	0.01764	4.51	6
ภูมิภาค	0.05105	13.05	2
กิจกรรมการผลิตทางการเกษตร	0.02854	7.30	4
สัดส่วนฟุ้งฟิง	0.00517	1.32	8
การเข้าอบรมวิชาการทางการเกษตร	0.07049	18.02	1

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

จากผลการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ เกิดจากปัจจัยที่ส่งผลต่อรายได้โดยตรงมากที่สุด ซึ่งก็คือ โอกาสในการทำรายได้เข้าสู่ครัวเรือน ได้แก่ โอกาสในการเข้ารับการอบรมวิชาการทางการเกษตร ปัจจัยด้านทำเลที่ตั้ง (ภูมิภาคต่าง) ที่เป็นตัวกำหนดกิจกรรมการผลิต ลักษณะการครอบครองที่ดินทางการเกษตร (ขนาดการถือครองและลักษณะการถือครองที่ดิน) เป็นตัวสะท้อนถึงโอกาสในการเข้าสู่แหล่งทุนและขนาดการผลิต และปัจจัยทางอ้อมคือ ลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน ซึ่งเป็นบุคคลที่ครัวเรือนให้ความเคารพและอำนาจการตัดสินใจในด้านต่างๆ พบว่า การระดับการศึกษา เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบมากที่สุดในลักษณะนี้ รองลงมาคือ โครงสร้างครัวเรือน (สัดส่วนฟุ้งฟิง) และ อายุของหัวหน้าครัวเรือน ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบทางประชากรของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ของครัวเรือนเกษตร

การวิเคราะห์องค์ประกอบทางรายได้ที่มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ของครัวเรือนเกษตรในครั้งนี้ ค่าสัมประสิทธิ์จีนิเทียม สามารถสะท้อนถึงแหล่งรายได้ใดมีผลที่ทำให้การกระจายรายได้มีความเท่าเทียมกันมากขึ้น โดยพิจารณาจากการเปรียบเทียบว่าแหล่งรายได้ใดมีค่าสัมประสิทธิ์จีนิเทียมต่ำกว่าค่าสัมประสิทธิ์จีนิเทียมทั้งหมดแสดงว่าแหล่งรายได้นั้นส่วนใหญ่จะตกอยู่กับครัวเรือนเกษตรที่มีรายได้น้อยมากกว่าครัวเรือนที่มีรายได้มาก ดังนั้นจึงมีส่วนทำให้การกระจายทั้งหมดดีขึ้น จำแนกแหล่งที่มาของรายได้ออกเป็น 5 แหล่ง ประกอบไปด้วย รายได้จากเกษตรในฟาร์ม รายได้เกษตรอื่นๆในฟาร์ม รายได้จากการเกษตรนอกฟาร์ม รายได้นอกการเกษตรในฟาร์ม และรายได้นอกการเกษตรนอกฟาร์ม พบว่าในระดับภาพรวมทั้งประเทศนั้น (ตารางที่ 20) ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนเกษตร เกิดจากรายได้เงินสดเกษตรอื่นๆในฟาร์ม มากที่สุด รองลงมาคือ รายได้เงินสดเกษตรในฟาร์ม รายได้นอกการเกษตรในฟาร์ม รายได้จากการเกษตรนอกฟาร์ม และรายได้นอกการเกษตรนอกฟาร์ม ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์จีนิเทียม (Pseudo factor Gini) เท่ากับ 0.63102 0.51583 0.41869 0.35007 และ 0.39219 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาตามระดับภูมิภาค พบว่า ภาคเหนือ แหล่งรายได้ที่มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ รายได้เกษตรอื่นๆในฟาร์ม รองลงมาคือ รายได้เกษตรในฟาร์ม และรายได้นอกการเกษตรในฟาร์ม ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์จีนิเทียม (Pseudo factor Gini) เท่ากับ 0.61672 0.46963 และ 0.44478 ตามลำดับ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แหล่งรายได้ที่มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ รายได้เกษตรอื่นๆในฟาร์ม รองลงมาคือ รายได้นอกการเกษตรนอกฟาร์ม และ รายได้เกษตรในฟาร์ม ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์จีนิเทียม (Pseudo factor Gini) เท่ากับ 0.71038 0.43481 และ 0.43038ตามลำดับ

ภาคกลาง แหล่งรายได้ที่มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ รายได้เกษตรในฟาร์ม รายได้เกษตรอื่นๆในฟาร์ม และ รายได้นอกการเกษตรนอกฟาร์ม ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์จีนิเทียม (Pseudo factor Gini) เท่ากับ 0.51184 0.47708 และ 0.36875 ตามลำดับ

ภาคใต้ แหล่งรายได้ที่มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ รายได้เกษตรกรในฟาร์ม รายได้เกษตรกรอื่นๆในฟาร์ม และ รายได้นอกการเกษตรนอกฟาร์ม ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์จินีเทียม (Pseudo factor Gini) เท่ากับ 0.68926 0.46909 และ 0.36875 ตามลำดับ

ตารางที่ 20 ค่าสัมประสิทธิ์จินีเทียม (Pseudo factor Gini) ของรายได้ทั้งหมด (บาทต่อคนต่อปี) ตามแหล่งที่มาของรายได้ และที่ตั้งของครัวเรือน

แหล่งที่มาของรายได้	เหนือ	ตะวันออก เฉียงเหนือ	กลาง	ใต้	ทั่วประเทศ
เงินสดเกษตรกรในฟาร์ม	0.46963	0.43038	0.51184	0.46909	0.51583
เงินสดเกษตรกรอื่นๆในฟาร์ม	0.61672	0.71038	0.47708	0.68926	0.63102
รายได้เกษตรกรนอกฟาร์ม	0.41029	0.38136	0.25883	0.24574	0.35007
รายได้นอกการเกษตรในฟาร์ม	0.44478	0.43481	0.31605	0.36875	0.41869
รายได้นอกการเกษตรนอกฟาร์ม	0.42402	0.40333	0.34108	0.32241	0.39219
รายได้รวม	0.45590	0.42503	0.45099	0.42377	0.47003

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตรกร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

จากเป้าหมายของการพัฒนาประเทศตั้งแต่ก่อนที่จะมีการนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มาเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาประเทศ จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 การพัฒนาทางเศรษฐกิจมุ่งเน้นการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและภาคการเกษตรเป็นหลัก จนกระทั่งเข้าสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เป็นต้นมา มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากเดิมที่ให้ความสำคัญกับภาคการเกษตรมาเป็นนอกภาคการเกษตร ผลคือ นอกภาคการเกษตรเกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็วควบคู่ไปกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด สวนทางกับการหดตัวของภาคการเกษตร เป็นการสะท้อนถึง ผลประโยชน์จากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ไม่ได้กระจายไปสู่ทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคการเกษตรไปสู่นอกภาคการเกษตร ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการผลิตจากเดิมที่ภาคการเกษตรพึ่งพาแรงงานเป็นหลัก มาเป็นพึ่งพาเครื่องจักรเพื่อทดแทนแรงงานส่วนที่เคลื่อนย้ายไปสู่การผลิตนอกภาคการเกษตร ทำให้เกษตรกรต้องแบกรับต้นทุนที่สูงขึ้น ส่งผลต่อรายได้สุทธิของครัวเรือนที่ลดลง ทำให้เกิดปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง ในการนำไปสู่ปัญหาสังคมอื่นๆตามมา อาทิเช่น ปัญหาชุมชนแออัดในกลุ่มเมืองที่กำลังพัฒนา ปัญหายาเสพติด และปัญหาอาชญากรรมอื่นๆ อีกมากมาย แม้ในภาพรวมทางเศรษฐกิจ ภาคการเกษตรจะถูกลดความสำคัญลง แต่ภาคการเกษตรยังคงเป็นกลุ่มของประชากรส่วนใหญ่ รวมถึงเป็นแหล่งผลิตอาหารของประเทศ และ ยังมีส่วนช่วยชะลอผลกระทบจากความผันผวนของเศรษฐกิจภายนอกประเทศ การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาถึง โครงสร้างทางเศรษฐกิจ ภาวะความยากจน โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรกรจะประสบปัญหาความยากจน และการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร ปีเพาะปลูก 2547/48 เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและกำหนดนโยบายที่เหมาะสมต่อไป

โครงสร้างทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร ปีเพาะปลูก 2547/48 มีขนาดครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 4-5 คน มีจำนวนแรงงานเฉลี่ยครัวเรือนละ 3 คน โดยหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย มีระดับศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 อายุเฉลี่ยประมาณ 52-53 ปี ขนาดฟาร์มเฉลี่ย 10-

29 ไร่ มีลักษณะการถือครองที่ดินมากกว่า 1 ประเภท กิจกรรมการผลิตทางการเกษตรนิยมปลูกข้าวเป็นหลัก และครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่จะอยู่นอกเขตชลประทาน

ภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตร ปีเพาะปลูก 47/48 จำแนกตามปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ ดังนี้ ลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า กลุ่มของครัวเรือนเกษตรที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย ช่วงอายุอยู่ระหว่าง 41-50 ปี และมีระดับการศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 4 จะเป็นกลุ่มครัวเรือนที่ประสบภาวะความยากจนมากที่สุด จำแนกปัจจัยตามลักษณะการถือครองที่ดินและขนาดฟาร์ม พบว่า กลุ่มครัวเรือนที่มีการถือครองที่ดินมากกว่า 1 ประเภท และมีขนาดฟาร์ม 10-19 ไร่ เป็นกลุ่มครัวเรือนที่ประสบภาวะความยากจนมากที่สุด จำแนกปัจจัยตามทำเลที่ตั้งและเขตพื้นที่ชลประทาน พบว่า กลุ่มครัวเรือนเกษตรที่อยู่นอกเขตชลประทาน และ อยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นกลุ่มที่ประสบปัญหาภาวะความยากจนมากที่สุด จำแนกตามกิจกรรมการผลิต พบว่า ครัวเรือนเกษตรที่ทำการปลูกข้าวเป็นหลักนั้น จะเป็นกลุ่มที่ประสบภาวะความยากจนมากที่สุด และการจำแนกในส่วนสุดท้ายเป็นปัจจัยอื่นๆ คือ สัดส่วนฟุ้งฟิง และ โอกาสในการเข้าอบรมวิชาการทางการเกษตร พบว่า ครัวเรือนเกษตรที่มีสัดส่วนฟุ้งฟิงอยู่ระหว่าง 0.51-0.75 และ ไม่เคยเข้ารับการอบรม จะเป็นกลุ่มที่ประสบปัญหาภาวะความยากจนมากที่สุด

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสที่ครัวเรือนเกษตรจะประสบปัญหาความยากจน เกิดจาก สัดส่วนฟุ้งฟิงมากที่สุด รองลงมาคือ ครัวเรือนเกษตรที่อยู่นอกเขตชลประทาน ครัวเรือนเกษตรที่อยู่ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครัวเรือนเกษตรที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย และ ครัวเรือนเกษตรที่มีลักษณะการถือครองที่ดินที่เช่าเพื่อการเกษตรทั้งหมด ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่ลดโอกาสที่ครัวเรือนเกษตรจะประสบปัญหาความยากจน ประกอบไปด้วย โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรได้เข้ารับการอบรมวิชาการทางการเกษตร มากที่สุด รองลงมาคือ กลุ่มเกษตรกรที่ทำปศุสัตว์เป็นหลัก ครัวเรือนเกษตรที่อยู่ในเขตภาคกลาง กลุ่มครัวเรือนเกษตรที่ทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นหลัก ครัวเรือนเกษตรที่อยู่ในเขตภาคใต้ การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ขนาดฟาร์ม ลักษณะการถือครองที่ดินที่เกษตรกรเป็นเจ้าของทั้งหมด และ อายุของหัวหน้าครัวเรือน ตามลำดับ โดยเครื่องมือในการวิเคราะห์ทางการเงิน TAT เหมาะสมมากที่สุด รองลงมาคือ OPM ROA และ DTA ตามลำดับ

การวิเคราะห์องค์ประกอบทางด้านประชากรต่อความไม่เท่าเทียมกันทางด้านรายได้ เกิดจาก โอกาสในการเข้าอบรมวิชาการทางการเกษตรมากที่สุด รองลงมาคือ ทำเลที่ตั้ง (ภูมิภาค) ขนาด

ฟาร์ม กิจกรรมการผลิตทางการเกษตร ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน เขตพื้นที่ชลประทาน ลักษณะการถือครองที่ดิน สัดส่วนฟุ้งฟิง อายุของหัวหน้าครัวเรือน และ เพศของหัวหน้าครัวเรือน ส่วนการวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบทางด้านรายได้ต่อความไม่เท่าเทียมกันทางด้านรายได้ เกิดจาก เงินสดจากการเกษตรอื่นๆในฟาร์มมากที่สุด รองลงมาคือ เงินสดจากการเกษตรในฟาร์ม และ รายได้จากนอกภาคการเกษตรในฟาร์ม ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นถึงความยากจนและการกระจายรายได้ ที่ยังอยู่ในระดับที่รัฐต้องให้ความสนใจอย่างมากกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งแนวทางในการเสนอแนะเพื่อใช้ในการปรับปรุงความเป็นอยู่ของครัวเรือนเกษตรเป็นดังนี้

1. รัฐควรสนับสนุนการเข้าถึงแหล่งชุมชนของครัวเรือนเกษตร ในการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรที่ถูกต้อง และให้ความรู้ในการตัดสินใจในกิจกรรมทางการเกษตรให้มีความเหมาะสมต่อพื้นที่เพาะปลูกนั้นๆ
2. รัฐควรเร่งการขยายการชลประทานให้ทั่วถึงมิใช่กระจุกตัวอยู่แต่เพียงในเขตภาคกลาง และ ต้องมีการวางแผนการใช้น้ำที่เหมาะสมตามฤดู ฤดูฝนปริมาณน้ำมากทำอย่างไรให้สามารถมีปริมาณน้ำเพียงพอต่อการเกษตรทั้งปี
3. รัฐควรส่งเสริมและให้ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อลดปัญหาการบริโภคนินตัวเป็นผลต่อปัญหาหนี้สินที่เกษตรกรประสบอยู่ในปัจจุบัน โดยรณรงค์ให้เกษตรกรลดต้นทุนที่รายได้รายจ่าย เพื่อทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งจะมีส่วนในการวิเคราะห์และวางแผนการใช้จ่ายเงินอย่างเหมาะสมต่อไป
4. ส่งเสริมกิจกรรมนอกภาคการเกษตรควบคู่กับการทำกิจกรรมฟาร์ม เช่น การรวมตัวของชุมชน เพื่อนำสินค้าวัตถุดิบที่เกษตรกรผลิตได้ นำมาแปรรูปเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า เป็นต้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิเคราะห์ความยากจนและการกระจายรายได้ดังที่ได้อธิบายไปแล้วนั้น เป็นการสะท้อนภาพรวมของภาวะความยากจน โอกาสที่ครัวเรือนเกษตรจะประสบปัญหาความยากจน และการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรในภาพรวม ซึ่งการนำแนวทางการศึกษาไปใช้ ควรศึกษาถึงลักษณะประชากร และความจำเป็นของพื้นที่ เพื่อนำแนวทางการศึกษาครั้งนี้ไปปรับใช้ตามความเหมาะสมต่อไป

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กรองทิพย์ ศรีนวลจันทร์. 2535. การวิเคราะห์การกระจายรายได้และองค์ประกอบของรายได้ของครัวเรือนเกษตรในจังหวัดนครราชสีมา. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

กัลยา วานิชบัญญัติ. 2546. การวิเคราะห์ขั้นสูงด้วย SPSS. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด.

กัลยา วานิชบัญญัติ. 2547. การวิเคราะห์ข้อมูลด้วย SPSS .พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด.

จิตปราณี วาศวิท. 2537. รายงานการวิเคราะห์เรื่องภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนยากจนในประเทศไทย ปี 2531-2535. กองคลังข้อมูลและสนเทศสถิติ, สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (อัดสำเนา).

จรินทร์ เทศวานิช. 2523. การพัฒนาเศรษฐกิจ. เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เขาวลีษ์ พงศ์ผาติโรจน์. 2543. หลักการบัญชี ขั้นต้น 1. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และ ศิริินภา ปาเฉย. 2542. การกระจายความเจริญระหว่างภูมิภาคในประเทศไทยยิ่งนานยิ่งไม่เท่าเทียมกัน. วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ 17(2): 5 – 31.

พิสิล บวรสุภศรี. 2548. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้และความสัมพันธ์กับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในประเทศไทย. เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ขงยุทธ แฉล้มวงษ์. 2529. **หลักเศรษฐมิติ การวิเคราะห์เชิงปริมาณขั้นสูงทางเศรษฐศาสตร์เกษตร.**
พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เรวัตร์ ชรรมาภิรมย์. 2544. **เศรษฐมิติ.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิชย์
จำกัด.

รัชณี ชัยยาภรณ์. 2544. **การวิเคราะห์การกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรในประเทศไทย
ระหว่างปี พ.ศ. 2539 และ 2541.** วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

รัตนา สายคณิต. 2537. **มหเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น.** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนา
พานิชย์จำกัด.

วีณา เทพช่วยสุข. 2539. **การกระจายรายได้ของครัวเรือนในประเทศไทย ในช่วง พ.ศ.
2529 – 2535.** วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุรเดช ตระกูลคูศรี. 2541. **การวิเคราะห์การกระจายรายได้และภาวะความยากจนของครัวเรือน
เกษตร.** วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สมพร อิศวิลานนท์ และ คณะ. 2542. **ความยากจนของครัวเรือนเกษตร.** ภาควิชาเศรษฐศาสตร์
เกษตรและทรัพยากร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สมพร อิศวิลานนท์. 2543. **การวิเคราะห์การกระจายรายได้และภาวะความยากจนของครัวเรือน
เกษตร ปีเพาะปลูก 2542/43.** ภาควิชาเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สมลักษณ์ เสริมชัยวงศ์. 2529. **ผลการกระจายรายได้ของเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ
ประเทศไทย.** วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สมสุข โชติปาละกุล. 2527. ผลของการกระจายรายได้ต่อสวัสดิการรวมของประเทศไทย ช่วงปี

2511-2519. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2545. ความยากจนและการกระจาย
รายได้. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2545 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ (online) http://www.nesdb.go.th/plan/menu_new.html 6 พ.ย. 2549.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2546. ความยากจนและการกระจาย
รายได้ (online). [http://poverty.nesdb.go.th/poverty_new/viewpage.aspx?title=ความ
ยากจนจนเชิงโครงสร้าง&h=0&page=nesdb/2476/index.html&fw=450](http://poverty.nesdb.go.th/poverty_new/viewpage.aspx?title=ความยากจนจนเชิงโครงสร้าง&h=0&page=nesdb/2476/index.html&fw=450) 6 พ.ย. 2549.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2545. รายงานเชิงวิเคราะห์ เรื่อง ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความยากจนของ
ครัวเรือนเกษตร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสำนัก
นายกรัฐมนตรี.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2541. รายงานผลการศึกษาภาวะเศรษฐกิจ
สังคมครัวเรือนและแรงงานเกษตร ปีเพาะปลูก 2547/48. กรุงเทพมหานคร 2541.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2548. รายงานผลการศึกษาภาวะ
เศรษฐกิจสังคมครัวเรือนและแรงงานเกษตร ปีเพาะปลูก 2547/48 กรุงเทพมหานคร.

หิรัญ พันทวีศักดิ์. 2545. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้พันธุ์ข้าวของเกษตรกร. วิทยาศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อัชณา แก้วเฉย. 2547. การวิเคราะห์การกระจายรายได้ และ ความยากจนครัวเรือนเกษตรปี
เพาะปลูก 2544/45. วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Meesook, O.A. 1978. “**Income Distribution in Thailand**” Research Report Series Number 10.
Faculty of Economics, Thammasat University.

Jitsuchon, S. 1987. **Sources and Trend of Income Inequality: Thailand 1978/76 and 1981.**
Bangkok: M.S. Thesis, Thammasat University.

Estudillo, J. P. 1997. “**Income Inequity in Phillipines.**” in The Developing Economies Vol.35.
No.1. (March 1997): 197-221.

Richard H. Adam, JR. 1994. “**Non-Farm Income and Inequity in Rural Pakistan: A
Decomposition Analysis.**” in Journal of Development Studies Vol.31 No.1
(October 1994): 110-133.

ภาคผนวก

ตารางผนวกที่ 1 ร้อยละขนาดฟาร์มที่มีขนาดฟาร์มมากกว่า 60 ไร่ และ ร้อยละของขนาดฟาร์ม
ที่มีขนาดน้อยกว่า 10 ไร่

ขนาดฟาร์ม	ภาค	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
ขนาดฟาร์มน้อยกว่า 10 ไร่	เหนือ	161	24.58
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	188	28.70
	กลาง	254	38.78
	ใต้	52	7.94
	ทั่วประเทศ	655	100
ขนาดฟาร์มมากกว่า 60 ไร่	เหนือ	805	27.4463
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	1,019	34.74258
	กลาง	742	25.29833
	ใต้	367	12.51279
	ทั่วประเทศ	2,933	100

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงาน
เศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ตารางผนวกที่ 2 ร้อยละของประเภทการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตร

ลักษณะการถือครองที่ดิน	ภาค	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
ของตนเองทั้งหมด	เหนือ	733	16.29
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	2,158	47.97
	กลาง	916	20.36
	ใต้	692	15.38
	ทั่วประเทศ	4,499	100.00
รัฐจัดสรรให้ทั้งหมด	เหนือ	212	21.68
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	417	42.64
	กลาง	223	22.80
	ใต้	126	12.88
	ทั่วประเทศ	978	100.00
เช่าเพื่อทำการเกษตรทั้งหมด	เหนือ	24	11.82
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	14	6.90
	กลาง	163	80.30
	ใต้	2	0.99
	ทั่วประเทศ	203	100.00
ได้ที่ดินมาเปล่าเพื่อการเกษตรทั้งหมด	เหนือ	110	28.21
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	159	40.77
	กลาง	92	23.59
	ใต้	29	7.44
	ทั่วประเทศ	390	100.00

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ตารางผนวกที่ 3 ร้อยละของกิจกรรมการผลิตทางการเกษตร

กิจกรรมการผลิตทางการเกษตร	ภาค	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
ปลูกข้าวเป็นหลัก	เหนือ	944	21.14
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	2,433	54.48
	กลาง	958	21.45
	ใต้	131	2.93
	ทั่วประเทศ	4,466	100.00
ปลูกพืชไร่เป็นหลัก	เหนือ	553	30.30
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	775	42.47
	กลาง	491	26.90
	ใต้	6	0.33
	ทั่วประเทศ	1,825	100.00
ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นเป็นหลัก	เหนือ	285	15.73
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	158	8.72
	กลาง	482	26.60
	ใต้	887	48.95
	ทั่วประเทศ	1,812	100.00
ปลูกผักและไม้ดอกไม้ประดับเป็นหลัก	เหนือ	303	25.59
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	479	40.46
	กลาง	325	27.45
	ใต้	77	6.50
	ทั่วประเทศ	1,184	100.00
ทำปศุสัตว์เป็นหลัก	เหนือ	205	19.88
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	502	48.69
	กลาง	233	22.60
	ใต้	91	8.83
	ทั่วประเทศ	1,031	100.00
เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นหลัก	เหนือ	55	10.60
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	64	12.33
	กลาง	274	52.79
	ใต้	126	24.28
	ทั่วประเทศ	519	100.00

ตารางผนวกที่ 3 (ต่อ)

รายการ	ภาค	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
กิจกรรมการผลิตแบบผสมผสาน	เหนือ	172	22.19
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	513	66.19
	กลาง	56	7.23
	ใต้	34	4.39
	ทั่วประเทศ	775	100.00

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ตารางผนวกที่ 4 ร้อยละขนาดพื้นที่ทางการเกษตรนอกเขตชลประทาน และ ในเขตชลประทาน

การรับน้ำชลประทาน	ภาค	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
นอกเขตชลประทาน	เหนือ	2,001	22.62
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	4,328	48.92
	กลาง	1,353	15.29
	ใต้	1,166	13.18
	ทั่วประเทศ	8,848	100.00
เขตชลประทาน	เหนือ	516	18.67
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	596	21.56
	กลาง	1466	53.04
	ใต้	186	6.73
	ทั่วประเทศ	2764	100.00

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ตารางผนวกที่ 5 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้ จำแนกตามแหล่งที่ตั้ง ปีเพาะปลูก 2547/48

ภาค	ร้อยละครัวเรือน	รายได้เฉลี่ย	Io	ร้อยละของ Io
เหนือ	21.68	167,362.7	0.37776	27.51
ตะวันออกเฉียงเหนือ	42.40	135,576.9	0.31132	22.67
ภาคกลาง	24.28	287,674.0	0.36794	26.79
ภาคใต้	11.64	241,814.0	0.31623	23.03
ความแปรปรวนภายในกลุ่ม			0.34004	86.95
ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม			0.05105	13.05
รวมทั้งหมด	100	191,760.08	0.39109	100

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ตารางผนวกที่ 6 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้ จำแนกตามเพศของหัวหน้าครัวเรือน ปีเพาะปลูก 2547/48

เพศ	ร้อยละครัวเรือน	รายได้เฉลี่ย	Io	ร้อยละของ Io
หญิง	14.68	173,722.67	0.414159	51.75
ชาย	85.32	194,864.33	0.386177	48.25
ความแปรปรวนภายในกลุ่ม			0.390286	99.79
ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม			0.000804	0.21
รวมทั้งหมด	100	191,760.08	0.39109	100

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ตารางผนวกที่ 7 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้ จำแนกอายุหัวหน้าครัวเรือน ปีเพาะปลูก
2547/48

ช่วงอายุ	ร้อยละครัวเรือน	รายได้เฉลี่ย	Io	ร้อยละของIo
น้อยกว่า 30 ปี	1.06	168,270.40	0.38552	19.74
31 – 40 ปี	12.44	178,374.05	0.40730	20.85
41 – 50 ปี	27.51	191,962.41	0.37546	19.22
51 – 60 ปี	29.73	206,916.35	0.38161	19.54
มากกว่า 60 ปี	29.26	182,711.47	0.40317	20.64
ความแปรปรวนภายในกลุ่ม			0.38947	99.58
ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม			0.00162	0.42
รวมทั้งหมด	100	191,760.08	0.39109	100

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงาน
เศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ตารางผนวกที่ 8 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้ จำแนกตามขนาดการถือครองที่ดิน
ปีเพาะปลูก 2547/48

ขนาดการถือครองที่ดิน	ร้อยละครัวเรือน	รายได้เฉลี่ย	Io	ร้อยละของIo
น้อยกว่า 10 ไร่	25.26	142,061.23	0.44885	34.08
10 – 19 ไร่	48.18	167,909.51	0.32891	24.97
20 -29 ไร่	20.92	243,882.18	0.28939	21.97
มากกว่า 30 ไร่	5.64	424,746.50	0.24982	18.97
ความแปรปรวนภายในกลุ่ม			0.34647	88.59
ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม			0.04462	11.41
รวมทั้งหมด	100	191,760.08	0.39109	100

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงาน
เศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ตารางผนวกที่ 9 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้ จำแนกตามระดับการศึกษาของหัวหน้า
ครัวเรือน ปีเพาะปลูก 2547/48

ระดับการศึกษา	ร้อยละครัวเรือน	รายได้เฉลี่ย	Io	ร้อยละของIo
ไม่ได้รับการศึกษา	3.29	84,047.14	0.23979	8.33
อื่นๆ	4.91	206,843.94	0.42075	14.61
ประถมศึกษาปีที่ 4	63.17	181,396.02	0.36843	12.80
ประถมศึกษาปีที่ 6	14.81	195,433.05	0.40857	14.19
มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3	7.08	224,391.12	0.33825	11.75
มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6	4.41	259,112.48	0.44856	15.58
อาชีวศึกษา	1.49	314,193.64	0.33572	11.66
อุดมศึกษา	0.84	393,426.17	0.31906	11.08
ความแปรปรวนภายในกลุ่ม			0.37320	95.43
ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม			0.01789	4.57
รวมทั้งหมด	100	191,760.08	0.39109	100

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงาน
เศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ตารางผนวกที่ 10 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้ จำแนกตามลักษณะการถือครองที่ดิน
ปีเพาะปลูก 2547/48

ลักษณะการถือครองที่ดิน	ร้อยละครัวเรือน	รายได้เฉลี่ย	Io	ร้อยละของIo
ที่ดินตนเองทั้งหมด	38.74	182,055.17	0.40916	22.64
รัฐจัดสรรให้ทั้งหมด	8.42	167,358.10	0.34319	18.99
เช่าทั้งหมด	1.75	259,310.50	0.34133	18.89
ที่ดินได้เช่าทั้งหมด	3.36	132,095.12	0.33433	18.50
ถือครองมากกว่า 1 ประเภท	47.73	205,669.17	0.37936	20.99
ความแปรปรวนภายในกลุ่ม			0.38568	98.62
ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม			0.00541	1.38
รวมทั้งหมด	100	191,760.08	0.39109	100

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงาน
เศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ตารางผนวกที่ 11 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้ จำแนกตามสัดส่วนฟุ้งฟิง ปีเพาะปลูก
2547/48

สัดส่วนการฟุ้งฟิง	ร้อยละครัวเรือน	รายได้เฉลี่ย	Io	ร้อยละของIo
เท่ากับ 0	19.86	199,655.24	0.42998	21.81
0.01 – 0.25	10.23	227,463.41	0.37392	18.97
0.26 – 0.50	35.29	199,720.04	0.36819	18.68
0.51 – 0.75	30.45	171,353.86	0.37677	19.11
0.76 – 1.00	4.17	148,195.50	0.42242	21.43
ความแปรปรวนภายในกลุ่ม			0.38592	98.68
ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม			0.00517	1.32
รวมทั้งหมด	100	191,760.08	0.39109	100

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ตารางผนวกที่ 12 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้ จำแนกตามกิจกรรมการผลิต ปีเพาะปลูก
2547/48

ระดับการศึกษา	ร้อยละครัวเรือน	รายได้เฉลี่ย	Io	ร้อยละของIo
ปลูกข้าวเป็นหลัก	38.46	160,351.04	0.36809	13.97
ปลูกพืชไร่เป็นหลัก	15.72	176,418.36	0.30936	11.74
ปลูกไม้ผล/ไม้ยืนต้นเป็นหลัก	15.60	231,787.01	0.32284	12.25
ปลูกผัก/ไม้ดอกเป็นหลัก	10.20	165,108.45	0.33840	12.84
ทำปศุสัตว์เป็นหลัก	8.88	275,061.12	0.52231	19.82
ประมงเป็นหลัก	4.47	342,011.42	0.47760	18.13
กิจกรรมผสมผสาน	6.67	144,578.63	0.29610	11.24
ความแปรปรวนภายในกลุ่ม			0.36255	92.70
ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม			0.02854	7.30
รวมทั้งหมด	100	191,760.08	0.39109	100

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ตารางผนวกที่ 13 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้ จำแนกตามโอกาสเข้าถึงระบบชลประทาน
ปีเพาะปลูก 2547/48

โอกาสในการรับน้ำชลประทาน	ร้อยละครัวเรือน	รายได้เฉลี่ย	Io	ร้อยละของIo
พื้นที่ไม่ได้รับน้ำ	76.20	170,242.86	0.36986	49.00
พื้นที่รับน้ำ	23.80	260,640.11	0.38494	51.00
ความแปรปรวนภายในกลุ่ม			0.37345	95.49
ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม			0.01764	4.51
รวมทั้งหมด	100.00	191,760.08	0.39109	100.00

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ตารางผนวกที่ 14 ผลการวิเคราะห์ แบบจำลองโลจิท

Variable	Coefficient	Std. Error	z-Statistic	Prob.
C	5.95	0.73	8.17	0.00
AGE	0.01	0.02	0.31	0.75
AGE2	0.00	0.00	-0.60	0.55
SEX	0.11	0.10	1.15	0.25
EDUYEAR	-0.13	0.02	-8.41	0.00
F_SIZE	-0.03	0.01	-4.81	0.00
FREE	0.00	0.01	0.02	0.99
G	0.00	0.01	0.05	0.96
OWN	-0.01	0.01	-2.11	0.04
RENT	0.02	0.01	2.67	0.01
RD2	0.62	0.10	6.34	0.00
RD3	-0.74	0.12	-6.22	0.00
RD4	0.20	0.17	1.15	0.25
R_NW	0.55	0.10	5.69	0.00
FD1	0.06	0.13	0.46	0.65
FD2	0.19	0.15	1.26	0.21
FD3	0.10	0.18	0.58	0.57
FD4	-0.09	0.17	-0.53	0.59
FD5	-0.20	0.17	-1.17	0.24
FD6	-0.80	0.26	-3.13	0.00
DE_RA	2.85	0.18	16.23	0.00
DTITRAIN	-1.35	0.08	-16.22	0.00
CR	0.00	0.01	0.01	1.00
DTA	0.38	0.05	7.57	0.00
FAT	0.00	0.00	3.76	0.00
GPM	0.00	0.00	-0.62	0.54
IR	0.00	0.01	-0.36	0.72
LR	0.01	0.01	1.47	0.14

ตารางผนวกที่ 14 (ต่อ)

Variable	Coefficient	Std. Error	z-Statistic	Prob.
OPM	-0.06	0.00	-16.43	0.00
ROA	-0.04	0.01	-4.06	0.00
ROE	0.00	0.00	-2.17	0.03
NPM	-0.01	0.00	-4.61	0.00
TAT	-4.46	0.29	-15.26	0.00

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ตารางผนวกที่ 15 ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด จากผลการวิเคราะห์แบบโลจิท

	Mean	Median	Maximum	Minimum
Y0	0.42	0.00	1.00	0.00
AGE	52.30	52.00	99.00	20.00
AGE2	2865.24	2704.00	9801.00	400.00
EDUYEAR	5.08	4.00	16.00	0.00
SEX	0.86	1.00	1.00	0.00
F_SIZE	25.86	20.25	395.70	0.21
FREE	1.56	0.00	106.00	0.00
G	7.02	0.00	345.70	0.00
OWN	11.89	7.50	182.50	0.00
RENT	4.94	0.00	330.00	0.00
RD2	0.52	1.00	1.00	0.00
RD3	0.21	0.00	1.00	0.00
RD4	0.07	0.00	1.00	0.00
R_NW	0.79	1.00	1.00	0.00
FD1	0.41	0.00	1.00	0.00
FD2	0.18	0.00	1.00	0.00
FD3	0.11	0.00	1.00	0.00
FD4	0.09	0.00	1.00	0.00
FD5	0.10	0.00	1.00	0.00
FD6	0.04	0.00	1.00	0.00
DE_RA	0.35	0.33	0.92	0.00
DT1TRAIN	0.64	1.00	1.00	0.00
CR	1.35	0.20	364.04	0.00
DTA	0.49	0.22	19.18	0.00
FAT	4.84	0.30	2736.00	0.00

ตารางผนวกที่ 15 (ต่อ)

	Mean	Median	Maximum	Minimum
GPM	80.45	88.00	100.00	-1859.55
IR	2.18	0.45	370.43	0.00
LR	0.74	0.14	1649.88	-433.85
NPM	10.66	13.93	98.45	-3020.34
OPM	66.43	74.60	100.00	-2200.45
ROA	3.99	1.79	391.32	-121.83
ROE	24.19	11.08	29814.71	-6539.08
TAT	0.22	0.15	5.58	0.00

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงาน

เศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ตารางผนวกที่ 16 ตารางแสดงการคำนวณค่า marginal effect

Variable	Coefficient	Mean	(2)*(3)	Marginal effect****	(6)*100 (%)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
C	5.538				
SEX	0.154	0.853	0.131	0.037	3.664
EDUYEAR	-0.128	5.014	-0.641	-0.031	-3.053
AGE	-0.005	52.861	-0.263	-0.001	-0.119
OWN	-0.015	10.126	-0.150	-0.004	-0.354
RENT	0.015	5.299	0.081	0.004	0.365
F_SIZE	-0.029	23.551	-0.686	-0.007	-0.695
RD2	0.467	0.424	0.198	0.111	11.147
RD3	-0.681	0.243	-0.165	-0.162	-16.241
RD4	-0.283	0.117	-0.033	-0.068	-6.757
FD5	-0.398	0.089	-0.035	-0.095	-9.498
FD6	-0.743	0.045	-0.033	-0.177	-17.737
DT1TRAIN	-1.484	0.621	-0.921	-0.354	-35.407
DE_RA	2.743	0.338	0.926	0.655	65.456
DTA	0.146	0.441	0.065	0.035	3.488
NPM	-0.008	12.624	-0.103	-0.002	-0.194
OPM	-0.063	68.035	-4.270	-0.015	-1.498
ROA	-0.017	5.758	-0.099	-0.004	-0.408
TAT	-1.725	0.289	-0.498	-0.412	-41.159
R_NW	0.692	0.762	0.527	0.165	16.505
		Z	-0.432		
		e ^{-z}	1.541		
		p	0.394		
		1-p	0.606		
		p(1-p)	0.239		

หมายเหตุ: * Z = 5.538 (c) + Sum (4)

$$** e^{-z} = 2.718^{(-1.514)}$$

$$*** p = 1/(1+1.514)$$

$$**** \text{Marginal effect (5)} = p*(1-p)*\text{ค่าสัมประสิทธิ์ (Coefficient)} = 0.239*(2)$$

ที่มา: คำนวณจากฐานข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2547)

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ –นามสกุล	นายเฉลิมศาสตร์ วิเชียรเพริศ
วัน เดือน ปี ที่เกิด	6 พฤศจิกายน 2524
สถานที่เกิด	จังหวัด นครพนม
ประวัติการศึกษา	วิทยาศาสตร์บัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร) มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ตำแหน่งปัจจุบัน	เจ้าหน้าที่ฝ่ายสินเชื่อ ระดับ 7
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	ธนาคารกรุงเทพ
ผลงานดีเด่นและ/หรือรางวัลทางวิชาการ	
ทุนการศึกษาที่ได้รับ	